

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Předvstupní pomoc EU a modelování konvergence na příkladu Chorvatska
v období přístupového procesu

Pre-Accession Assistance of the EU and Modelling of Convergence on the Case
of Croatia in the Accession Process Period

Student:	Bc. Lenka Vaculíková
Vedoucí diplomové práce:	Ing. Lukáš Melecký, Ph.D.

Ostrava 2015

Zadání diplomové práce

Student:

Bc. Lenka Vaculíková

Studijní program:

N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6210T004 Eurospráva

Téma:

Předvstupní pomoc EU a modelování konvergence na příkladu
Chorvatska v období přístupového procesu
Pre-Accession Assistance of the EU and Modelling of Convergence
on the Case of Croatia in the Accession Process Period

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Fenomén konvergence a předvstupní pomoc EU
 3. Profil vývoje předvstupní pomoci na příkladu Chorvatska a hospodářské reformy v průběhu přístupového procesu
 4. Ekonometrické modelování a hodnocení reálné konvergence Chorvatska v období přístupového procesu
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

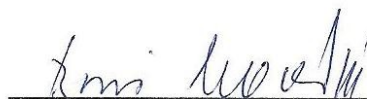
- BARRO, Robert J. a Xavier SALA-I-MARTIN. *Economic Growth*. 2nd ed. Cambridge: MIT Press, 2004. 654 s. ISBN 0-262-02553-1.
- DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ. *Ekonometrické modelování konvergence ekonomické a cenové úrovně: analýza průřezových a panelových dat*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2012. 112 s. ISBN 978-80-248-2543-4.
- MOUSSIS, Nicolas. *Access to the European Union. Law, Economics, Policies*. 20th ed. Cambridge: Intersentia, 2013. 775 s. ISBN 978-1-78068-134-4.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Lukáš Melecký**

Datum zadání: 21.11.2014

Datum odevzdání: 25.04.2015



Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

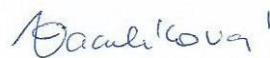


prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Předvstupní pomoc EU a modelování konvergence na příkladu Chorvatska v období přístupového procesu* vypracovala samostatně. V seznamu použité literatury uvádím veškeré knihy a elektronické zdroje, které byly při tvorbě diplomové práce použity. Přílohy č. 1 - 9 dané mi k dispozici, jsem převzala a samostatně doplnila.

V Ostravě dne 24. dubna 2015



.....
Bc. Lenka Vaculíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce, p. Ing. Lukáši Meleckému, Ph.D., za jeho cenné rady a vstřícný motivující přístup k vedení mé práce. Dále bych chtěla velmi poděkovat p. Ing. Borisi Navrátilovi, CSc., za věnovaný čas při konzultování problematiky Západního Balkánu. Zároveň děkuji své rodině a příteli za jejich bezmeznou podporu a povzbuzení, které mě provázelo během celé doby mého studia.

Obsah

1	Úvod	5
2	Fenomén konvergence a předvstupní pomoc EU	7
2.1	Teoreticko-metodologická východiska ekonomické konvergence	7
2.1.1	Vymezení ekonomické konvergence v růstových teoriích	8
2.1.2	Typologie ekonomické konvergence	14
2.2	Geneze předvstupní pomoci v Evropském integračním procesu	18
2.2.1	Politika rozšiřování a požadavky udělení členství	19
2.2.2	Formální aspekty problematiky rozšiřování	20
2.2.3	Charakteristika politiky rozšiřování v současnosti	23
2.3	Typologie nástrojů a programů předvstupní pomoci EU	24
2.3.1	PHARE	25
2.3.2	ISPA	26
2.3.3	SAPARD	27
2.3.4	CARDS	27
2.3.5	Finanční nástroj pro Turecko	29
2.4	Nástroj předvstupní pomoci EU v programovacím období 2007–2013	29
2.5	Nástroj předvstupní pomoci v programovém období 2014–2020	30
3	Profil vývoje předvstupní pomoci na příkladu Chorvatska a hospodářské reformy v průběhu přístupového procesu	32
3.1	Válečné a politické peripetie jako můstek ke kooperaci s EU	32
3.1.1	Analýza příčin válečného konfliktu	33
3.1.2	Průběh válečného konfliktu a postavení Chorvatska ve válce	35
3.1.3	Postoj ES/EU k válečnému konfliktu	37
3.2	Chorvatsko na cestě ke členství v Evropské unii	39
3.2.1	Vývoj přístupového a negociačního procesu Chorvatska ke členství v EU ..	39
3.2.2	Sporné otázky jako překážka přístupového a negociačního procesu	42
3.3	Realizace předvstupní pomoci ES/EU Chorvatské republice	44
3.3.1	Finanční pomoc před zahájením procesu SAP a ostatní dotační programy v podmínkách Chorvatska	44
3.3.2	CARDS v podmínkách Chorvatska	46
3.3.3	PHARE, ISPA a SAPARD v podmínkách Chorvatska	47

3.3.4	Nástroj předvstupní pomoci EU v programovém období 2007–2013 v podmínkách Chorvatska	48
3.4	Politické a hospodářské reformy Chorvatska jako příprava na členství v EU.....	51
3.4.1	Politické reformy jako katalyzátor transformace ekonomiky.....	51
3.4.2	Ekonomické reformy a jejich soulad s Kodaňskými kritérii	53
4	Ekonometrické modelování a hodnocení reálné konvergence Chorvatska v přístupovém procesu.....	57
4.1	Metodická východiska a hodnocení reálné konvergence Chorvatska k EU - národní úroveň	57
4.1.1	Datová základna pro empirickou analýzu	58
4.1.2	Průzkumová analýza vybraných indikátorů	60
4.1.3	Korelační analýza vybraných ukazatelů	64
4.2	Specifikace ekonometrického modelu a hodnocení reálné konvergence Chorvatska k EU27 - regionální úroveň	69
4.2.1	Datová základna ekonometrického modelu.....	70
4.2.2	Průzkumová analýza vstupních dat	70
4.2.3	Korelační analýza	72
4.2.4	Koncept panelového modelu s fixními efekty.....	74
4.2.5	Odhad a verifikace ekonometrického modelu pro hodnocení reálné konvergence ekonomické úrovně Chorvatska v přístupovém procesu	76
5	Závěr	85
	Seznam zdrojů	88
	Seznam zkratk.....	95
	Seznam grafů	
	Seznam obrázků	
	Seznam tabulek	
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	

1 Úvod

Současný vývoj situace na Ukrajině a zejména působnost Evropské unie při řešení tohoto hybridního konfliktu do jisté míry evokuje dobu posledních krvavých válek, jež zasáhly evropský kontinent. I přestože války na Balkáně a na Ukrajině dělí několik let, lze mezi nimi identifikovat určité paralely v podobě ekonomických a politických nástrojů na řešení krize. V této souvislosti hovoříme o ekonomických sankcích, které byly uvaleny na Srbsko na jedné straně a na Rusko na straně druhé, či o nejednotném postoji jednotlivých členských států, který v případě regionu Západního Balkánu zapříčinilo diplomatickou angažovanost Spojených států amerických. Nicméně i přesto je třeba si uvědomit, že rozpad Jugoslávské federace

a následné balkánské konflikty probíhající od 25. června 1991 do 13. srpna 2001 znamenaly pro „západobalkánskou šestku“ navázání nových geopolitických vztahů a lze je brát jako můstek pro kooperaci s Unii.

Za jednu z ekonomicky nejvyspělejších zemí Západního Balkánu je považována Chorvatská republika, na kterou se diplomová práce zaměřuje. Chorvatsko jako první z bývalých zemí Jugoslávie úspěšně završilo přístupový proces v podobě členství v Unii a dne 1. července roku 2013 se stalo osmadvacátým členským státem Unie. Proces přistoupení byl podpořen transformačním procesem probíhajícím v několika fázích, kdy se tato země vypořádala s poválečnými zkáзами, došlo k uskutečnění důležitých politických a ekonomických reforem a hlavně postupně plnila podmínky členství, tzv. Kodaňské kritéria. S těmito transformačními fázemi korespondovala i realizace předvstupní pomoci Unie jako součást Stabilizačního a asociačního procesu.

Důvodem výběru tohoto tématu diplomové práce byla snaha využít zájem o problematiku rozšiřování a realizaci předvstupní pomoci jako předchůdce čerpání finančních zdrojů členských států ze Strukturálních a investičních fondů Evropské unie. Balkánský poloostrov je z geopolitického hlediska zajímavý kvůli četnosti etnických skupin a zároveň představuje nejméně integrovaný a nejvíce nestabilní region Evropy.

Cílem diplomové práce je představení a identifikace aspektů předvstupní pomoci, rozšiřovacího procesu v podmínkách Chorvatska a modelování ekonomické konvergence této země a jejich regionů k průměru Evropské unie.

Na základě určení cíle diplomová práce byly dále formulovány dvě následující **hypotézy** diplomové práce:

- H1: Existuje silná závislost (těsnost) mezi vývojem vybraných ekonomických, sociálních a územních makroekonomických ukazatelů Chorvatska na národní úrovni a vývojem průměrných hodnot těchto ukazatelů na úrovni Evropské unie.
- H2: Hodnoty ukazatele hrubého domácího produktu na obyvatele v paritě kupního standardu všech chorvatských regionů NUTS 3 konvergovaly v průměru za celé sledované referenční období k regionálnímu průměru HDP na obyvatele v paritě kupního standardu zemí EU27.

Diplomová práce je členěna do pěti ústředních kapitol, přičemž první kapitola obsahuje úvod a poslední závěr. Ve druhé kapitole s názvem *Fenomén konvergence a předvstupní pomoc EU* jsou vymezena teoretická východiska týkající se problematiky ekonomické konvergence a rozšiřování doplněné o typologii nástrojů a programů předvstupní pomoci Unie.

Profil vývoje předvstupní pomoci na příkladu Chorvatska a hospodářské reformy v průběhu přístupového procesu tvoří třetí kapitolou diplomové práce zaměřující se na genezi vstupu Chorvatska do Unie a nastínění realizace předvstupní pomoci EU v podmínkách Chorvatska. Prostor je dán i představení politických a hospodářských reforem jako nutných součástí přípravy na členství v Unii.

V rámci čtvrté kapitoly *Ekonometrické modelování a hodnocení reálné konvergence Chorvatska v přístupovém procesu* je zkoumán, pomocí vybraných matematicko-statistických metod, konvergenční proces Chorvatska ke stálému stavu, průměru Unie, a to z pohledu národní a regionální úrovně.

Při zpracování diplomové práce je čerpáno z českých i zahraničních zdrojů především v anglickém jazyce. Datová základna k výpočtu ekonomické konvergence je čerpána z Evropského statistického úřadu (Eurostat). K daným ekonometrickým analýzám jsou využity nástroje Microsoft Office Excel a statistický software IBM SPSS Statistics 22.

2 Fenomén konvergence a předvstupní pomoc EU

Vývoj evropské integrace se v poslední dekádě odvíjel ve znamení procesů prohlubování a rozšiřování, které mnohdy probíhaly paralelně. Složitá problematika politiky rozšiřování je věnována následující kapitola, která vytyčuje hrubé rysy utváření vztahů s významným regionem Západního Balkánu, kterému tato práce věnuje stěžejní pozornost. Rovněž jsou zde představeny kořeny předvstupních nástrojů, jež se staly základem pro současný rámec poskytování pomoci možným budoucím členům.

Procesy prohlubování a rozšiřování volně korespondují s dalšími ústředními tématy evropské integrace 20. století a to s termíny konvergence, soudržnost či konkurenceschopnost. Zatímco v přístupovém procesu země usilující o vstup musí prokázat notnou dávku konkurenceschopnosti při vstupu na Vnitřní trh EU, snahou EU je dále posilovat soudržnost a solidaritu mezi členskými zeměmi tak, aby se nově přistupující země přibližovaly (konvergovaly) k vyspělosti západních zemí a snižovaly se tím tak disparity mezi regiony a členskými státy. Cílem této kapitoly je mimo jiné objasnit teoreticko-metodologická východiska pojmu konvergence a uvést přehled ekonomických škol, ze kterých tento termín vychází, pro účely praktické části diplomové práce.

2.1 Teoreticko-metodologická východiska ekonomické konvergence

Latinské slovo **con-vergere** se stalo základem pro termín **konvergence**, jehož definici můžeme nalézt v různých modifikacích dle široké škály svého odborného užití např. v matematice, v přírodních vědách či ekonomii. Nachtigal a Tomšík¹ obecně považují za konvergenci: „*Sbližování, sbíhavost, resp. vývoje vedoucí ke sblížení.*“. Hančlová Jana et al² definuje konvergenci jako: „*Proces, který představuje přibližování se určité úrovni, resp. snižování rozdílu mezi dvěma veličinami v čase (tj. difference obou proměnných se v čase zmenšuje k nulové hodnotě).*“. Z pohledu ekonomických teorií se často užívá pojem **ekonomická konvergence**, kterou Dvoroková, Kovářová a Šulganová³ chápou jako: „*Proces, kdy dochází ke zmenšování rozdílů v ekonomické úrovni a zároveň i výkonnosti jednotlivých*

¹NACHTIGAL, Vladimír a Vladimír TOMŠÍK. *Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii*. Praha: Linde, 2002. s. 9. ISBN 80-7201-361-0.

²HANČLOVÁ, Jana et al. *Makroekonomické modelování české ekonomiky a vybraných ekonomik EU*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2010. s. 180. ISBN 978-80-248-2353-9.

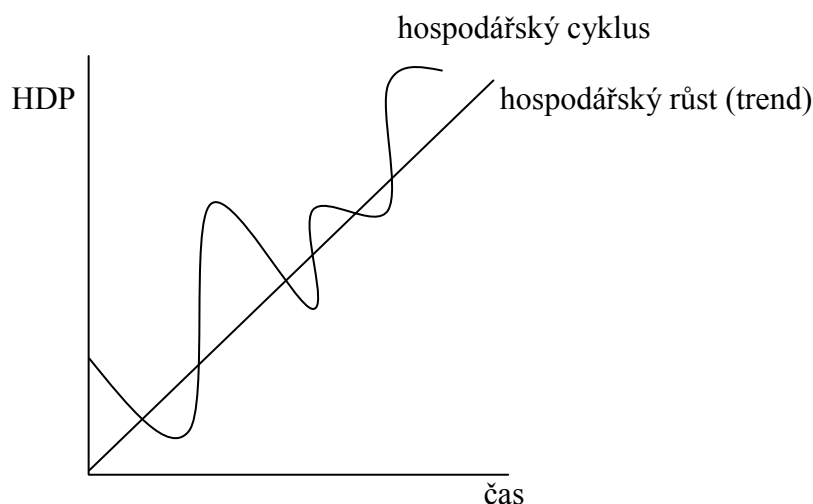
³DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ. *Ekonometrické modelování konvergence ekonomické a cenové úrovně: analýza průřezových a panelových dat*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2012. s. 4. ISBN 978-80-248-2543-4.

zemí (případně regionů)“. Opakem je termín **divergence**⁴, kde se naopak tyto rozdíly v čase zvětšují. Účelem mezinárodního srovnávání a modelování není jen vyhodnocení stavu, zda země konvergují či divergují, ale snahou je zaznamenat, jak tyto změny v čase a za jaké rychlosti probíhají spolu s odhadem vnějších činitelů⁵.

2.1.1 Vymezení ekonomické konvergence v růstových teoriích

Ekonomická konvergence úzce souvisí s problematikou dlouhodobého hospodářského růstu, proto mnohé tradiční přístupy vycházejí právě z teorie ekonomického růstu. V první fázi je důležité rozlišovat pojmy ekonomický růst a ekonomický cyklus, jejíž spojitost je znázorněna v grafu 2.1. Samuelson a Nordhaus⁶ pod pojmem **ekonomický růst** rozumí: „Zvyšování potenciálního hrubého domácího produktu (HDP) země neboli národního výstupu. Jinak řečeno, ekonomický růst nastává tehdy, jestliže se hranice produkčních možností země (PPF) posouvá směrem dále od počátku.“ Jedná se tedy o dlouhodobý trend růstu produktu, naproti tomu **hospodářský cyklus** vyjadřuje spíše kolísání produktu, které má 2 hlavní fáze – recesi a expanzi. Samuelson a Nordhaus⁷ tvrdí, že: „Hospodářský cyklus představuje výkyvy ve výstupu, příjmech a zaměstnanosti, které postihují celou ekonomiku a obvykle trvají něco mezi dvěma až deseti lety.“

Graf 2.1: Hospodářský cyklus a růst



Zdroj: JUREČKA, Václav a kol, 2013; vlastní zpracování

⁴Obecně lze tento pojem vysvětlit jako odklon či odchýlení.

⁵DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ, ref. 3.

⁶SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS. *Ekonomie*. 19. vyd. Praha: NS Svoboda, 2013. s. 502. ISBN 978-80-205-0629-0.

⁷SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS, ref. 6, s. 429.

Pro pochopení další logiky problematiky je nutné definovat studie předcházejících uvedených makroekonomických jevů. Jurečka⁸ vysvětluje **teorii ekonomického růstu** následovně: „*Teorie ekonomického růstu se soustřeďují na objasnění objektivně dokumentovaného pohybu reálného HDP, jenž se v průběhu času prosazuje bez ohledu na přechodné výkyvy agregátního výstupu ekonomiky.*“ Naopak za **teorii ekonomického cyklu** stejný autor pokládá: „*Teorie ekonomického cyklu se zabývají příčinami nestabilního růstu či poklesu reálného HDP v čase, tedy krátkodobým kolísáním agregátního výstupu ekonomiky.*“

Co se týče ekonomického růstu a konvergence, až ve 20. století se objevují první matematicky formulované modely, z nichž největšího významu dosáhly **neoklasické modely růstu** často nazývané jako modely kapitálové akumulace. Až do poloviny 80. let 20. století měl stěžejní postavení **Solowův model**⁹. Dle Hančlové Jany et al¹⁰ tento model poukazuje na to, že: „*klesající výnosy z kapitálu vedou ke konvergenci všech regionů k rovnovážnému stavu.*“ Za předpoklady modelu lze považovat, že ekonomický růst je poháněn technickým pokrokem a akumulací kapitálu, výrobní faktor práce je určen velikostí populace, dále zásoba kapitálu je určena investicemi a míra investic je konstantní, výrobní faktory jsou oceňovány na základě klesajícího hraničního produktu a jsou exogenní. Tento model byl rozšířen a často je uváděn jako **Solowův – Swanův model** (S&S model) s těmito klíčovými atributy:

- *Neoklasická forma produkční funkce* – agregátní produkční funkce nabývá v tomto případě podoby Cobbovy-Douglasovy funkce. Dle Vlčka a kol.¹¹ dvoufaktorová produkční funkce předpokládá, že: „*Jediný homogenní výstup (Q) je vyráběn dvěma vstupy: kapitálem (K) a prací (L), mezi kterými existuje vzájemná substituce.*“ Matematický zápis tohoto vztahu obsahuje následující rovnice (2.1):

$$Q = f(K, L). \quad (2.1)$$

- *Konstatní výnosy z rozsahu* – popisují situaci, kdy proporcionální růst výrobních faktorů vyvolává růst výnosů ve stejném rozsahu.
- *Klesající výnosy z variabilního vstupu a možnost substituce mezi vstupy.*
- Významným modelovým omezením se stává *uzavřenost* vůči zahraničí.

⁸JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. 2.vyd. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 221. ISBN 978-80-247-4386-8.

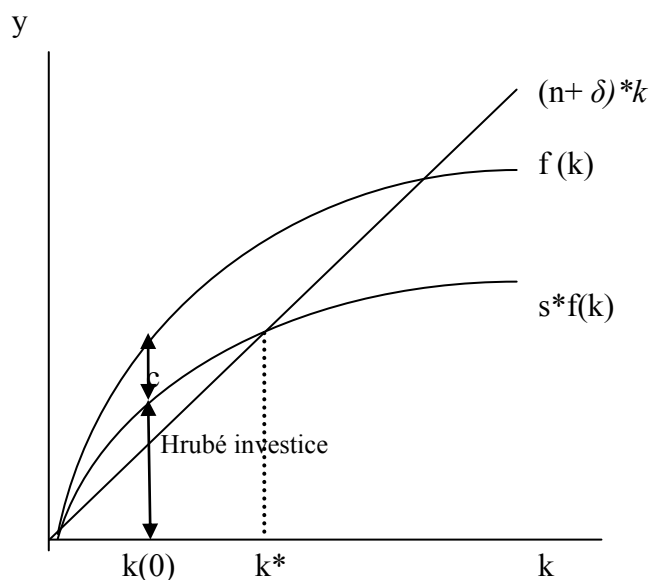
⁹Autor Robert Solow byl v roce 1987 za svůj příspěvek k teorii ekonomického růstu odměněn Nobelovou cenou.

¹⁰HANČLOVÁ, Jana et al, ref. 2, s. 181.

¹¹VLČEK, Josef a kol. *Ekonomie a ekonomika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2003. s. 326. ISBN 80-86395-46-4.

S&S model lze graficky znázornit pomocí následující grafu 2.2, ve kterém $s*f(k)$ představuje křivku hrubých investic (skutečných investic na jednotku práce) rostoucí úměrně k produkční křivce $f(k)$. Spotřeba na osobu se rovná vertikální vzdálenosti mezi $f(k)$ a $s*f(k)$. Skutečná míra opotřebení kapitálu nebo-li udržovací investice jsou dány $(n + \delta)*k$, tedy přímkou vycházející z počátku. Tyto investice jsou vynaloženy tak, aby byla zachována současná hodnota k . Vertikální rozdíl mezi $s*f(k)$ a $(n + \delta)*k$ udává změnu k . Naopak stabilní stav kapitálu, k^* , získáme protnutím přímek $s*f(k)$ a $(n + \delta)*k$. Z grafu tedy lze usuzovat, že pokud skutečné investice převyšují ty udržovací, dochází k růstu kapitálu. V opačném případě, kdy udržovací investice vykazují vyšší hodnoty, kapitál klesá. V případě rovnosti těchto dvou typů investic, hodnota kapitálu bude konstantní.

Graf 2.2: Solowův-Swanův model



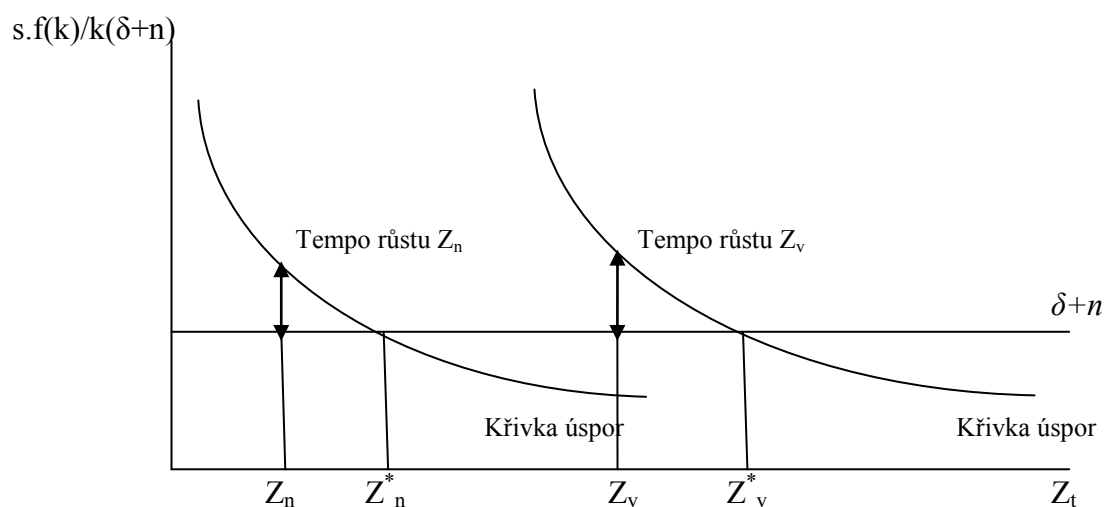
Zdroj: BARRO A SALA-I-MARTIN, 2004; vlastní zpracování

Zásadním přínosem S&S modelu je koncept **podmíněné (relativní) konvergence**, který má pro regiony a země zásadní vypovídající schopnost ekonomického růstu. Koncept podmíněné konvergence zachycuje graf 2.3. Na horizontální ose je znázorněn poměr mezi skutečnými investicemi na jednotku práce a udržovacími investicemi, horizontální osa znázorňuje jednotlivé země a jejich důchod neboli kapitál Z_t . Z_v představuje země s vyšším počátečním důchodem na osobu, Z_n znázorňuje naopak země s nižším počátečním důchodem na osobu. Tento typ konvergence je založen na hypotéze, kterou Barro a Sala-i-Martin¹² vysvětlují

¹²BARRO, Robert J a Xavier SALA-I-MARTIN. *Economic growth*. 2 vyd. Cambridge: MIT Press, 2004. s. 47. ISBN 02-620-2553-1.

následovně: „Čím je nižší úroveň HDP na obyvatele vzhledem k dlouhodobému anebo stálému stavu, tím je vyšší míra růstu ekonomiky.“ Podmíněnost je určována tím, že úroveň stálého stavu a výstupu na pracovníka závisí na míře úspor, míře růstu populace a pozici produkční funkce. Dalším přínosem S&S modelu je absence neustálého zlepšování technologie, jenž dle Dvorokové, Kovářové a Šulganové¹³ vede k tomu, že: „ekonomický růst na obyvatele se musí nakonec zastavit.“

Graf 2.3: Podmíněná (relativní) konvergence



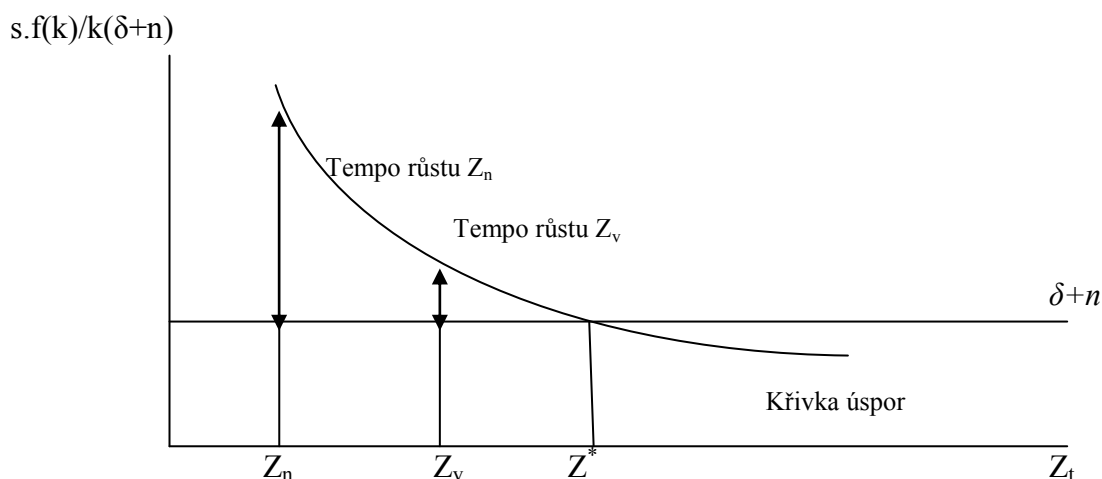
Zdroj: DVOROKOVÁ, KOVÁŘOVÁ A ŠULGANOVÁ, 2012; vlastní zpracování.

Empirické testování zejména **nepodmíněné (absolutní) konvergence** a zjištění jiných nedostatků vedlo k hledání nových konceptů a odchýlení od neklasické teorie růstu. Barro a Sala-i-Martin¹⁴ uvádí, že koncept absolutní konvergence spočívá v tom, že: „Země s nižším počátečním důchodem na osobu rostou rychleji než země s vyšším počátečním důchodem na osobu“. Koncept je graficky zachycen v grafu 2.4, jenž vychází ze stejných veličin a název os jako předchozí graf podmíněné konvergence. Z_v tedy představuje země s vyšším počátečním důchodem na osobu, Z_n znázorňuje naopak země s nižším počátečním důchodem.

¹³DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ, ref. 3, s. 16.

¹⁴BARRO a SALA-I-MARTIN, ref. 12, s. 46.

Graf 2.4: Nepodmíněná (absolutní) konvergence



Zdroj: DVOROKOVÁ, KOVÁŘOVÁ A ŠULGANOVÁ, 2012; vlastní zpracování

Poptávka po hledání nového modelu, který by se odklonil od základních předpokladů neoklasické doktríny zejména, co se týče exogenního charakteru technologického růstu, dostupnosti stejných technologií pro všechny země či pohledu na kapitál jako výrobní faktor, vyvstala představením modelů tzv. **nové teorie růstu**. Dvoroková, Kovářová a Šulganová¹⁵ uvádějí, že cílem těchto modelů bylo: „Vysvětlit, proč země s vyšší mírou úspor a investic rostou dlouhodobě rychleji a z jakého důvodu mají politiky, které ovlivňují tyto veličiny značné dopady na ekonomický růst.“ Od 80. let 20. století se objevují snahy ekonomů zahrnout do růstových modelů endogenní hospodářský růst a technický pokrok. Těmito ekonomy, kteří vnesli do výzkumu hospodářského růstu boom, byli například P.M Romer (1986), R. E. Lucas (1988)¹⁶ či R.J. Barro spolu s X. Sala-i-Martinem (1992). Za stěžejními modely teorie endogenního růstu lze považovat **AK model** a **Lucasův dvousektorový model endogenního růstu**.

Základními předpoklady AK modelu jsou:

- *Jednofaktorová produkční funkce*, jejíž matematický zápis Barro a Sala-i-Martin¹⁷ uvádějí následovně (2.2):

$$Y = AK, \quad (2.2)$$

kde A je průměrný a mezní produkt kapitálu. Pokud tedy dojde ke zdvojnásobení množství vstupů, zdvojnásobí se automaticky i výstup Y .

¹⁵DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ, ref. 3, s. 20.

¹⁶BARRO a SALA-I-MARTIN, ref. 12.

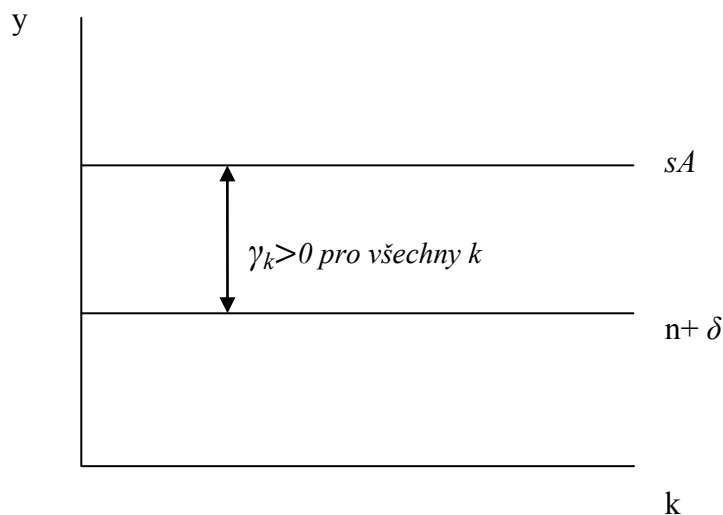
¹⁷Tamtéž.

- Výnosy z kapitálu jsou konstantní či rostoucí.
- Mezní výnos z kapitálu neklesne pod úroveň minimálně nutnou pro udržení trvalého růstu.
- Uzavřenost ekonomiky.

Závěrem AK modelu je předpoklad podmíněné konvergence ekonomik, která je determinována **velikostí vstupní kapitálové zásoby na hlavu**¹⁸. Ekonomika s menší zásobou kapitál/per capita roste rychleji než ekonomika s nižší zásobou. Do popředí se dostává role daňové politiky nebo regulace kapitálového trhu.

Grafické znázornění AK modelu obsahuje graf 2.5. Oproti modelu S&S modelu je křivka úspor nahrazena horizontální křivkou na úrovni sA , za předpokladu, že technologie je AK. Horizontální úroveň taktéž zaujímá i křivka opotřebení $n + \delta$. Vertikální rozdíl mezi těmito křivkami lze vyjádřit jako k/k . V případě, že $sA > n + \delta$, tak bude docházet k trvalému růstu k i bez technologických změn.

Graf 2.5: AK model



Zdroj: BARRO A SALA-I-MARTIN, 2004; vlastní zpracování

Lucasův dvousektorový model je založen na existenci sektoru spotřebních kapitálových statků (fyzický kapitál) a sektoru vzdělávání (lidský kapitál). Dle Lucase investice do lidského kapitálu představují alternativu k technologickému pokroku. Díky tomu, že zde

¹⁸DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ, ref. 3.

neplatí předpoklad klesajících výnosů z kapitálu, je lidský kapitál schopen zajistit endogenní růst i bez technologického pokroku.

Lucasův model inklinuje ke konvergenci ekonomik, která je ale podmíněna výchozími podmínkami, respektive závislostí na zásobě lidského kapitálu. **Závěry modelu**, zmíněné v publikaci od Dvorokové, Kovářové a Šulganové¹⁹, jsou následující: „*Ačkoliv chudé země porostou stejně rychle jako země bohaté, zůstanou i nadále země chudými. Ovšem při zavedení předpokladu mezinárodní mobility práce dochází k přesunu pracovní síly z chudých zemí do bohatých.*“

Následující tabulka 2.1 obsahuje srovnání jednotlivých teorií ve vztahu vůči konvergenci. Na základě základních předpokladů jednotlivých teorií lze vypožorovat, že zatímco neoklasická škola tíhne ke konvergenci, teorie endogenního růstu nemá vyhraněný názor, zda inklinovat spíše ke konvergenci anebo divergenci.

Tabulka 2.1: Přehled ekonomických škol a jejich vztah ke konvergenci/divergenci

Růstové teorie	Důvody pro divergenci	Důvody pro konvergenci
Neoklasická teorie		Klesající hraniční produkt kapitálu je důvodem konvergence.
Teorie endogenního růstu	Pozitivní externalities spojené s technologickými poznatky mohou způsobit konvergenční i divergenční rozvojový proces.	

Zdroj: HANČLOVÁ, Jana et al, 2010; vlastní zpracování

2.1.2 Typologie ekonomické konvergence

V ekonomické literatuře primárně rozlišujeme konvergenci *podle charakteru zkoumaných veličin* na **reálnou** a **nominální**. Vzájemný vztah je silně určen závislostí reálné konvergence na nominální, avšak i přesto mnozí autoři vztah těchto konceptů chápou různorodě a mnohdy zkoumají tyto koncepty jako paralelně se vyvíjející a související procesy.

Hančlová et al²⁰ pod pojmem reálná konvergence chápe: „*Přibližování ekonomické úrovně země k úrovni jiné vyspělé země nebo skupiny zemí (v rámci integračního seskupení).*“ Jednoduše ji můžeme považovat za proces zmenšování mezery v ekonomické úrovni komparovaných zemí měřeného **reálným** makroekonomickým agregátem. Zpravidla je tímto agregátem HDP/obyvatele, parita kupní síly (PPP) či standard kupní síly (PPS), avšak nemusí

¹⁹DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ, ref. 3, s. 22.

²⁰HANČLOVÁ, Jana et al, ref. 2, s. 184.

tomu být tak vždy. V podání Plchové a kol. je reálná konvergence zkoumána prostřednictvím sbližování ekonomické úrovně, sbližování cenových hladin, sladění hospodářských cyklů a strukturální podobnosti ekonomik²¹. V případě, že komparuje ekonomickou úroveň mezi dvěma vybranými celky pomocí veličiny HDP/obyvatele na základě absolutní hodnoty diferenciací, můžeme tuto konvergenci matematicky zapsat pomocí rovnice²² (2.3):

$$|y_{1,t} - y_{2,t}| > |y_{1,t+1} - y_{2,t+1}|, \quad (2.3)$$

kde t a $t+1$ představují časové období, $y_{1,t}$ a $y_{2,t}$ jsou relevantní ekonomické veličiny dvou zemí v čase t .

Analogií k reálné konvergenci je konvergence **nominální**, kterou lze v užším pojetí dle Dvorokové²³ rozumět jako: „Sbližování ekonomik z hlediska cenových charakteristik“. V širším pojetí je této konvergenci přikládáno naplňování *Maastrichtských kritérií*, nutných pro vstup do eurozóny, a dále také sbližování všech nominálních veličin. Těmito nominálními veličiny míníme např. míra inflace, úrokové sazby, dluh veřejných financí, nominální mzdy a jiné. V případě, že sledujeme konvergenci cenových hladin vybraných 2 zemí pomocí indikátoru CPL (Comparative Price Level), můžeme tento stav analogicky k reálné konvergenci matematicky zapsat pomocí rovnice (2.4)²⁴:

$$|CPL_{1,t} - CPL_{2,t}| > |CPL_{1,t+1} - CPL_{2,t+1}|, \quad (2.4)$$

Dalšími typy konvergence *podle institucionálních parametrů* jsou již výše zmíněná **absolutní** a **relativní** konvergence. Zkoumáme-li homogenní skupiny zemí se stejnými parametry, jedná se o konvergenci relativní (podmíněnou) a naopak.

Poslední uvedenou typologií konvergence je **beta (β) konvergence** a **sigma (σ) konvergence** rozlišovaná *podle růstových teorií*. Koncept β -konvergence vychází ze závěrů neoklasických modelů, které tvrdí, že původně chudší země konvergují k zemím relativně bohatším, u kterých není dynamika hospodářského růstu až tak vysoká. Tento vztah lze zapsat pomocí **lineární regresní rovnice**, kterou různí autoři uvádějí v různých podobách. Zjednodušený

²¹DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ, ref. 3.

²²DVOROKOVÁ, Kateřina. *Reálná konvergence České republiky k eurozóně*. Ostrava, 2011. Dizertační práce. VŠB-TUO, Ekonomická fakulta.

²³DVOROKOVÁ, Kateřina, ref. 22, s. 12.

²⁴HANČLOVÁ, Jana et al, ref. 2.

průběh β -konvergence vyjádřený pomocí **lineárního regresního modelu** za období T lze dle Slavíka²⁵ kvantifikovat pomocí následující rovnice (2.5):

$$y_{i,T} - y_{i,0} = \alpha_1 - \beta_1 * y_{i,0} + \varepsilon_i, \quad (2.5)$$

kde i představuje pořadové číslo pozorování neboli jednotlivé země, 0 a T jsou dva časové okamžiky. Proměnná T je veličina zachycující počet let analyzovaného období, α je stálý stav (cílová úroveň) a β představuje parametr sklonu regresní přímky. Proměnná ε_i vyjadřuje **náhodnou reziduální složku**. Hindls a kol.²⁶ za náhodnou složkou rozumí takovou veličinu, kterou nelze popsat žádnou funkcí v čase. Proměnná $y_{i,0}$ znázorňuje počáteční úroveň. Předpokladem tohoto zápisu je stálý stav s nulovým růstem na hlavu. Slavík²⁷ také uvádí modifikaci zjednodušeného zápisu vycházející z neoklasického modelu růstu, která je obsažena v rovnici (2.6):

$$\frac{1}{T} \log \left(\frac{Y_{i,T}}{Y_{i,0}} \right) = \alpha_2 + \beta_2 \log Y_{i,0} + u_i, \quad (2.6)$$

kde levá strana vyjadřuje průměrný růst v období 0 až T závisící na veličinách na pravé straně. Slavíkova rovnice se stala stěžejní i pro Nevimu a Meleckého²⁸, kteří tento přístup využily při své empirické analýze. Jiný zápis jednoduchého nelineárního regresního modelu uvádí např. Dvoroková²⁹, jenž je matematicky vyjádřen rovnicí (2.7):

$$\frac{1}{T} \log \left(\frac{Y_{i,T}}{Y_{i,0}} \right) = \alpha + \beta \log Y_{i,0} + \varepsilon_i, \quad (2.7)$$

kde ε_i je proměnná pro náhodnou složku. V případě doplnění rovnice (2.7) o exogenní faktory Z_i a koeficient γ získáme novou rovnici³⁰ (2.8):

$$\frac{1}{T} \log \left(\frac{Y_{i,T}}{Y_{i,0}} \right) = \alpha + \beta \log Y_{i,0} + \gamma Z_i + \varepsilon_i, \quad (2.8)$$

V rámci této problematiky je možné se setkat i se zahraničními empirickými studiemi, které zkoumají proces β -konvergence. Například Cuadrado-Roury³¹ β -konvergenci vysvětluje prostřednictvím rovnice (2.9), přičemž zde musí platit pravidlo existence parametru $\beta < 0$:

²⁵SLAVÍK, Ctirad. Reálná konvergence České republiky k EU v porovnání s ostatními novými členskými zeměmi. *Pražské sociálně vědní studie. Veřejná politika a prognostika PPF-003*. Praha: FSV UK, 2005. s. 7. ISSN 1801-5999.

²⁶HINDLS, Richard a kol. *Statistika pro ekonomy*. 8. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. 415 s. ISBN 978-80-86946-43-6.

²⁷SLAVÍK, Ctirad. ref.25.

²⁸NEVIMA, Jan a Lukáš MELECKÝ. Aplikace ekonometrického modelu panelových dat pro hodnocení regionální konkurenceschopnosti na příkladu zemí visegrádské čtyřky. *Auspicia*. Ročník 2011, č. 1, s. 34-44. ISSN 1214-4967.

²⁹DVOROKOVÁ, Kateřina, ref. 22.

³⁰Tamtéž.

$$(1/T) \ln(y_{it+T}/y_{it}) = \alpha + \beta_1 \ln y_{it} + e_i, \quad (2.9)$$

Druhý přístup pro zkoumání β -konvergence řeší problematiku prostřednictvím **panelového přístupu** s využitím panelových dat (v čase a průřezu). Panelová data lze získat opakovaným pozorováním skupiny jednotek majících určitou společnou charakteristiku (např. země EU15, regiony NUTS 2 Visegradské čtyřky a jiné). V ekonometrických analýzách se jedná o specifickou kategorii umožňující současně nahlédnout jednak do struktury, ale i dynamiky studovaných ekonomických jevů, čímž mohou tyto data lépe zachytit změny v těchto strukturách či příčiny takových změn. Výhodou panelových dat je, že mohou postihnout i krátkodobé časové řady a lze tedy zkoumat události vyskytující se paralelně v podobných vývojových situacích³². **Datovou strukturu** panelového modelu obecně formuluje např. Pánková³³ pomocí rovnice (2.10):

$$y_i = \begin{bmatrix} y_{i1} \\ y_{i2} \\ \vdots \\ y_{iT} \end{bmatrix} X_i = \begin{bmatrix} x_{i1}^1 & x_{i1}^2 & \dots & x_{i1}^k \\ x_{i2}^1 & x_{i2}^2 & \dots & x_{i2}^k \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ x_{iT}^1 & x_{iT}^2 & \dots & x_{iT}^k \end{bmatrix} \varepsilon_i = \begin{bmatrix} \varepsilon_{i1} \\ \varepsilon_{i2} \\ \vdots \\ \varepsilon_{iT} \end{bmatrix}, \quad (2.10)$$

kde y_{it} je vysvětlovaná proměnná příslušející jednotce i a času t . Hodnota j -té vysvětlující proměnné ($j=1,2,\dots,k$) pro i -tou jednotku v čase t je vyjádřena prostřednictvím proměnné x_{it}^j . Proměnná ε_{it} znázorňuje náhodnou složku regresní rovnice pro jednotku i v čase t . Přičemž platí, že $i=1,2,\dots,n$ a $t=1,2,\dots,T$.

Formalizovaný zápis panelového modelu může mít, např. dle Nevimy a Meleckého³⁴, tvar rovnice (2.11):

$$\ln y_{i,t} = \alpha + \beta \ln x_{r,t} + \sum_{r=1}^i \gamma_r D_{r,t} + \varepsilon_{r,t} \quad (2.11)$$

kde $y_{i,t}$ značí endogenní (vysvětlovanou) proměnnou, $x_{r,t}$ značí exogenní (vysvětlující) proměnnou. α vyjadřuje úrovnovou konstantu, β je parametr sklonu regresního modelu. Proměnná γ_r znázorňuje rozdílový parametr fixního efektu úrovnové konstanty regionu, $\varepsilon_{r,t}$ představuje náhodnou složku modelu. $D_{r,t}$ je binární (umělá) proměnná pro specifikaci průřezových dat v čase. V případě, že $D_{r,t}=1$, tak se jedná o průřezová data „ r “ v čase „ t “,

³¹CUADRADO ROURA, Juan R. *Regional policy, economic growth and convergence: lessons from the Spanish case*. Berlin: Springer, 2010. 311 s. ISBN 978-3-642-02177-0.

³²PÁNKOVÁ, Václava. Práce s panelovými daty. *Acta Oeconomica Pragensia*, 2007. Ročník 15, č. 1, s. 79-85 ISSN 0572-3043.

³³Tamtéž.

³⁴NEVIMA, Jan a Lukáš MELECKÝ, ref. 28.

jinak $D_{r,t} = 0$. Průřezová data jsou zastoupena prostřednictvím proměnné r , která nabývá hodnot $r=1,2,\dots,i$. Proměnná t indexuje čas.

Koncept σ -konvergence taktéž vychází z předpokladů neoklasické doktríny, avšak od konceptu β -konvergence se liší především oblastí užití a celkovým přístupem k procesu konvergence. Zatímco β -konvergence má nejčastější využití v oblasti ekonomických věd, σ -konvergence se často užívá pro zkoumání regionálních disparit či v hospodářské geografii, na základě čehož je odvozena i různorodá definice této konvergence. Cuadrado-Roura³⁵ tento pojem chápe následovně: „... σ -konvergence vyhodnocuje, jak se nerovnosti mezi různými ekonomikami vyvíjí v určitém čase, přičemž sleduje různé ekonomické proměnné (HDP na obyvatele, HDP na zaměstnance...).“ Autorky Dvoroková, Kovářová a Šulganová³⁶ k tomuto konceptu konvergence uvádějí, že se jedná o: „...snižování variance logaritmu reálného HDP na obyvatele mezi ekonomikami v čase...“ Na základě tohoto můžeme tvrdit, že σ -konvergence je zkratkou pro tzv. **efekt dohánění** mezi jednotlivými ekonomikami, zatímco beta konvergence vyjadřuje konvergenci ke **stálému stavu**. Označíme-li varianci logaritmu reálného HDP/obyvatele ve skupině zemí v čase t , pak konvergence v období t a $t+1$ lze zapsat následovně³⁷ (2.12):

$$\sigma_t > \sigma_{t+1}. \quad (2.12)$$

Již řadu let se ekonomové zabývají procesy konvergence, zejména co se týče diskusí a empirických výzkumů. Velká část výzkumných prací je věnována také konvergenci v souvislosti s integračním procesem. V této spojitosti vyvstává na povrch problematika rozšiřování, v rámci kterého se EU snaží vytvářet podmínky a možnosti rozvoje pro nově přistoupivší země a usnadnit jim, ekonomicky i politicky, proces vstupu do EU.

2.2 Geneze předvstupní pomoci v Evropském integračním procesu

Změna politických režimů v zemích střední a východní Evropy (SVE) v roce 1989 je považována za zlomový počín, jenž tyto země nasměroval na křižovatku navázání hlubších vztahů s vyspělými zeměmi v rámci *Evropských společenství* (ES). ES podporovala nejen vnitřní transformaci nesoucí se ve znamení znovuzrození národní identity, demokratizace a v přerodu na tržně orientovanou ekonomiku, ale i transformační změny spjaté s asociačním procesem, tedy úsilím o vstup těchto zemí do Evropských společenství (ES).

³⁵CUADRADO ROURA, Juan R., ref. 31, s. 106.

³⁶DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ, ref. 3, s. 5.

³⁷HANČLOVÁ, Jana et al, ref. 2.

2.2.1 Politika rozšiřování a požadavky udělení členství

EU si byla na tolik vědoma poptávky po spolupráci ze strany post-komunistických zemí, na základě čehož přizpůsobila svou **politiku rozšiřování**³⁸ „na míru“ zemím SVE a ta se tak stala klíčovým prostředkem pomoci nastolení politické stability v tomto regionu. Cini a Borragán³⁹ považují tuto politiku: „...za nejvíce úspěšný nástroj zahraniční politiky, na základě kterého může EU ovlivnit své nejbližší okolí. Rozšiřování EU obecně znamená zvětšování kapacity Unie začleňováním dalších členů...“

Každý stát, který chce přistoupit k EU, musí dodržovat **zásady** (společné hodnoty) vymezené v článku 2 a 49 Smlouvy o Evropské unii⁴⁰.

- Článek 49 Smlouvy o Evropské unii stanovuje že: „o členství může požádat každá evropská země, která uznává hodnoty obsažené v článku 2 a zavazuje se k jejich podpoře.“
- Těmito hodnoty dle článku 2 Smlouvy o Evropské unii jsou: „úcta k lidské důstojnosti, svoboda, demokracie, rovnost, právní stát a dodržování lidských práv.“

Dále země usilující o členství musí splňovat tzv. *Kodaňská kritéria*, která byla definována vedoucími představiteli na zasedání *Evropské rady* v Kodani roku 1993 a posíleny na zasedání v Madridu v roce 1995. Důležitým momentem tohoto summitu bylo i vyslovení tzv. **příslibu členství** zemím, které o to projeví zájem, avšak to vše za předpokladu dosažení kritérii, čímž byl vykompenzován dřívější zdráhající přístup Unie při vyslovení záruky dosažení budoucího členství. **Podmínky přistoupení** jsou uspořádány do následujících kategorií⁴¹:

- *politická oblast* – stabilní instituce zaručující demokracii, existenci právního státu, dodržování lidských práv a práv menšin,
- *ekonomická oblast* – existence tržního hospodářství a schopnost vypořádat se s hospodářskou soutěží a tržními tlaky v rámci vnitřního unijního trhu,

³⁸V Evropské komisi pro jednání pod touto agendou rozumíme Politiku rozšíření a sousedství.

³⁹CINI, Michelle a Nieves Pérez-Solórzano BORRAGÁN. *European Union Politics*. 3. vyd. New York: Oxford University Press, 2010. s. 419. ISBN 978-0-19-9548637.

⁴⁰EUROPEAN UNION. *Consolidated version of the Treaty on European Union* [online]. 2012, s. 17, 43. [12. 8. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012M/TXT&from=EN>.

⁴¹MOUSSIS, Nicolas. *Access to the European Union. Law, Economics, Policies*. 20. vyd. Cambridge: Intersentia, 2013. 775 s. ISBN 978-1-78068-134-4.

- *podmínky plnění acquis*⁴² – schopnost brát na sebe závazky vyplývající z členství, včetně dodržování cílů politické, hospodářské a měnové unie,
- a to vše za předpokladu, že Evropská unie bude schopna plně integrovat nové členy.

K těmto stálým podmínkám vyplývajícím z unijních smluv mohou být v určitých případech na základě rozhodnutí *Evropské Rady* přiřazeny tzv. **specifické podmínky**. Jako příklad lze uvést požadavek regionální spolupráce, spolupráce s *Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii* (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, ICTY), vytvoření prostředí a možností pro návrat vězňů a emigrovaných osob z politického důvodu, a to vše v případě žadatelských zemí Balkánského regionu⁴³.

2.2.2 Formální aspekty problematiky rozšiřování

Problematika rozšiřování obecně zahrnuje dle Kani⁴⁴ **rozšiřovací proces**, ke kterému v minulosti bylo přizváno i Turecko, dále **přístupový proces** začínající přijetím oficiální žádosti státu o vstup do Unie a **negociační proces**, za který považujeme samotný proces vyjednávání. Žadatelské země v průběhu dlouholetých procesů nabývají statusy **potenciálního kandidáta, kandidátské země a přístupující země**. Cini a Borragán⁴⁵ definují potenciální kandidátské země jako: „*státy, kterým byla přislíbena perspektiva členství v EU, v případě jejich připravenosti, jinými slovy, až Komise vysloví souhlas a jejich kandidátský status bude jednomyslně schválen Evropskou radou.*“ Pojem kandidátské země Cini a Borragán⁴⁶ ve své knize vysvětlují jako: „*státy, které po obdržení souhlasu Komise, Evropská rada prohlásila za připravené začít vyjednávání o členství.*“ Dle Evropské komise **statut přístupující země** lze chápat jako: „*stav, kdy jsou dohodnuty a splněny všechny podmínky přistoupení nové země, avšak nutným posledním krokem zůstává ratifikace nového člena všemi stávajícími členy unie*“⁴⁷.

Důležitou roli v prvotní fázi rozšiřovacího procesu hrají tzv. **asociační dohody**. Úmluvy, prostřednictvím kterých EU navazuje bilaterální vztahy se třetími zeměmi upravující zejména liberalizaci vzájemného obchodu a to uzavíráním zón volného obchodu či celní unie. Mezi

⁴² *Acquis communautaire* - komunitární právo evropské integrace, soubor všech právních aktů.

⁴³ CINI, Michelle a Nieves Pérez-Solórzano BORRAGÁN. *European Union Politics*. 4. vyd. New York: Oxford University Press, 2013. 437 s. ISBN 978-0-19-969475-4.

⁴⁴ KAŇA, Radomír. *Evropská unie A*. 2. vyd. Ostrava: VŠB–Technická univerzita Ostrava, 2010. 163 s. ISBN 978-80-248-2202-0.

⁴⁵ CINI, Michelle a Nieves Pérez-Solórzano BORRAGÁN, ref. 43, s. 425.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ EUROPEAN COMMISSION. DG ENLARGEMENT. Countries preparing to join. Check current status. *Ec.europa.eu* [online]. 2014. [9. 8. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/check-current-status/index_en.htm.

nejstarší asociační dohody se řadí např. *Dohoda z Ankary* podepsaná s Tureckem v roce 1963. V určitých případech jsou tyto dohody využívány jako prostředek přípravy na členství a poskytují tak právní rámec pro předvstupní jednání s potenciálním kandidátským státem⁴⁸. Tento účel splňovaly **Evropské dohody**, které byly postupně od roku 1991 uzavírány se zeměmi SVE, jenž měly široký záběr a byly v té době na mnohem vyšší úrovni než standardní asociační dohody - od toho tedy název „*Dohody třetí generace*“. Tyto úmluvy pokrývaly oblast obchodních vztahů založených na *principu reciprocity*⁴⁹, politický dialog, otázky týkající se právního přiblížení či jiných oblastí vzájemné spolupráce. Výčet jednotlivých Evropských dohod lze nalézt v tabulce 2.2, ze které můžeme vysledovat, že československá federální Evropská dohoda nikdy nepodlehla ratifikaci a po rozdělení České a Slovenské federativní republiky (ČSFR) byla nahrazena 2 samostatnými dohodami s jednotlivými státy. Uvedený rok 1994 se tedy vztahuje jen na státy Maďarsko a Polsko.

Tabulka 2.2: Evropské dohody s jednotlivými státy

Země	Rok uzavření	Platnost
Maďarsko, Polsko, ČSFR	1991	1994
Rumunsko, Bulharsko, Česko, Slovensko	1993	1995
Estonsko, Litva a Lotyšsko	1995	1998
Slovinsko	1996	1999

Zdroj: KAŇA, 2010, EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE, 2011; vlastní zpracování

V podobném duchu se nesly i tzv. **Stabilizační a asociační dohody**, které byly postupně uzavírány se **státy Západního Balkánu**. White, Lewis a Batt⁵⁰ popisují tento region následovně: „*Západní Balkán je termín, který byl poprvé představen Evropskou unií v roce 1999 pokrývající heterogenní skupinu zemí, převážně patřící do bývalé Jugoslávie, které byly pustošeny válkou téměř po desetiletí a které se EU rozhodla začlenit do Stabilizačního a asociačního procesu (Stabilization and Association Process, SAP)*“. Politická fragmentace regionu Západního Balkánu trvala až do roku 2008⁵¹, v současnosti tento region tedy tvoří země bývalé Jugoslávie (Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Kosovo, Makedonie, Černá Hora,

⁴⁸SEDELMEIER, Ulrich. *Enlargement – From Rules for Accession to a Policy Towards Europe?* Oxford: Oxford University Press, 2010. 429 s. ISBN 9780199544820.

⁴⁹Princip reciprocity - představuje tzv. oboustrannou asymetrii, což v mezinárodním obchodě znamená, že oba státy (či uskupení) budou pro vzájemný obchod v rovném postavení. V praxi to lze demonstrovat na příkladu EU, kdy EU může danému státu ukládat specifické omezení a požadavky, avšak samotný stát bude tyto úkony po Unii rovněž požadovat.

⁵⁰WHITE, S., P. G. LEWIS a JUDY BATT. *Developments in Central and East European politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. s. 59. ISBN 978-1-137-26299-8.

⁵¹V roce 2008 vyhlásilo nezávislost Kosovo, dříve provincie Srbska.

Srbsko) a Albánie. Je nutno podotknout, že do tohoto regionu zásadně nespadá Slovinsko, neboť již dříve se této zemi podařilo vymanit z historického jugoslávského sevření, které bylo nahrazeno geopolitickou orientací na Alpské země zakončené členstvím v EU v roce 2004. Dle mnoho odborníků na problematiku, Západního Balkán představuje **nejméně integrovaný** a **nejvíce nestabilní** region Evropy. V tomto kontextu bylo snahou EU co nejrychleji integrovat tento region do svých struktur, na základě čehož představilo v roce 1999 proces SAP. Moussis⁵² SAP definuje jako: „základní rámec pro vyjednávání EU se zeměmi Západního Balkánu směrem k jejich eventuálnímu přijetí“. Tento proces s vysokou politickou hodnotu má tři základní cíle - (1) vést participující země ke stabilizaci a k přechodu k tržně orientované ekonomice, (2) podporovat regionální kooperaci a (3) podporovat potenciální členství v evropské integraci. Proces SAP, který spočíval ve Stabilizačních a asociačních dohodách, nabídce evropské perspektivy, finanční pomoci EU a autonomních obchodních opatření, lze chápat jako dlouhodobý závazek EU vůči regionu Západního Balkánu.

Poté co je otevřen **negociační** proces, jehož klíčové kroky jsou zachyceny v příloze 2, *Evropská komise* hlouběji zkoumá a posuzuje danou zemi v procesu zvaném „screening“⁵³ následovaným vlastními jednáními (**negociacemi**). Výsledkem jsou pak zprávy – tzv. „Screening report“ identifikující mezery ve společných právech a povinnostech závazných pro všechny členy EU (také známé jako Aquis), které žadatelský stát musí vyplnit. Právě pro tuto část přístupového vyjednávání je Acquis rozděleno do **35 kapitol**, přičemž každá pokrývá specifickou oblast politiky. Detailní výčet veškerých kapitol můžete nalézt v příloze 1 diplomové práce. **Účelem negociačního procesu** je připravit kandidáta na splnění kodaňských kritérií a povinností vyplývajících z EU členství. Poté co žadatelský stát reformuje svou národní legislativu korespondující s aquis, uzavřou se všechny kapitoly a dojde k naplnění veškerých kritérií, obě strany vydávají **oficiální rozhodnutí** o vstupu země do EU⁵⁴. Finální fáze je vygradována uzavřením **Smlouvy o přistoupení** mezi oběma stranami po schválení tohoto klíčového bodu *Radou EU, Evropskou komisí a Evropským parlamentem*. Tato **ratifikace** musí být provedena řádnou cestou (referendum, schválení parlamentem či prezidentem) jednak přistupující zemí ale také všemi členy Unie dle souladu s ústavním uspořádáním jednotlivých zemí.

⁵²MOUSSIS, Nicolas, ref. 41, s. 716.

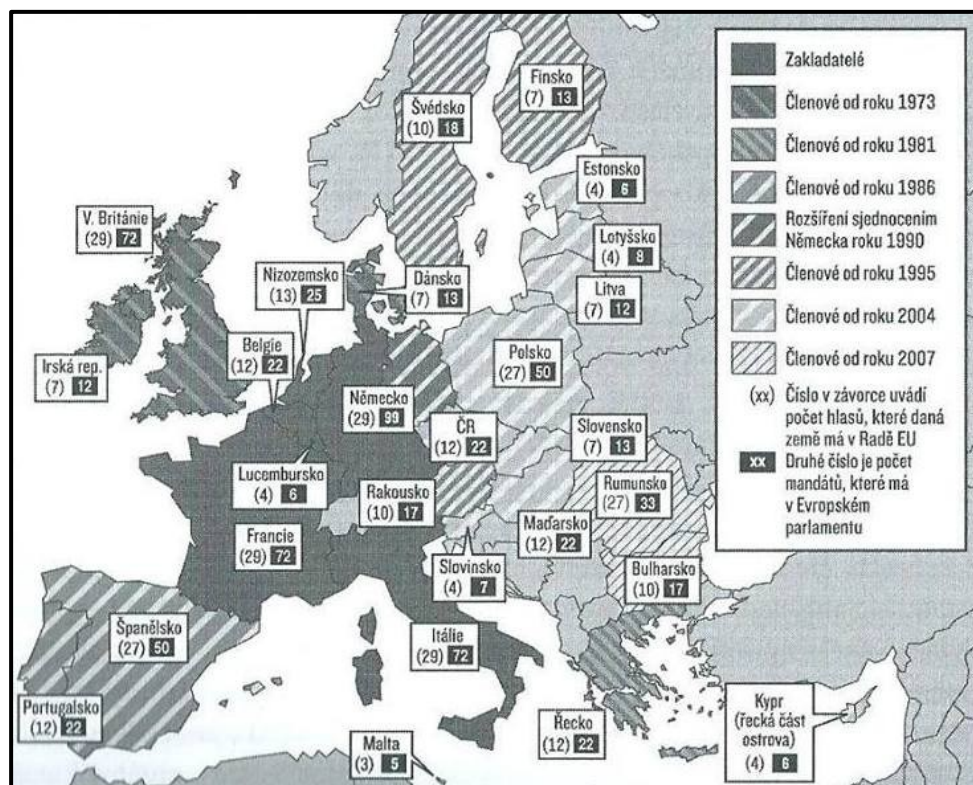
⁵³„Screening“ lze definovat jako: „Porovnávání acquis Evropských společenství či EU s legislativou kandidátské země“.

⁵⁴EUROPEAN COMMISSION. DG ENLARGEMENT, ref. 47.

2.2.3 Charakteristika politiky rozšiřování v současnosti

Od doby svého založení, zažila ES/EU již **7 rozšiřovacích kol**, které jsou zachyceny v následujícím obrázku 2.1.

Obrázek 2.1: Časová mapa rozšiřování Evropského společenství / Evropské unie



Zdroj: KREJČÍ, 2010; vlastní zpracování

Uvedená mapa nezachycuje poslední přistupující stát Chorvatsko, který se stal 28. členem Unie dne 1. července roku 2013. Tím se tedy realizuje původní záměr zakladatelských otců Společenství potažmo EU sjednotit celý evropský kontinent a odstranit příčiny dřívějších konfliktů, které rozdělovaly a oslabovaly Evropu. Základní ideje a hodnoty evropské civilizace (mír a bezpečnost) jsou pro některé státy důležitým faktorem pro vstup, avšak hlavní motivy EU pro přijetí některých zemí jsou mnohdy sporné⁵⁵.

Následující tabulka 2.3 obsahuje přehled zemí a jejich statusů vůči členství v EU ke dni 1. března 2015. Dle Navrátila⁵⁶ lze v dlouhodobém horizontu předpokládat další přidružení

⁵⁵FOJTÍKOVÁ, Lenka a kol. *Postavení Evropské unie v podmínkách globalizované světové ekonomiky*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2014. 364 s. ISBN 978-80-248-3333-0.

⁵⁶NAVRÁTIL, Boris. *Expanze Evropské unie v novém století*. IN: FOJTÍKOVÁ, Lenka a kol. *Postavení Evropské unie v podmínkách globalizované světové ekonomiky*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2014. 364 s. ISBN 978-80-248-3333-0.

a přistoupení zbývajících zemí Balkánského regionu a východní Evropy. V kontextu současných potenciálních kandidátů a kandidátů mluvíme spíše o horizontu budoucího desetiletí. I přestože do skupiny kandidátů (tedy zemí nejbližší vstupu do EU) řadíme v současnosti šestici zemí, samotný negociační proces je prozatím formálně zahájen jen s Islandem (říjen 2012), Černou horou (říjen 2014) a Tureckem (červen 2010).

Tabulka 2.3: Země připravující se na vstup do EU v současnosti

Status	Potenciální kandidát	Kandidát	Přistupující země
Země	Bosna a Hercegovina, Kosovo	Albánie, FYROM*, Island**, Černá Hora, Srbsko a Turecko	-

Poznámka: * Za FYROM se považuje The Former Yugoslav Republic of Macedonia, tedy Bývalá jugoslávská republika Makedonie

** Island ke dni 12. března 2015 oficiálně stáhnul svou přihlášku do Evropské unie a ukončil tak přístupový proces

Zdroj: EUROPEAN COMMISSION. DG ENLARGEMENT, 2014; vlastní zpracování

2.3 Typologie nástrojů a programů předvstupní pomoci EU

Výrok, jenž byl přednesen na zasedání skupiny G7 v Paříži dne 15. června roku 1989, znamenal předzvěst výrazného obratu v otázce poskytování **celosvětové pomoci** zemím SVE, přičemž hlavní roli sehrála ES. Výňatek ze setkání světových velmocí zní následovně⁵⁷: „Plně vítáme reformní proces probíhající v Polsku a Maďarsku. Uvědomujeme si, že tyto politické změny, které se zde odehrávají, bude obtížné udržet bez podpory ekonomického progresu. Každý z nás (pozn. myšleno stát) je připraven podpořit tento proces a zvážit finanční podporu zacílenou na transformaci a otevření jejich ekonomik. Věříme, že každý z nás je schopný nasměrovat pomoc těmto zemím, tak abychom urychlily tempo těchto reforem a to prostřednictvím zahraničních investic, podnikání na bázi joint-ventures⁵⁸, transferem manažerských schopností, profesním školením a jinými způsoby, které mohou pomoci v rozvoji ve více konkurenceschopnější ekonomiku [...]“ Právě touto řečí obdržela Evropská komise mandát ko-ordinovat **pomoc skupiny G24**⁵⁹ určenou Polsku a Maďarsku.

⁵⁷PAPADIMITRIOU, Dimitris a David PHINNEMORE. *Romania and The European Union: From Marginalisation to Membership?* Abingdon: Routledge, 2008. s. 19. ISBN 978-0415373265.

⁵⁸Joint Ventures – tento výraz pochází z angličtiny a nemá doslovný český překlad, avšak můžeme říct, že se jedná o tzv. společný podnik, který vznikne fúzí 2 externích firem. Zejména v 90. letech tento typ podnikání zažil doslova boom, jelikož to byla pro zahraniční investory nejsnazší cesta, jak se uchytit na „nepokrytém“ post-komunistickém trhu.

⁵⁹Skupina G-24 založená v roce 1971, na summitu v Paříži roku 1989 sestávala ze 12 zemí Společenství, zemí uskupení EFTA (Norsko, Finsko, Švédsko, Rakousko a Švýcarsko), USA, Kanady, Austrálie, Nového Zélandu, Japonska a Turecka.

Pomoc skupiny G24, poskytovaná skrze Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) a *jinych mezinárodních organizací*, byla koncipována následovně:

- obchodní ústupky ve prospěch příjemců pomoci,
- střednědobá finanční pomoc na podporu domácí měny a vyrovnané platební bilance,
- odpuštění dluhu,
- a humanitární pomoc prostřednictvím přísunu potravin a léčiv.

V kontextu této pomoci skupina G24 požádala Společenství o obchodní ústupky, čímž by zlepšila výchozí pozici příjemců, zejména prostřednictvím rozšíření Všeobecného systému preferencí, urychlení zrušení kvantitativních omezení a změny tarifů na některé kategorie produktů⁶⁰. Tuto pomoc můžeme považovat za „otce“ první legislativně zastřešené unijní finanční podpory - *programu PHARE*. Kromě programu *PHARE* a jeho nástupců, poskytovala Unie taktéž masivní **půjčky** a **humanitární pomoc** prostřednictvím *Evropské investiční banky* (EIB) a *Evropské banky pro obnovu a rozvoj* (EBRD)⁶¹.

2.3.1 PHARE

V prosinci roku 1989 Rada ES přijala Nařízení č. 3906/89 o *hospodářské pomoci Maďarské republiky a Polské lidové republiky* na základě čehož definuje a upravuje poskytování finanční pomoci skrze nástroj *PHARE* (Poland and Hungary: Aid for Restructuring of Economies - Pomoc Polsku a Maďarsku při restrukturalizaci hospodářství), který oficiálně začal působit v lednu následujícího roku. **Účelem podpory** je dle *nařízení Rady (ES) č. 3906/89*⁶² „*podpora reforem probíhajících v Polsku a Maďarsku, zejména financování nebo účast na financování projektů zaměřených na hospodářskou restrukturalizaci.*“ Dále **technická asistence** v oblasti „*zemědělství, průmyslu, investic, energií, odborného vzdělávání, ochrany životního prostředí, obchodu a služeb; se zaměřením především na soukromý sektor v těchto zemích.*“

⁶⁰PAPADIMITRIOU, Dimitris a David PHINNEMORE, ref. 57.

⁶¹EBRD byla založena v roce 1991 s explicitní úlohou podpory zemí SVE v době jejich transformace, přičemž primárním cílem bylo vytvoření stabilního soukromého sektoru, avšak jen v zemích hlásící se k demokratickým principům.

⁶²EUR-LEX. COUNCIL REGULATION (EEC) No. 3906/89 of 18 December 1989 on economic aid to the Republic of Hungary and the Polish People's Republic [online]. 1989, s.11. [13. 8. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31989R3906&from=CS>.

Nástroj předvstupní pomoci PHARE lze dělit do **4 kategorií**⁶³:

- **Národní programy PHARE** – přímo zaměřené na vytýčené priority, zde řadíme implementační nástroje *Twinning* a *TAIEX*⁶⁴.
- **Programy přeshraniční spolupráce (PHARE CBC)** – v rámci těchto programů byly rozvíjeny projekty s přeshraničním dosahem a jsou předpřípravou na unijní iniciativu *INTERREG III*, která upravuje tuto ko-operaci již mezi členy EU.
- **Mnohonárodní programy** - implementované a připravované Evropskou komisí, které jsou určeny pro více příjemců.
- **Mnohonárodní programy** - připravované Komisí, avšak implementované kandidátskou zemí.

Rokem **1994** bylo zaměření nástroje rozšířeno na potřeby všech zemí SVE usilujících o členství, v pozdějších letech byl rozšířen i na kandidátské země Balkánského poloostrova. V programovacím období 2000–2006 byl tomuto nástroji přidělen finanční balík o velikosti **1587 mld. EUR** (ceny roku 2000)⁶⁵.

2.3.2 ISPA

Nástroje předvstupních strukturálních politik *ISPA* (Instrument for Structural Policies for Pre-Acession), zřízený *Nařízením Rady (ES) č. 1267/1999* ze dne 21. června 1999, vznikl za účelem asistence 10 zemí SVE v přípravě na členství v oblastech **dopravy a životního prostředí**. *Nařízení č.1267/1999* vytyčuje **působnost** nástroje následovně⁶⁶: „*ISPA poskytne pomoc, která usnadní přípravu na členství v Evropské unii následujícím kandidátským zemím: Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko; dále jen „příjemci“, v oblastech hospodářské a sociální soudržnosti, týkající se především životního prostředí a dopravy [...].*“ Pro celé programovací období **2000–2006** byla oprávněným zemím prostřednictvím tohoto nástroje přidělena **roční** alokace ve výši **1 058 mil. EUR** (v cenách roku 2000).

⁶³STRUKTURÁLNÍ FONDY. PHARE. *Strukturalni-fondy.cz* [online]. 2014. [13. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2004-2006/Historie-regionalni-politiky-EU-v-Ceske-republice/Predvstupni-nastroje/Phare>.

⁶⁴Twinning a TAIEX jsou nástroje Unie sloužící pro budování institucionálních kapacit zemí SVE a jižní Evropy, prostřednictvím kterých dochází ke vzájemné výměně zkušeností členských států EU a partnerských zemí v oblasti *acquis communautaire* na úrovni orgánů státní správy a jejich příspěvkových organizací.

⁶⁵EUROPEAN UNION. Enlargement 2004 and 2007. Phare programme. *Europa.eu* [online]. 2007. [13. 8. 2014]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e50004_en.htm.

⁶⁶EUROPEAN COMMISSION. *COUNCIL REGULATION (EC) No 1267/1999 of 21 June 1999 establishing an Instrument for Structural Policies for Pre-accession* [online]. 1999, s. 74. [13. 8. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/l_16119990626en00730086.pdf.

2.3.3 SAPARD

Druhým předvstupním nástrojem, jehož vznik byl podmíněn intenzifikací rozšiřovacího procesu, byl program *SAPARD* (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development - Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova). Legislativně byl tento nástroj zabezpečen *Nařízením Rady (ES) č.1268/1999* ze dne 21. června 1999 s dodatkem - *O podpoře Společenství pro předvstupní opatření v oblasti zemědělství a rozvoje venkova v kandidátských zemích střední a východní Evropy v předvstupním období*. Výše zmíněný dokument obsahuje **rozsah podpory**, který byl vytyčen následovně⁶⁷:

- podpora provádění *acquis* zejména v oblasti *Společné zemědělské politiky* (Common Agriculture Policy, CAP) a jiných politik s návazností na tuto politiku, tzv. **technická asistence**,
- řešení problémů souvisejících s přizpůsobením zemědělství a venkovských oblastí kandidátských zemí.

Celkový rozpočet pro každý rok podpory z tohoto programu v sedmiletém programovacím období 2000–2006 počítal s **529 mil. EUR**⁶⁸.

2.3.4 CARDS

Prvotní značné prostředky tekly do prostoru **Balkánského poloostrova** prostřednictvím programů *PHARE*, *ECHO* (European Community Humanitarian Office – Kancelář pro humanitární pomoc Evropského společenství) a *Obnova* povzbuzující poválečnou rekonstrukci zemí v souvislosti s válečnými konflikty v bývalé Jugoslávii. Programy *ECHO* a *Obnova* představovaly urgentní pomoc ES, které měly urychlit implementaci mírových dohod - Daytonské/Pařížské⁶⁹ a Erdutské⁷⁰. Specificky program *ECHO* měl zajistit **humanitární pomoc** ve formě zásobování a technického zajištění příslušné podpory. *Obnova* byla spíše **politicky** laděná a byla navržena přesně na potřeby regionu, tedy zabránění oživení bojů a posilování usmiřovacích procesů mezi znepřátelenými minoritami skrze jednotlivé země. Třetí zmíněný program *PHARE* zaujímal stejnou pozici jako v případě zemí SVE.

⁶⁷EVROPSKÁ KOMISE. NAŘÍZENÍ RADY (ES) č. 1268/1999 ze dne 21. června 1999 o podpoře Společenství pro předvstupní opatření v oblasti zemědělství a rozvoj venkova v kandidátských zemích střední a východní Evropy v předvstupním období [online]. 1999. [15. 8. 2014]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/enlargement/ccvista/cz/31999r2759-cz.doc>.

⁶⁸V cenách roku 2000.

⁶⁹Daytonská/Pařížská dohoda - Úmluva o nastolení klidu v Bosně a Hercegovině, která byla dosažena v listopadu roku 1995 v americkém státě Ohio, ale podepsána 14. prosince téhož roku v Paříži.

⁷⁰Erdutská dohoda – podepsaná v Erdutu (Chorvatsko) dne 12. listopadu 1995 mezi chorvatskými úřady a místními srbskými orgány regionů Východní Slavonie, Baranja a Západní Sirmium.

V roce 1999, využití těchto 3 instrumentů nebylo již zcela relevantní k tehdejším potřebám zemí a dokonce byly samotnými spouštěči nových problémů. Na tento stav Společenství odpovědělo sloučením instrumentů do nového jednotného nástroje *CARDS* v době zavedení *SAP*⁷¹.

Základním kamenem poskytování finanční pomoci speciálně pro **Balkánský region** se v prosinci **roku 2000** stal program *CARDS* (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization – Pomoc Společenství pro rekonstrukci, rozvoj a stabilitu na Balkáně). Tento nástroj, který byl právně upravován *Nářízením Rady (ES) č. 2666/2000* ze dne 5. prosince 2000 *o podpoře Albánie, Bosny a Hercegoviny, Chorvatsku, Federální republiky Jugoslávie a FYROM*, počítal s finanční perspektivou ve výši **4,65 mld. EUR**, jenž byla nastolena na celou dobu působení programu (2000–2006)⁷².

Na nevládnou poválečnou situaci a na účast zemí v ambiciózní politice *SAP* jsou zacíleny **priority** podpory vycházející z *nařízení*⁷³. Finance byly detailně určeny pro:

- Rekonstrukci a stabilizaci regionu,
- návrat uprchlíků a vystěhovalců,
- podporu demokracie, lidských práv a práv menšin, občanské společnosti, nezávislých médií a podporu opatření v boji proti organizovanému zločinu,
- nastolení a rozvoj tržně orientované ekonomiky,
- podporu snížení chudoby, nastolení rovnosti mezi mužem a ženou, vzdělání, školení a rehabilitaci přírodního prostředí,
- navázání bližších vztahů a rozvoj nadnárodní, meziregionální a přeshraniční spolupráce mezi příjemci této pomoci, Uníí a ostatními státy Balkánského regionu.

⁷¹EUROPEAN COMMISSION. *CARDS Assistance Programme to western Balkans. Regional Strategy Paper 2002 – 2006* [online]. 2001. [15. 8. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/regional_strategy_paper_en.pdf.

⁷²EUROPEAN UNION. The stabilisation and association process: the western balkans. The *CARDS* programme (2000-2006). *Europa.eu* [online]. 2007. [15. 8. 2014]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18002_en.htm.

⁷³EUROPEAN COMMISSION. COUNCIL REGULATION (EC) No 2666/2000 of 5 December 2000 on assistance for Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia and the Former Yugoslav Republic of Macedonia, repealing Regulation (EC) No 1628/96 and amending Regulations (EEC) No 3906/89 and (EEC) No 1360/90 and Decisions 97/256/EC and 1999/311/EC [online]. 2000. [15. 8. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/cards_regulation_en.pdf.

2.3.5 Finanční nástroj pro Turecko

Časové vymezení první finanční pomoci Turecku ze strany ES koresponduje s udělením **statusu kandidátské země** v roce **1964**, avšak nikdy nenabýlo takové podoby jako vlastní předvstupní nástroj, který vzešel na zasedání *Evropské rady* v Helsinkách. *Finanční nástroj pro Turecko* vznikl na základě nařízení upravující tuto pomoc v prosinci roku **2001** s příslibem roční alokace **177 mil. EUR** (2001–2006).

Oblastmi podpory byly zejména „budování institucí“, investice na pomoc převzetí Acquis, podpora začlenění Turecka do agentur a programů Společenství a další⁷⁴.

2.4 Nástroj předvstupní pomoci EU v programovacím období 2007–2013

Sloučením všech předvstupních nástrojů – *PHARE*, *ISPA*, *SAPARD*, *CARDS* a *Finančního nástroje pro Turecko* – dne **1. ledna 2007** vzniká program *IPA* (Instrument for Pre-accession Assistance – Nástroj předvstupní pomoci) s platností do roku 2013, kdy končilo programovací období. Legislativní zastřešení komplexnímu instrumentu poskytuje *Nařízení Rady (ES) č. 718/2007 z 12 června 2007, kterým se provádí Nařízení Rady (ES) č. 1085/2006*⁷⁵, v němž je zapsán **celkový cíl** nástroje: „*Společenství pomáhá zemím při postupném sbližování s normami a politikami Evropské unie, případně včetně Acquis communautaire, s ohledem na budoucí členství.*“ Reforma kromě zjednodušení, větší efektivity, přináší posun v oblasti **rozlišení států** na potencionální a kandidátské, na základě čehož jim je umožněna možnost čerpat prostředky jen v rámci určitých složek (pěti komponent):

- I. poskytování pomoci při transformaci a budování institucí,
- II. rozvoj přeshraniční spolupráce – se zeměmi Unie, tak jako s dalšími příjemci této pomoci,
- III. podpora regionálního rozvoje – zahrnující oblasti jako doprava, životní prostředí a hospodářský rozvoj,
- IV. podpora rozvoje lidských zdrojů – zaměřeno na lidský kapitál a boj proti sociálnímu vyloučení,
- V. a podpora rozvoje venkova.

⁷⁴STATE PLANNING ORGANIZATION. GENERAL DIRECTORATE FOR EUROPEAN UNION AFFAIRS. *Accession Partnership with Turkey* [online]. 2003. [15. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.foreignpolicy.org.tr/documents/140403.pdf>.

⁷⁵ADRIATIC IPA CBC. COMMISSION REGULATION (EC) No 718/2007 of 12 June 2007 implementing Council Regulation (EC) No 1085/2006 establishing an instrument for pre-accession assistance (IPA) [online]. 2007, s. 3. [15. 8. 2014]. Dostupné z: http://www.adriaticpacbc.org/download/LEGAL_FRAMEWORK/Programme_regulations/REG_EC_718_2007.pdf.

Jednotlivé položky představují přípravu na řádné začlenění do strukturálních politik a čerpání z těchto unijních fondů - *Evropský fond pro regionální rozvoj* (ERDF), *Evropský sociální fond* (ESF), *Fond soudržnosti* a *Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova* (EAFRD). Finanční alokace pro programovací období 2007–2013 činily **11,5 mld. EUR**. Geografické vyobrazení všech států pobírající tuto pomoc můžete nalézt v příloze 3 diplomové práce.

2.5 Nástroj předvstupní pomoci v programovém období 2014–2020

Předvstupní nástroj IPA II, jenž má legislativní základ v podobě *Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 231/2014 ze dne 1. března 2014 o založení Nástroje předvstupní pomoci* (IPA II)⁷⁶, vychází ze závěrů a evaluace předchozího předvstupního nástroje IPA pro období 2007–2013, avšak nesmíme opomenout zmínit, že mezi jednotlivými nástroji existují poměrně velké **změny**.

Za hlavní rozdíl lze považovat **nerozlišování kandidátských a potenciálních států**, neboť IPA II tyto státy hromadně značí jako „příjemce“ mající přístup ke všem „oblastem politik“ (dříve označováno jako složky či komponenty) či položení větší váhy měření výkonnosti a hlubší sledování dosahování výsledků. Dále dochází k posílení spojení mezi finanční podporou a agendou Unie, což se odráží také v nastolení větší flexibility v redistribuci peněžních prostředků napříč jednotlivými politikami a zeměmi. Součástí je nově i sektorový přístup poskytování pomoci. Avšak nejdůležitější novelou je právě větší prostor pro **strategické zaměření** nástroje odrážející se v implementačním procesu, kdy pro každou zemi jsou vytvořeny specifické strategické plánovací dokumenty (Country Strategy Papers) po celou dobu programového období. Tyto dokumenty mají zajistit silnější pozici příjemců v návaznosti na národní reformy a rozvojové agendy. Stejnou podobu mají specifické dokumenty určené pro regionální spolupráci či územní spolupráci⁷⁷ (Multi-Country Strategy Papers) vytyčující zásadní priority danému celku států⁷⁸. Všechny aspekty IPA II a změny oproti přecházejícímu nástroji navazují na cíle strategie *Evropa 2020*.

V následující tabulce 2.4 můžeme sledovat srovnání zaměření předvstupního nástroje IPA a IPA II, co se týče jejich zaměření. Komponenty či politiky jsou doplněny o jejich přehled působnosti. Pokrytí jednotlivých sektorů a politik je umožněno prostřednictvím balíků peněžních prostředků o objemu **11,7 mld. EUR** pro celé období 2014–2020.

⁷⁶EUROPEAN COMMISSION. DG ENLARGEMENT. Overview – Instrument for Pre-Accession Assistance. *Ec.europa.eu* [online]. 2014. [1. 9. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/overview/index_en.htm.

⁷⁷Evropská územní spolupráce je dle legislativy uskutečňována na nadnárodní, meziregionální a přeshraniční úrovni.

⁷⁸EUROPEAN COMMISSION. DG ENLARGEMENT, ref. 76.

Tabulka 2.4: Srovnání zaměření předvstupního nástroje IPA a IPA II a oblasti podpory

Název politiky (IPA 2007-2013)	Název politiky (IPA II 2014-2020)	Oblasti podpory
Pomoci při transformaci a budování institucí (komponent I)	Transformační proces a budování kapacit	Veřejná správa, reformy, veřejné finance, vláda, justice a vnitřní záležitosti, lidská práva a práva menšin
Regionální rozvoj (komponent III)	Regionální rozvoj	Doprava, energetika, životní prostředí, rozvoj soukromého sektoru, konkurenceschopnost a inovace
Rozvoj lidských zdrojů (komponent IV)	Zaměstnanost, sociální politiky a rozvoj lidských zdrojů	Vzdělání, rozvoj lidských zdrojů, trh práce, zaměstnanost a sociální správa
Rozvoj venkova (komponent V)	Zemědělství a rozvoj venkova	Zemědělství a rozvoj venkova
Přeshraniční spolupráce (komponent II)	Regionální a územní spolupráce	Regionální spolupráce ve všech výše zmíněných sektorech, územní spolupráce

Zdroj: CEE BANKWATCH NETWORK, 2013; vlastní zpracování

Hlavní pojmy integračního procesu a kroky vedoucí k plnému členství v EU, které byly výšeny nastíněny, budou dále aplikovány na příkladu konkrétní vybrané země – Chorvatska, které se stalo posledním státem unijní osmadvacítky. Pozornost taktéž zaujímá vymezení humanitární a finanční podpory poskytované nejen Unií. Můžeme zde tedy sledovat návaznost předvstupních nástrojů na konkrétní potřeby země v procesu přistoupení k ES/EU.

3 Profil vývoje předvstupní pomoci na příkladu Chorvatska a hospodářské reformy v průběhu přístupového procesu

Chorvatsko, respektive dle oficiálního názvu Chorvatská republika, leží na rozhraní mezi střední Evropou a Balkánským poloostrovem. Tato poloha Chorvatsku historicky i teritoriálně determinovala jeho osud, jenž se za existenci Jugoslávie nesl v podobě promísení etnik, náboženských bojů a krvavé války. V současnosti s výjimkou Makedonie tato země sousedí se všemi následníky Jugoslávské federace.

Chorvatsko je považováno za ekonomicky nejvyspělejší zemi Západního Balkánu a není tedy divu, že jako první balkánská země úspěšně završila přístupový proces v podobě členství v Unii. Aby k této události mohlo dojít, muselo Chorvatsko projít transformací, kterou lze členit do jednotlivých fází. První období s názvem „před-přechodné“ lze časově zařadit do let 1989-1995, ve kterých došlo k rozpadu Jugoslávské federace a boji o nezávislost. Druhá fáze neboli přechodné období v letech 1995–1999, se neslo ve znamení demokracie, privatizace a ekonomických reforem. Poslední fázi upevnění (2000 - doposud) lze taktéž nazvat jako „Nové začátky“ či „Poevropšťování“ odkazující na kooperaci s Uníí⁷⁹.

Následující kapitola se bude zabývat vývojem, kterým si Chorvatsko na cestě do Evropy prošlo. Jednotlivé kapitoly se budou opírat o výše zmíněné fáze a stěžejní události, jimiž jsou váleční konflikt, změna orientace Chorvatska směrem k evropské integraci a následná politika ES/EU vůči Balkánu. Součástí této kooperace byla taktéž humanitární a finanční pomoc v souvislosti s poválečnou obnovou země, reformami a předvstupní přípravou směrem k ES/EU, na které se taktéž bude zaměřovat tato kapitola.

3.1 Válečné a politické peripetie jako můstek ke kooperaci s EU

Konec studené války a postupný rozpad východního bloku v 90. letech 20. století měl samozřejmě dopad i na komunistickou ideologii v Jugoslávské federaci. Typické rysy federace v podobě multikulturality se ukázaly být spouští pro rozohnění nenávisti a šarvátkám mezi etniky, které vyústily v jugoslávskou válku.

⁷⁹INSTITUTE FOR REGIONAL AND INTERNATIONAL STUDIES. *The Western Balkans: Between the Economic Crisis and the European Perspective* [online]. 2010. [15. 3. 2015]. Dostupné z: <http://iris-bg.org/files/The%20Western%20Balkans.pdf>.

3.1.1 Analýza příčin válečného konfliktu

Jak již bylo výše naznačeno, podhoubím pro válku se stala **směsice etnik** obývající území Balkánu. Tato situace má své kořeny již v době podmanění Balkánu Osmanskou říší, pro kterou byly typické spíše teokratické principy. Pozdější sebeurčení moderních národů a snahy o vlastní státy narazily na problém neschopnosti stanovit smysluplné hranice, právě kvůli menšinám žijícím v cizím národním státu. Tento problém byl utlumen myšlenkou o jednotném jihoslovanském státě, respektive až se vznikem Jugoslávie roku 1918, kde všechny národy žily pospolu až do 90. let 20. století. Vznikla tak pestrá mozaika národů mluvící sice jedním jazykem, avšak odlišující se kulturou, teritoriem a hlavně **nábožensky**⁸⁰. Balkán se ocitl na rozmezí dvou větví křesťanské civilizace – západoevropské katolické a východoevropské pravoslavné, které ve 20. století doplnil islám. Z tabulky 3.1 si můžeme povšimnout, že škála převažujících náboženství očištěných o menšiny⁸¹ v jednotlivých zemích je opravdu rozmanitá.

Mnozí autoři tvrdí, že mezi jednotlivými balkánskými národy existovala již „**odvěká nenávisť**“, která je zásadní příčinou válečného stavu. Jako příklad uvádím situaci v 80. letech 20. století, kdy existovalo trvalé nepřátelství mezi Srby na jedné straně a Chorvaty a Slovinci na druhé či se projevilo národní uvědomění bosenských Muslimů, kteří se snažili posílit své politické postavení, což bylo v rozporu s přesvědčením Srbů a Chorvatů⁸².

Tabulka 3.1: Bývalé země Jugoslávie a jejich převažující náboženství

Země	Římští katolíci	Pravoslavní	Muslimové
BIH*	X	X	X
Černá Hora		X	
Chorvatsko	X		
Kosovo			X
Makedonie		X	X
Slovinsko	X		
Srbsko		X	

Poznámka: * Za BIH se považuje země Bosna a Hercegovina

Zdroj: ŠLACHTA, 2007; vlastní zpracování

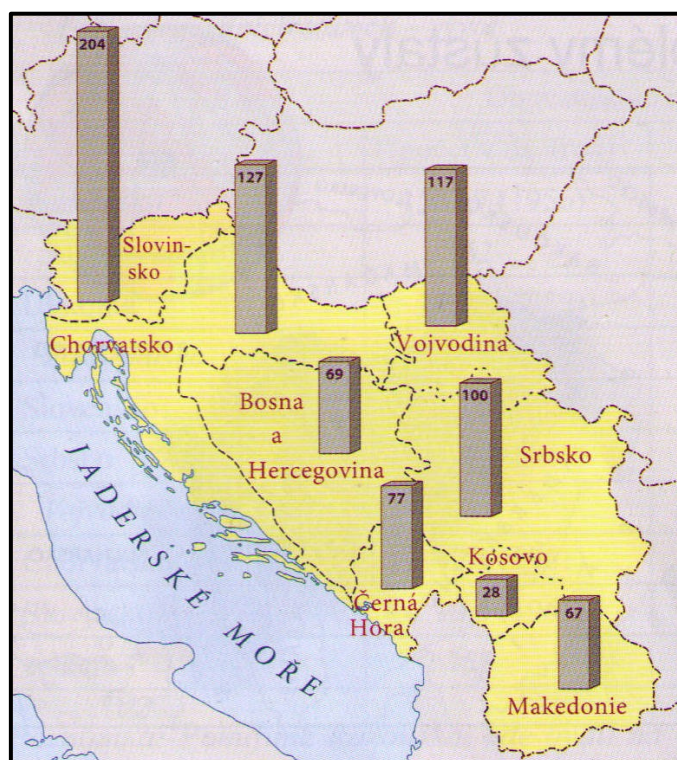
⁸⁰HAYDEN, Robert. *From Yugoslavia to the Western Balkans: Studies of a European Disunion, 1991 – 2011*. Leiden: Brill, 2013. 391 s. ISBN 978-90-04-24190-9.

⁸¹Za jazyk menšiny je považován ten, který v procentuálním vyjádření dosáhl hodnoty menší než 10 %.

⁸²NAIMARK, Norman M. *Plameny nenávisť: Etnické čistky v Evropě 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 235 s. ISBN 80-7106-751-2.

Těchto kulturních rozdílů si byli vědomi i radikální vůdci včele se Miloševićem, Karadžičem a Tudjmanem mající blízko k nacionalismu a šovinismu, kteří je využili pro etnické čistky a jako důvod dosažení svých **politických cílů**. Situace národních států byla ve federaci velmi pragmaticky řešena za vlády *J. B. Tita*, který je často titulován diktátorem a sjednotitelem v jedné roli, jenž dal každému národu územní jednotku s vlastní vládou a nutil národy, aby na sebe pohlíželi jako na Jugoslávce. Hlavním sloganem jugoslávské socialistické politiky bylo bratrství a jednota⁸³. Avšak například Norman M. Naimark uvádí, že jeho politika spočívala převážně v tom, že jedné národnosti dle potřeby bral a jiné dával, což zasel kořeny pozdějšího napětí. Po jeho smrti v roce 1981 zde neexistoval přirozený následovník pokračující v jeho politice, který by držel separatistické úvahy jednotlivých národů na uzdě⁸⁴. Svou roli jako spouštěče válečných událostí měla tedy samotná **dezintegrace** jugoslávské federace a následná **rekonstituce** jednotlivých národů jakožto samostatných státních útvarů. Za třetí příčinu považujeme rozdílnost v **ekonomické úrovni** mezi bývalými zeměmi Jugoslávie, které jsou zachyceny na obrázku 3.1.

Obrázek 3.1: Ekonomické rozdíly mezi republikami bývalé Jugoslávské federace na počátku roku 1991



Zdroj: ŠLACHTA, 2007; vlastní zpracování

⁸³HAYDEN, Robert, ref.80.

⁸⁴NAIMARK, Norman M., ref. 82.

Obrázek 3.1 zachycuje velikost hrubého národního důchodu na obyvatele (HND/obyv.) počátkem roku 1991, který se odráží v **životní úrovni** obyvatel. Jednotlivé státy jsou srovnávány se Srbskem, kterému je přiřazena úroveň 100 %. Můžeme si povšimnout, že Chorvatsko v porovnání zaujímá druhou příčku s hodnotou 127 % HND/obyv. ihned po Slovinsku. Jak praví známé rčení, tam kde se vyrábí a pracuje, tam není prostor pro válčení, což nebyl případ bývalé Jugoslávie.

3.1.2 Průběh válečného konfliktu a postavení Chorvatska ve válce

Válka v Jugoslávii měla své trvání více než deset let, probíhala od 25. června 1991 do 13. srpna 2001. **Balkánské konflikty**, které jsou spolu s následovnickými státy federace zobrazeny na obrázku 3.2, probíhaly následovně⁸⁵:

- desetidenní válka Slovinska o nezávislost započala dne 25. června roku 1991,
- chorvatská válka za nezávislost probíhala v letech 1991–1995,
- válka v Bosně a Hercegovině probíhala v letech 1992–1995,
- poslední válka v Kosovu mezi Kosovskými Albánci a Srby v roce 1999.

Obrázek 3.2: Území bývalé Jugoslávské federace, její rozpad a válečné konflikty



Zdroj: ŠLACHTA, 2007; vlastní zpracování

⁸⁵NAVRÁTIL, Boris. *EU a Západní Balkán*. Výukový materiál v LMS Moodle, 2014. 45 s.

Tuto válku lze považovat jako vyvrcholení zatrpklosti Slovinců, Chorvatů, bosenských Muslimů, kosovských Albánců a slovanských Makedonců, jež se spojili vůči nacionální politice Srbů – snu o Velkém Srbsku⁸⁶. Jejich vůdce, *Slobodan Milošević*, tvrdil, že kde jsou Srbové, to vše je jejich.

Chorvatsko v boji o sebeurčení zažilo **druhou nejkrvavější válku**, ihned po Bosně a Hercegovině. Jak již bylo výše naznačeno, chorvatská válka započala v roce 1991, kdy tato země násilně ztratila pohraniční oblasti (Krajina a Slavonie) osídlené Srby, které byly převzaty srbskými milicemi s podporou Jugoslávské lidové armády. Toto území bylo následně „vyčištěno“ od Chorvatů a byla zde vyhlášena separátní Republika srbská Krajina. Obětí procesu a nedílnou součástí chorvatské války se stala krajinská vesnice Kijevo, která je často uváděna v souvislosti s etnickými čistkami či východoslavonský Vukovar, kde Srbové páchali genocidu⁸⁷.

Posledním velkým střetnutím v chorvatské válce o nezávislost byla *operace Oluja* (česky Bouře), ve které chorvatské a policejní jednotky vedené Červenkem a Gotovinou podporované armády Bosny a Hercegoviny zaútočily na své ztracené území obsazené Srby. Tato operace byla považována za největší útok na evropské pevnině od dob druhé světové války. Chorvatská armáda zde provedla etnické čistky a zločiny na srbském obyvatelstvu, ze kterých se musela později zodpovídat u Haagského tribunálu ve prospěch pokračování vyjednávání s Unií. Dle zpráv OSN celkový počet vyhnaných Srbů činil až 150 tisíc obyvatel, kteří se do svých domovů již nikdy nevrátili⁸⁸. V letech 1995–1998 byla tato pohraniční území postupně jednáním a vojenskou silou opět začleněna k Chorvatsku.

Angažovanost Chorvatska během válečných konfliktů se projevila i v bosenské občanské válce, kdy chorvatský režim podporoval svou 600 tisícovou chorvatskou menšinu. Symbolem války se stalo městečko Mostar se svým sestřeleným mostem přes řeku Neretvu. Tento most, který odpradáвна spojoval muslimskou a chorvatskou část města, byl jako symbol soužití dvou etnik chorvatskou armádou zlikvidován. Podpisem *Daytonské dohody* v prosinci roku 1995 byla ukončena válka v Bosně a uměle bylo tedy vytvořeno příměří mezi znesvářenými etniky, na které dohlížely jednotky Severoatlantické aliance (North Atlantic Treaty Organization, NATO) a jiných organizací.

⁸⁶NIGEL, Thomas a Krunoslav MIKULAN. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992 – 2001*. Praha: Grada, 2008. 64 s. ISBN 978-80-247-2375-4.

⁸⁷NAIMARK, Norman M., ref. 82.

⁸⁸VALEČNÁ VIDEA. Operace Oluja. *Valecnavidea.cz* [online]. 2011. [15. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.valecnavidea.cz/2011/07/operace-oluja/>.

V poválečném stavu se chorvatské vztahy se srbským sousedem zklidnily, avšak je patrné, že emotivní zátěž lidských osudů nikdy nezmizí. Kvůli válečným etnickým čistkám se Chorvatsko stalo etnicky a náboženský téměř dokonale stejnorodým – tedy více než tři čtvrtiny obyvatelstva se považují za Chorvaty a římské katolíky⁸⁹. Jako nezávislý stát bylo i nadále vedeno mnohdy nacionalistickým vůdcem Franjem Tudjmanem, jehož vláda je často označována za aristokratickou s minimálním množstvím reforem.

Uvádí se, že rozpad Jugoslávie a následné etnické konflikty způsobily smrt přinejmenším 140 tisícům lidí (někteří autoři odhadují tento stav až na 200 – 300 tisíc osob) a přinesly masové transfery obyvatel – přes 300 tisíc osob bylo násilně vyhnáno, 120 tisíc osob se stalo uprchlíky a těla 14 tisíc osob nebylo doposud nalezeno. Odhaduje se, že celý válečný konflikt se týkal až 4,5 milionů osob⁹⁰.

3.1.3 Postoj ES/EU k válečnému konfliktu

Na počátku je nutné zdůraznit, že v době, kdy se rozhořel válečný konflikt, existoval výrazný nesoulad mezi hodnotami vyznávající ES, jimiž jsou demokracie, lidská práva a jiné, a mezi těmi, které byly tehdy blízké pro země usilující o nezávislost. I přesto avšak ES obdrželo mandát od Spojených států amerických (USA) řešit tuto situaci.

ES usilovala o řešení konfliktu především na bázi **programových dokumentů** ES, kterým bylo například *Prohlášení k Jugoslávii* vydané v březnu roku 1991, či prostřednictvím institucí zahraniční politiky, které byly zastupovány schůzkami na vrcholné úrovni v podobě ministrů zahraničních věcí členských zemí ES. Důležitou pozici zastával i *Zvláštní zmocněnec Společenství pro Jugoslávii*, jenž plnil roli koordinátora, později byla jeho působnost rozšířena na celý Balkán. Kromě politické roviny se snaha ES zvrátit válečnou situaci projevila i do pole ekonomického, respektive do obchodní politiky Společenství, jako příklad ekonomického nástroje lze uvést zbrojní embargo, které bylo uvaleno na celou Jugoslávii či zavedení ekonomických sankcí vůči Srbsku a Černé Hoře⁹¹. Můžeme zde tedy sledovat určitou paralelou se současným vývojem situace na Ukrajině.

⁸⁹ŠLACHTA, Mojmir. *Ohniska napětí ve světě*. Praha: Kartografie Praha, a. s., 2007. 187 s. ISBN 978-80-7011-926-6.

⁹⁰ALUJEVIC, Lucia Vesnic. *European Integration of Western Balkans: From Reconciliation To European Future* [online]. 2012. [18. 3. 2015]. Dostupné z: http://martenscentre.eu/sites/default/files/publication-files/european_integration_of_western_balkans.pdf.

⁹¹CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2003. 709 s. ISBN 80-7179-804-5.

Od listopadu 1991 do července 1992 zastávalo ES roli právního arbitra a jeho snaha vyvstala uspořádáním mírové konference o Jugoslávii, avšak celkový postoj ES/EU je odborníky často citován slovem neúspěch⁹². ES/EU byla kritizována zejména za svůj laxní přístup k řešení balkánské krize, kdy použité nástroje a iniciativy se ukázaly být jako nedostačující. Velká míra tohoto přístupu je přikládána neúčinnosti zahraniční politiky ES/EU, kdy jednotlivé členské státy nevystupovaly stejným hlasem. Do popředí vyvstaly partikulární zájmy jednotlivých členských zemí a samotným zklamáním zůstala i samotná rodící se diplomacie EU. Jako příklad nejednotnosti zahraniční politiky můžeme uvést postoj Řecka, které odpíralo uznat samostatnost některých zemí (zejména Makedonie) anebo postoj Německa, Francie a Velké Británie (VB), které blokovaly zahraniční politiku ES/EU tím, že každá země podporovala v etnickém boji jiný balkánský národ. Německo tradičně podporovalo slovinskou a chorvatskou nezávislost, zatímco obě země VB a Francie viděli spojence na Balkáně v Srbsku.

Za zmínku stojí i postoj USA, které se sice vzdalo zodpovědnosti za řešení balkánského konfliktu z důvodu její angažovanosti v bojích na Blízkém Východě či Somálsku, avšak v roce 1994 se rozhodlo vstoupit do diplomatického řešení této krize. Výše zmíněné důvody neúspěchu ES/EU vygradovaly na tolik, že USA zbavilo ES/EU zodpovědnosti za válečný vývoj v tomto teritoriu, což v praxi znamenalo, že USA předložilo návrh na vytvoření tzv. kontaktní skupiny velmocí pro bývalou Jugoslávii a zavedlo mechanismus přímého patriarchátu, kdy USA se stalo patronem bosenských muslimů, Rusové byli patrony Srbům a Němcové podporovali Chorvaty⁹³. Bylo to právě USA, které se v druhé polovině roku 1995 zasloužilo o ukončení konfliktů v Bosně a Hercegovině a v Chorvatsku, a to výhradně bez účasti ES/EU.

Neúspěch ES/EU v řešení balkánské krize se později ukázal být spouštěčem nastolení nové politiky vůči Balkánu a lze jej tedy považovat za **příčinu** pozdější **kooperace**. EU uvádí, že rok 1996 byl zásadním, neboť začala tento prostor vnímat jako **jeden geopolitický celek**, podporovala vzájemnou spolupráci mezi balkánskými zeměmi, jejichž těžištěm se staly ekonomické vazby⁹⁴. I přestože docházelo k rozkvětu vztahů a EU upevňovalo svůj vliv v této oblasti, v následujících konfliktech v Kosovu (1998) a Makedonii (2001) se diplomacie stala opět velkou slabinou evropské integrace a svoji převahu v této oblasti předvedlo USA.

⁹²CIHELKOVÁ, Eva, ref. 91.

⁹³Tamtéž.

⁹⁴Tamtéž.

3.2 Chorvatsko na cestě ke členství v Evropské unii

Chorvatsko započalo reálný transformační proces později než zbytek SVE a to až po smrti autokratického vůdce Tudjmana v roce 1999. Po jeho smrti se následující rok konaly volby, které skončily vítězstvím středo-levicové strany (Social Democratic Party of Croatia, SDP). Tato strana postupně nasměrovala Chorvatsko směrem do Evropy. Pozitivním faktorem demokratizačního procesu se stala především reformace bývalé Tudjmanovy strany (Croatian Democratic Union, CDU), která se opět dostala k moci v roce 2003 a zasloužila se o nejdůležitější krok Chorvatska v přístupovém procesu a to vydáním válečného zločince Ante Gotoviny k Haagskému tribunálu.

3.2.1 Vývoj přístupového a negociačního procesu Chorvatska ke členství v EU

Proces přistoupení Chorvatska k Unii byl započat summitem v Zábřehu v **říjnu** roku **2000**, kde byl hlavními představiteli Unie představen koncept **SAP**, který byl již dříve v této práci nastíněn v podkapitole 2.2.2. Ve stejném roce se všechny účastníci země SAP staly potenciálními kandidáty pro vstup, což bylo posledním společným krokem všech zemí Balkánu v kooperaci s EU. Součástí tohoto konceptu bylo i uzavření **Stabilizační a asociační dohody**, která v případě Chorvatska byla podepsána dne **29. října roku 2001**. Tato dohoda liberalizovala obchod s veškerými službami a přispěla ke kontinuálnímu nárůstu obchodu mezi těmito partnery⁹⁵. Můžeme tedy tvrdit, že tato smlouva písemně utvrzovala ekonomickou a politickou spolupráci mezi Chorvatskem a Unií. V platnost ovšem oficiálně vešla až o čtyři roky později.

Ke dni **21. února 2003** Chorvatsko zaslalo **oficiální žádost o členství v EU**. Na summitu EU v řeckém městě Thessaloniki evropští leaderi přislíbili evropskou perspektivu všem zemím Západního Balkánu.

V dubnu roku 2004 *Evropská Komise* vyjádřila pozitivní názor neboli souhlas s chorvatskou žádostí pro vstup do EU. Na základě toho mohla *Evropská rada* udělit Chorvatsku **status kandidátské země** a stanovila závazné datum (17. března roku 2005) pro začátek negociačního procesu, avšak podmíněné plnou spoluprací s *ICTY*. Nicméně těsně před vypršením závazného data se EU rozhodla odložit začátek negociačního procesu, což se snažila ospravedlnit přijetím rámce negociací pro Chorvatsko. Pokračování negociačního

⁹⁵EUROPEAN COMMISSION. *EU Enlargement Factsheets. Close-up on Enlargement countries: Croatia* [online]. 2012 [15. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/publication/20130514_close_up_croatia_en.pdf

procesu bylo podmíněno vydáním válečných zločinců a vyřešením poválečných sporů, které budou nastíněny v další kapitole.

V dubnu roku 2005 se uskutečnilo první zasedání *Stabilizační a asociační rady*, tedy setkání všech 3 stran – Unie, Chorvatska a ICTY. Dne **3. října** roku **2005**, hlavní prokurátor ICTY zhodnotil, že Chorvatsko plně spolupracuje s touto institucí a naplnilo tak jednu z posledních podmínek pro začátek negociací⁹⁶. V tentýž den byl reálně zahájen **negociační proces** s Chorvatskou republikou, který trval až do roku 2011. V roce 2008 *Rada* přijala **Přístupové partnerství** mezi Unií a Chorvatskem jako zásadní nástroj pro vývoj další kooperace a finanční podpory, kterou Chorvatsko pobíralo po celou dobu přípravy na členství.

Poté následoval proces „screeningu“, tedy obecný přehled a přezkum harmonizace chorvatské legislativy s unijním Acquis, tento proces byl finalizován v říjnu roku 2006. První formálně otevřenou kapitolou byla oblast vědy a výzkumu, následovalo postupné otevírání a uzavírání všech 35 kapitol⁹⁷. Za nejsložitější harmonizované kapitoly lze považovat oblasti zabývající se judikaturou a základními lidskými právy vyžadující značné reformy, které budou obsahem dalších kapitol. Změny v legislativě byly diskutovány na *mezivládní konferenci*, kde se scházely zástupci Unie a Chorvatska na ministerské úrovni, ale i na *přístupové konferenci*, kde jednali především zástupci obou stran na nižších úrovních. Tyto konference probíhaly i několikrát do roka. Ke dni **30. června** roku **2011** byly formálně uzavřeny všechny **kapitoly**, což bylo zásadní pro vývoj přístupového a negociačního procesu⁹⁸.

V říjnu roku 2011 *Komise* předkládá znovu příznivé hodnocení k záležitosti přistoupení Chorvatska k Unii, avšak přijímá a požaduje poslední zprávu o pokroku této země. O dva měsíce později *Rada* přijímá závazné rozhodnutí o přijetí Chorvatska, na které navazuje společný podpis **přístupové smlouvy** dne **9. prosince** roku **2011**.

Následujícím krokem bylo vypsání **referenda** v Chorvatsku, které se konalo **22. ledna** roku **2012**. Chorvaté touto veřejnou formou měli odpovědět na otázku: „*Jste pro členství Chorvatska v Evropské unii?*“ Závěry referenda jsou obsaženy v následujícím obrázku 3.3, ze kterého můžeme vyčíst, že referenda se účastnilo jen 43,51 % z osob zapsaných ve voličských průkazech, z toho 66,27 % občanů bylo pro vstup této země do EU, 33,13 % bylo proti a 0,60 % bylo neplatných hlasů. Vítězství evropské integrace zamítlo anebo nepřišlo podpořit více

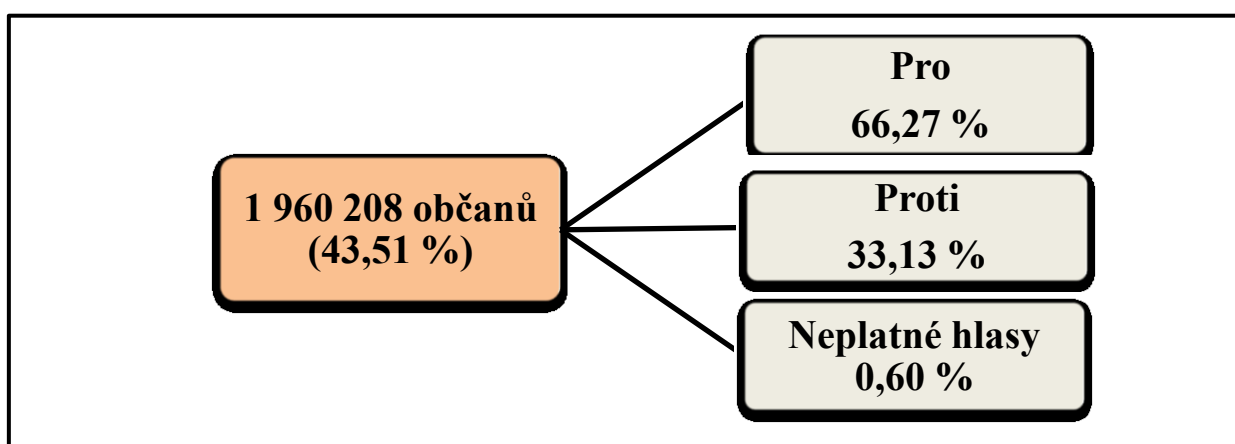
⁹⁶INSTITUTE FOR REGIONAL AND INTERNATIONAL STUDIES, ref. 79.

⁹⁷EUROPEAN COMMISSION, ref. 95.

⁹⁸Tamtéž.

než 71 % obyvatel. Tento stav lze přikládat k tomu, že od roku 2000 všeobecně klesala⁹⁹ v Chorvatsku podpora evropského projektu či tomu přispěla krátká a nezajímavá kampaň. Je nutno podotknout, že myšlenku Chorvatska jako součástí evropské integrace podporovaly téměř všechny místní politické strany, kromě menších nacionalistických a euroskeptických stran. Pokud bychom rozložily hlasy dle místní samosprávy, zjistili bychom, že největší podporu evropský projekt získal v oblastech obývaných národnostní menšinou, tedy Srby, Maďary či Italy. Nižší podpora byla shledána v přímořských oblastech, kde se místní obyvatelé obávali především striktních restrikcí Společné rybářské politiky¹⁰⁰.

Obrázek 3.3: Výsledek referenda Chorvatska o členství v EU



Zdroj: WORLD ELECTIONS, 2012; vlastní zpracování

Dále s chorvatským členstvím musely souhlasit všechny členské státy Unie a taktéž institucionální blok této organizace. V době přechodného období, doku nebylo naplněno plné členství, získalo Chorvatsko **statut přistupující země**, což v praxi znamenalo, že mohla plnit roli pozorovatele v evropských institucích. Tato role Chorvatsku dovolila seznámit se rychleji s pracovními metodami těchto institucí a mohlo se taktéž účastnit rozhodovacího procesu¹⁰¹.

K **1. červenci** roku **2013** se Chorvatsko stalo **28. členem** EU.

⁹⁹Dle platformy Balkan Monitor provádějící veřejné průzkumy, v roce 2000 téměř 70% chorvatských respondentů podporovalo EU, 8% respondentů bylo spíše euroskeptických a 15% nemělo žádné stanovisko. Avšak při průzkumu v roce 2007 byl již patrný pokles podpory EU v Chorvatsku, zejména ve spojitosti s přístupovým procesem Chorvatska k EU a celkovou neoblibou byrokratické EU. Výsledky byly následující, již jen 34% respondentů inklinovalo k EU, 29% respondentů se postavilo proti EU a 37% zůstalo nerozhodnuto.

¹⁰⁰WORLD ELECTIONS. Croatia EU membership referendum 2012. *Welections.wordpress.com*. [online]. 2012 [16. 3. 2015]. Dostupné z: <https://welections.wordpress.com/2012/01/23/croatia-eu-membership-referendum-2012/>.

¹⁰¹EUROPEAN COMMISSION. Croatia. *Ec.europa.eu*. [online]. 2015 [16. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/croatia/index_en.htm.

3.2.2 Sporné otázky jako překážka přístupového a negociačního procesu

Aby se o Chorvatsku mohlo hovořit v souvislosti se členstvím v EU, muselo vyřešit **bilaterální spory** s jednotlivými sousedními zeměmi. Hlavními problémy, se kterými se země musela potýkat kvůli tomu, aby zlepšila své vztahy s balkánskými státy, byl problém **hranic** mezi příslušnými zeměmi a problém **uprchlíků** a **násilně vyhnaných osob**. Dalším problémem spjatým s válečnými zločiny je otázka **citové újmy**, se kterou se občané těchto států musí i nadále potýkat.

Otázka sporných hranic mnohdy narážela na diskuzi, zda bude navrácen stav hranic jednotlivých zemí těsně po 2. světové válce či dokonce zda bude situace navrácena až do stavu, kdy se tvořilo království Srbů, Chorvatů a Slovinců v roce 1918. Zásadním důvodem, proč se otázka hranic dostala do popředí, byla vidina profitu z přístupu k otevřenému moři či ze spravování silnic a námořních cest. Otázka uprchlíků a násilně vyhnaných osob vyvstala během válečných dob a ukázala být se těžce řešitelnou problematikou.

V následující tabulce 3.2 lze spatřit výčet sporných otázek mezi jednotlivými balkánskými zeměmi, které byly součástí procesu SAP. Legenda tabulky je následující - H představuje hraniční spor, VO je zkratka pro vyhnané osoby, U jsou uprchlíci, PO znázorňuje pohřešované osoby a G je zkratka pro genocidu.

Tabulka 3.2: Přehled bilaterálních sporů zemí SAP

	BIH	Chorvatsko	Kosovo	FYROM	Černá Hora	Srbsko
BIH	-	H	-	-	H, VO	H, PO, VO
Chorvatsko	H	-	-	-	H	H, PO, G, VO
Kosovo	-	-	-	-	-	H, U, VO
FYROM	-	-	-	-	-	-
Černá Hora	H, VO	H	-	-	-	H
Srbsko	H, PO	H, PO, G, VO	H, U	-	H	-

Zdroj: ALUJEVIC, 2012; vlastní zpracování

Jak si můžeme povšimnout, nejvíce sporných otázek, tedy všechny možné typy, mělo **Chorvatsko** se **Srbskem**. Zásadními problémy v tomto případě byly jednak spor o část hranic a otázka pohřešovaných osob, násilně vyhnaných osob a vzájemné nepřátelství. Tyto spory se zejména týkaly válečné genocidy vykonané Srby na Chorvatech ve městě Vukovar roku 1991, které Chorvatsko předneslo před Mezinárodní soudní dvůr (International Court of Justice, ICJ) v roce 1999. Srbsko naopak odpovědělo vznesením obvinění proti Chorvatsku za její

operaci Bouře v lednu roku 2010. V této souvislosti problémem zůstává i pozice Srbů, kteří museli opustit Chorvatsko v roce 1995, avšak jejich majetek náležel Chorvatsku. Další problematickou částí je spor mezi Srby a Chorvaty o řeku *Dunaj*, který se týkal správy a kontroly plavby právě na této řece. Důvod proč došlo k třenici, je jasný. Jednak je jím neodmyslitelný ekonomický přínos pro země, kterými *Dunaj* protéká, dále je to fakt, že *Dunaj* patří k druhé největší řece v Evropě a je tedy zásadní obchodní tepnou. Srbsko si přálo, aby hranice byla stanovena uprostřed řeky, naopak Chorvatsko se odvolávalo na uznání hranic stanovených na základě administrativního vymezení před válkou, ve kterém oba břehy náležely Chorvatsku¹⁰². K určitému posunu ve vzájemném chorvatsko-srbském vztahu došlo zejména díky vřelému přístupu prezidentů obou zemí, Ivo Josipoviče na straně chorvatské a Borise Tadiče na straně srbské.

Další spornou otázku řešilo **Chorvatsko** ve vztahu k **Bosně a Hercegovině**, kde vyvstal spor o přímořskou hranici. Přestože obě země podepsaly vzájemnou smlouvu, která garantuje dohodnutou hranici, tato smlouva nebyla následně ratifikována Chorvatským parlamentem, neboť Chorvatsko si nárokovalo dva útesy patřící Bosně.

Podobný problém týkající se přístupu k moři existuje mezi **Chorvatskem** a **Černou Horou** a to o poloostrov Prevlaka. Díky jeho specifické poloze nemá Černá Hora ze zálivu Kotor přímý přístup na moře. Zástupci obou zemí se dohodli tento spor vyřešit přizváním ICJ jako nezainteresovanou třetí stranu. Jelikož i nadále nedošlo k žádné dohodě, jsou obě země rozhodnuty vyřešit tento spor mezinárodní arbitráží¹⁰³.

Téměř rok (prosinec 2008 - říjen 2009) byl pozastaven negociační proces Chorvatska z důvodu jeho blokády sousedem a členem EU – **Slovinskem**. Slovinsko zablokovalo vyjednávání kvůli bilaterálnímu sporu mezi těmito státy o mořskou hranici v Piranském zálivu. Slovinsko podporovalo myšlenku koridoru volných přejezdů pro své lodě skrze záliv až na otevřené moře, zatímco Chorvatsko trvalo na tom, že by přejezdy měly být uskutečněny formálně přes chorvatské teritoriální vody. K těmto problémům se později přidaly i vnitrozemské spory o pohraniční území. V říjnu roku 2009 se obě strany dohodly na podpisu úmluvy, která garantovala, že tato sporná otázka bude vyřešena prostřednictvím arbitrážní

¹⁰²ALUJEVIC, Lucia Vesnic, ref. 90.

¹⁰³INDEPENDENT BALKAN NEWS AGENCY. Croatia and Montenegro to resort to international arbitration to settle the Prevlaka peninsula dispute. *Balkan.eu.com* [online]. 2014 [18. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.balkan.eu.com/croatia-montenegro-solve-prevlaka-peninsula-dispute-international-arbitration/>.

radu jmenované EU a tím bude obnoven přístupový proces s Chorvatskem. Tato dohoda si později získala podporu obou parlamentů a referenda ve Slovinsku¹⁰⁴.

Na základě výše zmíněné problematiky lze konstatovat, že Chorvatsko mělo spory s téměř všemi zeměmi bývalé Jugoslávie, jež byly považovány za výrazné bariéry v přístupovém procesu Chorvatska k EU. V některých případech spory přetrvávají i po nabytí členství v EU.

3.3 Realizace předvstupní pomoci ES/EU Chorvatské republice

Finanční podpora poskytovaná ES/EU Chorvatsku reagovala či kopírovala vývoj v dané zemi, který je naznačen a rozdělen do jednotlivých fází výše. Lze tedy říct, že prvotní pomoc udělovaná v době válečného konfliktu měla humanitární charakter, následně byla vystřídána finanční podporou na vybudování vhodného politického a ekonomického prostředí a završena byla finanční pomocí jako součástí procesu SAP. Avšak je nutno podotknout, že tak jako v současnosti některé dotační tituly dobíhají i po ukončení programovacího období, stejný princip platil i v minulosti, a proto se účinnost některých programů časově překrývá.

3.3.1 Finanční pomoc před zahájením procesu SAP a ostatní dotační programy v podmínkách Chorvatska

Následující tabulka 3.3 obsahuje výčet jednotlivých podpor ES/EU, ze kterých bylo umožněno Chorvatsku v letech 1991–2000 čerpat finanční prostředky. Můžeme si povšimnout, že zásadní iniciativou byla humanitární pomoc udělována prostřednictvím nástroje *ECHO*, která v daném období dosahovala až **408,56 mil. EUR**. Od roku 1996 se tato pomoc soustřeďovala především na návrat uprchlíků, kterým pomáhala s obnovou domů či nutné infrastruktury. Dále se podílela na zajištění lékařské pomoci a potravinové zásoby. V roce 1998 byl k tomuto zaměření přiřazen komponent ekonomického rozvoje¹⁰⁵. Pomoc byla distribuována ve spolupráci s nevládními organizacemi a státními a místními orgány tak, aby byla finanční pomoc doručena efektivně těm, kteří jí potřebují. Na nástroj *ECHO* navazovala *Obnova*, která se v daném období soustřeďovala především na požadavky státu vycházející z prodělaného konfliktu. Důraz *Obnovy* byl tedy kladen na rekonstrukci, posilování usmíření mezi znepřátelenými etniky a zabránění obnovení konfliktu a to

¹⁰⁴INSTITUTE FOR REGIONAL AND INTERNATIONAL STUDIES, ref. 79.

¹⁰⁵EUROPEAN COMMISSION. *Country Strategy Paper for Croatia 2002 – 2006 CARDS* [online]. 2001 [19. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/croatia_strategy_paper_en.pdf.

prostřednictvím finančních prostředků ES ve výši **240,85 mil. EUR**¹⁰⁶. Tyto programy doplňovaly další regionální iniciativy a mikroprojekty ze strany ES/EU, které dohromady s předchozími zmíněnými programy přinesly rozvoji chorvatského území **366,2 mil. EUR**.

Tabulka 3.3: Přehled finanční podpory ES poskytnuté Chorvatsku v letech 1991–2000
(v mil. EUR)

Program / akce	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Celkem
Obnova								5,00	26,90	208,95	240,85
Media				0,37	1,18	0,37	3,83	5,38			11,12
Demokracie a lidská práva					1,90	0,70	0,80	2,50	2,05		7,95
Specifické akce									1,76		1,76
ECHO		170,25			36,87	23,40	13,50	11,20	93,70	59,64	408,56
Makroekonomická pomoc										20,00	20,00
Celkem		204,86			38,74	33,56	26,96	24,14	18,63	19,31	366,2

Zdroj: EUROPEAN COMMISSION, 2001; vlastní zpracování

V daném období bylo Chorvatsko podporováno nejen finanční prostředky ES/EU ale i jednotlivými **členskými státy EU**, kterých v té době bylo jedenáct. Škála oblastí a rozměrů typů intervencí jednotlivých členských států je velmi různorodá, což si můžeme povšimnout v příloze 4. I přestože existuje disperze finančních prostředků v jednotlivých sektorech, obecné cíle jako podpora demokratizace či ekonomický a sociální rozvoj se stávají zásadním zaměřením těchto fondů. Za ústřední dárce finanční pomoci Chorvatsku lze považovat Německo, následované Nizozemím, Velkou Británií a Itálií. Celkově tehdejší členské země EU Chorvatsku přispěly částkou **55,69 mil. EUR**¹⁰⁷.

Pomoc Společenství a bilaterální pomoc členských států EU byla doplněna fondy mezinárodních finančních institucí (*MMF, EIB, SB a EBRD*), různých agentur *OSN*, finanční příspěvek poskytla i vláda USA či jiné země. Uvádí se, že v letech 1995–1999 se celkově tato pomoc Chorvatsku vyšplhala na **314 mil. USD**¹⁰⁸.

¹⁰⁶EUROPEAN COMMISSION. *CARDS Assistance Programme to the western Balkans. Regional Strategy Paper 2002 – 2006* [online]. 2001 [19. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.mathra.gr/files/regional_strategy_paper_en.pdf.

¹⁰⁷Stav k roku 2001.

¹⁰⁸EUROPEAN COMMISSION, ref. 105.

3.3.2 CARDS v podmínkách Chorvatska

V roce 2000 EU nabídlo Chorvatsku nový program *CARDS*, který sloužil k naplňování *Stabilizační a asociační dohody* uzavřené mezi oběma stranami. Cílem programu tedy byla podpora přistoupení Chorvatska k EU a usnadnění plnění nutných reforem. Prioritními oblastmi, na které se program *CARDS* zaměřoval, byly zejména demokratická stabilizace, budování institucí, justice a vnitřní věci, ekonomický a sociální rozvoj, životní prostředí a přírodní zdroje, a přeshraniční spolupráce¹⁰⁹. Podpora těmto oblastem byla uskutečněna prostřednictvím **národních** podpůrných programů a **regionálních** programů.

Tabulka 3.4: Finanční alokace programu CARDS v Chorvatsku v letech 2001–2006 (v mil. EUR)

Program předvstupní pomoci	Celková alokace za jednotlivé roky						Celkem
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Národní program CARDS	58	59	62	81	-	-	260
Regionální program CARDS	14	43,5	31,5	15	47,9	31,8	183,7
Celkem							443,7

Zdroj: SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA RAZVOJNU STRATEGIJU I KOORDINACIJU FONDOVA EUROPSKE UNIJE, 2009; vlastní zpracování

Vnitrostátní přístup měl zajistit lepší zacílení a dopad projektů spolu s vyšší účinností implementace¹¹⁰. Z tabulky 3.4 lze vyčíst, že celková poskytnutá alokace na národní úrovni *CARDS* Chorvatska v letech 2001–2004 činila **260 mil. EUR**. Regionální přístup byl navržen z důvodu adresnosti problému, který vyžadoval aktivní regionální spolupráci mezi vládami procesu SAP, což mělo přinést určitou přidanou hodnotu. V následující tabulce je tedy obsažená regionální alokace přidělena celému balkánskému regionu, nikoliv jen Chorvatsku. Tato alokace pro regionální spolupráci činí **183,7 mil. EUR**. Je nutno podotknout, že i když se to zdá být velkou částkou, z celkové poskytnuté sumy za oba přístupy v celém programovém období byla regionální úrovni *CARDS* přiřazena jen částka dosahující 10 %¹¹¹. Program *CARDS* plnil svou roli v letech **2000–2004/2006**, kdy byl postupně nahrazován nástroji předvstupní pomoci.

¹⁰⁹EUROPEAN COMMISSION. *Croatia CARDS Annual Programme 2004 (Amended)* [online]. 2004 [19. 3. 2015]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/ap_2004_hr_ammend_en.pdf.

¹¹⁰EUROPEAN COMMISSION, ref. 105.

¹¹¹Tamtéž.

3.3.3 PHARE, ISPA a SAPARD v podmínkách Chorvatska

Poté, co *Evropská Komise* zveřejnila pozitivní stanovisko k žádosti Chorvatska o členství EU, a Chorvatsko se stalo kandidátskou zemí, došlo k zpřístupnění nových předvstupních nástrojů *PHARE*, *ISPA* a *SAPARD* i pro tuto zemi, avšak jen pro období let **2005–2006**. Tyto nástroje se oproti programu *CARDS* specializují na rozsáhlejší projekty, od čeho je odvozena podstatně větší alokace pro tyto nástroje. Jak si můžeme povšimnout z následující tabulky, všechny tři programy během dvou let přinesly do tohoto území téměř totožnou částku jako program *CARDS* na národní úrovni během čtyř let. Celkem tyto předvstupní nástroje alokovaly na území Chorvatska částku ve výši **245 mil. EUR**, ze které největší podporu projektům poskytl program *PHARE* se svou alokací **160 mil. EUR**. Prioritní oblasti tohoto programu navazovaly na priority stanovené v *Přístupovém partnerství*, velká část finančních prostředků z tohoto programu byla tedy určena procesu harmonizace chorvatského práva s Acquis, zejména posílení lidských zdrojů, které doplnily investice do sociální a hospodářské soudržnosti¹¹².

Tabulka 3.5: Finanční alokace programů PHARE, ISPA a SAPARD v Chorvatsku v letech 2005–2006 (v mil. EUR)

Program předvstupní pomoci	Celková alokace za jednotlivé roky		
	2005	2006	Celkem
PHARE	80,00	80,00	160,00
ISPA	25,00	35,00	60,00
SAPARD	0	25,00	25,00
Celkem	105,00	140,00	245,00

Zdroj: SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA RAZVOJNU STRATEGIJU I KOORDINACIJU FONDOVA EUROPSKE UNIJE, 2009; vlastní zpracování

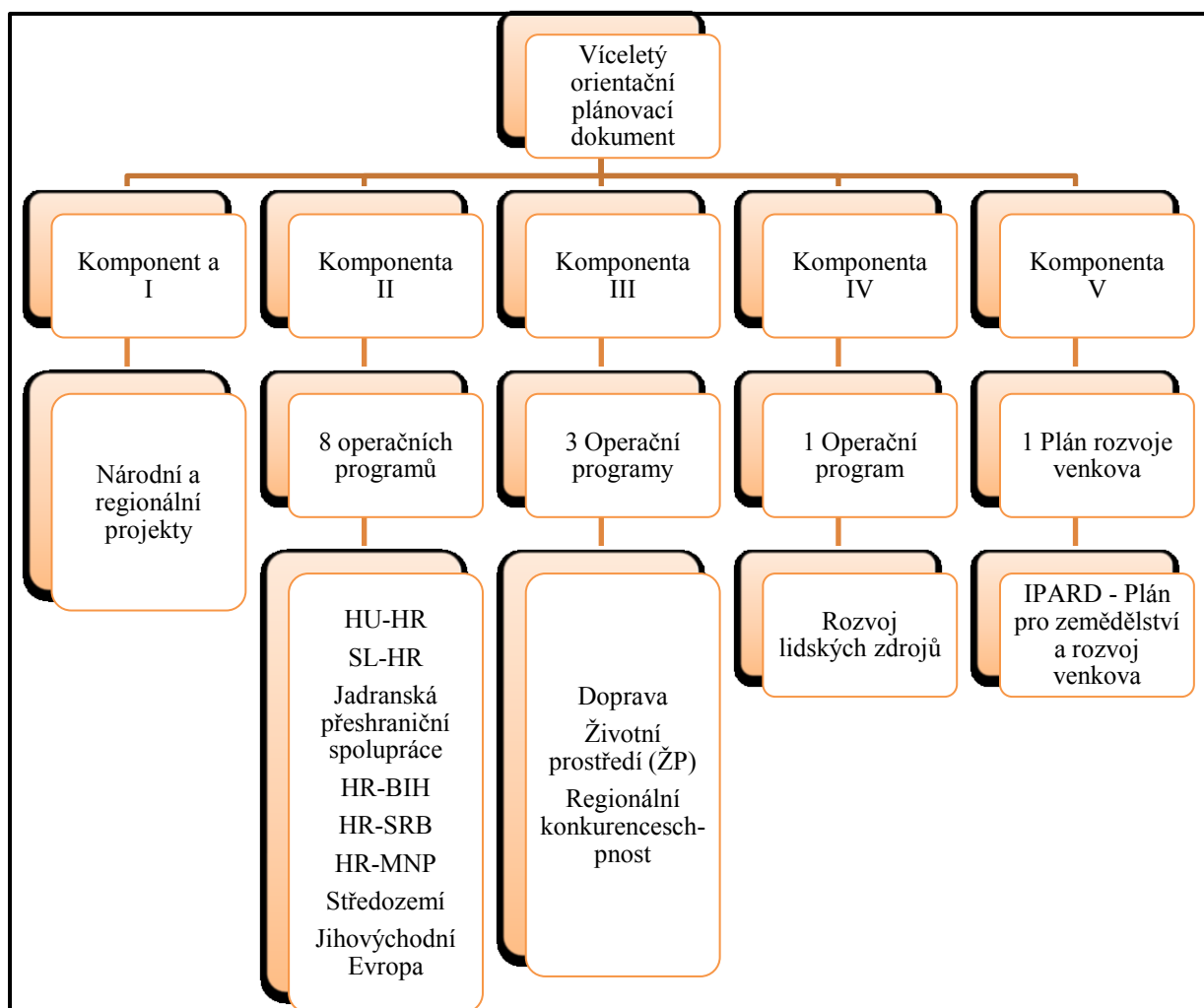
I přestože každý z těchto tří předvstupních nástrojů měl své specifické cíle, není pochyb, že Chorvatsku pomohly v přípravě na budoucí čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů EU.

¹¹²SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA RAZVOJNU STRATEGIJU I KOORDINACIJU FONDOVA EUROPSKE UNIJE. *Europski fondovi za hrvatske projekte. Priručnik o fi nancijskoj suradnji i programima koje u Hrvatskoj podupire Europska unija* [online]. 2009. [19. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.safu.hr/datastore/filestore/10/Europski_fondovi_za_hrvatske_projekte.pdf.

3.3.4 Nástroj předvstupní pomoci EU v programovém období 2007–2013 v podmínkách Chorvatska

Politická cesta přistoupení Chorvatska k EU byla od roku 2007 nově doprovázena odpovídajícím finančním *nástrojem předvstupní pomoci IPA* tak, aby tato země mohla efektivně plnit priority přístupu. Jak je známo již z teoretické části, tento nástroj rozlišuje kandidátské a potenciální kandidátské země a dle toho řídí a přerozděluje své prostředky. Nicméně omezení finančních prostředků nebylo případ Chorvatska, a proto mu bylo otevřeno všech 5 komponentů (složek), což si můžeme povšimnout z následujícího obrázku 3.4 zobrazující víceletý orientační plán provádění nástroje předvstupní pomoci v Chorvatské republice.

Obrázek 3.4: Úrovně realizace nástroje předvstupní pomoci EU v Chorvatské republice



Zdroj: SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA RAZVOJNU STRATEGIJU I KOORDINACIJU FONDOVA EUROPSKE UNIJE, 2009; vlastní zpracování

Víceletý orientační plánovací dokument obsahuje priority v jednotlivých sektorech, těmto prioritám bylo v letech 2007–2012 na základě tabulky 3.6 v rámci nástroje předvstupní pomoci přiděleno **910,23 mil. EUR**. Jak si můžeme povšimnout, v daném období dochází k nárůstu alokace za jednotlivé roky v těchto komponentách – regionální rozvoj, rozvoj lidských zdrojů a rozvoj venkova.

Tabulka 3.6: Finanční alokace programu IPA v Chorvatsku v letech 2007–2012 (v mil. EUR)

Komponenta / roky	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Celkem
I. Pomoc při transformaci a budování institucí	49,61	45,37	45,50	39,48	40,87	260,89	260,89
II. Přeshraniční spolupráce	9,69	14,73	15,90	16,22	16,54	16,87	89,95
III. Regionální rozvoj	45,05	47,60	49,70	56,80	58,20	59,35	316,70
IV. Rozvoj lidských zdrojů	11,38	12,7	14,2	15,7	16,00	16,04	86,02
V. Rozvoj venkova	25,50	25,60	25,80	26,00	26,50	27,27	156,67
Celkem	141,23	146,00	15,20	154,20	157,20	160,40	910,23

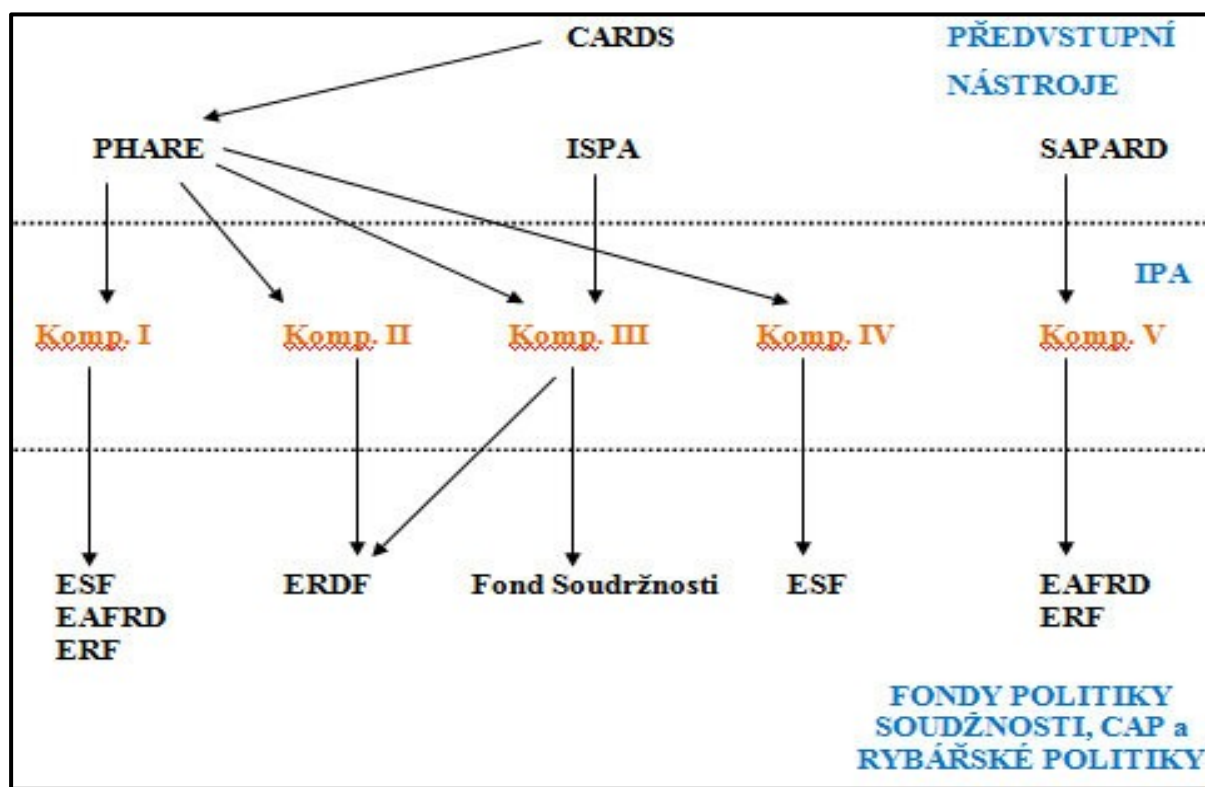
Zdroj: SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA RAZVOJNU STRATEGIJU I KOORDINACIJU FONDOVA EUROPSKE UNIJE, 2009; vlastní zpracování

Většina z komponent je prováděna na nižších úrovních prostřednictvím operačních programů (OP), kromě následující komponenty. **Komponenta I.** zaměřující se na pomoc při transformaci a budování institucí volně navazuje na program *PHARE*, přičemž tato pomoc je koncipována na bázi prioritních projektů uvedených v Akčním plánu za jednotlivé roky, které musí být formálně schváleny na základě dohody mezi *Komisí* a chorvatskou vládou¹¹³. **Komponenta II.** financuje přeshraniční projekty realizované mezi Chorvatskem na jedné straně a jinou zemí přijímací IPA či členským státem EU na straně druhé. V rámci této komponenty se Chorvatsko účastní šesti přeshraničních OP a dvou nadnárodních OP, jejíž oblasti působnosti jsou graficky zachyceny v přílohách 5 – 8. Další z **komponent - III.** je zaměřena na regionální rozvoj nahrazující projekty z programu *ISPA* a části *PHARE* týkající se regionální a hospodářské soudržnosti. Tato komponenta taktéž předchází používání *ERDF* a *Fondu Soudržnosti*, které budou Chorvatsku zpřístupněny po přistoupení. V rámci této složky jsou uskutečňovány velké infrastrukturní projekty v oblasti dopravy a životního prostředí a projekty na podporu rozvoje regionu prostřednictvím tří OP (Doprava, ŽP a

¹¹³SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA RAZVOJNU STRATEGIJU I KOORDINACIJU FONDOVA EUROPSKE UNIJE, ref. 112.

regionální konkurenceschopnost), což se promítlo do celkové alokace za tuto část - **316,70 mil. EUR**, která vévodí všem komponentám. Téměř polovina finanční alokace *OP regionální konkurenceschopnost* byla zaměřena na zaostalé chorvatské regiony nacházející se ve dvou regionech NUTS II, zejména v 10 županiích¹¹⁴ je více jak 50 % plochy zařazeno pod kategorii „oblast zvláštního zájmu státu“. *OP Doprava* reagoval zejména na nedostatek investic do železniční sítě, která byla poškozena z důvodu ozbrojeného konfliktu, podporuje větší konkurenceschopnost námořních přístavů a modernizaci letišť. Poslední OP ŽP byl navržen tak, aby přispěl k zlepšení zásobování vodou v této zemi, zlepšil situaci nakládání s odpady a zajišťoval dlouhodobou prevenci znečišťování ovzduší¹¹⁵.

Obrázek 3.5: Vztahy mezi jednotlivými předvstupními nástroji a nástroji politiky soudržnosti, CAP a společné rybářské politiky programovacího období 2007–2013



Zdroj: SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA RAZVOJNU STRATEGIJU I KOORDINACIJU FONDOVA
EUROPSKE UNIJE, 2009, vlastní zpracování

¹¹⁴Pod pojmem županija rozumíme regionální samosprávný celek Chorvatské republiky, jenž lze přiřadit k českému okresu.

¹¹⁵SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA RAZVOJNU STRATEGIJU I KOORDINACIJU FONDOVA
EUROPSKE UNIJE, ref. 112.

Specifikací **komponenty IV.** jsou měkké projekty předcházející *ESF*, kterým v rámci IPA není věnován až takový prostor v porovnání s tvrdými projekty. *OP Rozvoj lidských zdrojů* reagoval na povalečnou situaci odlivu mozků a ztráty jedné generace, se kterými se Chorvatsko bude ještě velkou řadu let potýkat. Poslední **komponenta V.** navazuje na program *SAPARD* a věnuje se tedy projektům na podporu zemědělství a venkova. Její součástí byl program IPARD, který klade důraz mimo jiné na výrobu potravin ale i implementace CAP EU. Návaznost komponent IPA na přecházející předvstupní nástroje, která byla v některých případech výše uvedena, je obsažena v obrázku 3.5 zobrazující vztahy mezi jednotlivými předvstupními nástroji a nástroji politiky soudržnosti, CAP a společné rybářské politiky v programovacím období 2007-2013.

Je nutno podotknout, že realizace jednotlivých komponent na nižších úrovních byla připravena tak, aby co nejvíce kopírovala strukturu operačních programů členských zemí EU čerpající prostředky v rámci strukturálních a jiných fondů. Tím tak Chorvatsko připravilo žadatele o dotaci na celkový unijní koncept. Dále toto schéma Chorvatsko využilo pro koncept čerpání prostředků v rámci politiky soudržnosti ve zkráceném období druhé poloviny roku 2013, které vzniklo plným členstvím v Unii. Lze tedy říct, že IPA do značné míry odráží nařízení o strukturálních fondech.

3.4 Politické a hospodářské reformy Chorvatska jako příprava na členství v EU

Od roku 2000 Chorvatsko dosáhlo hmatatelného progresu jako součást plnění *Kodaňských kritérií* a jiných podmínek, ke kterému přispěla podpora EU skrze předvstupní pomoc. K tomu aby bylo možné provést zásadní ekonomické reformy a přinést oživení a prosperitu na toto území, bylo nejdříve nutné uzpůsobit unijním požadavkům i institucionální a politické prostředí.

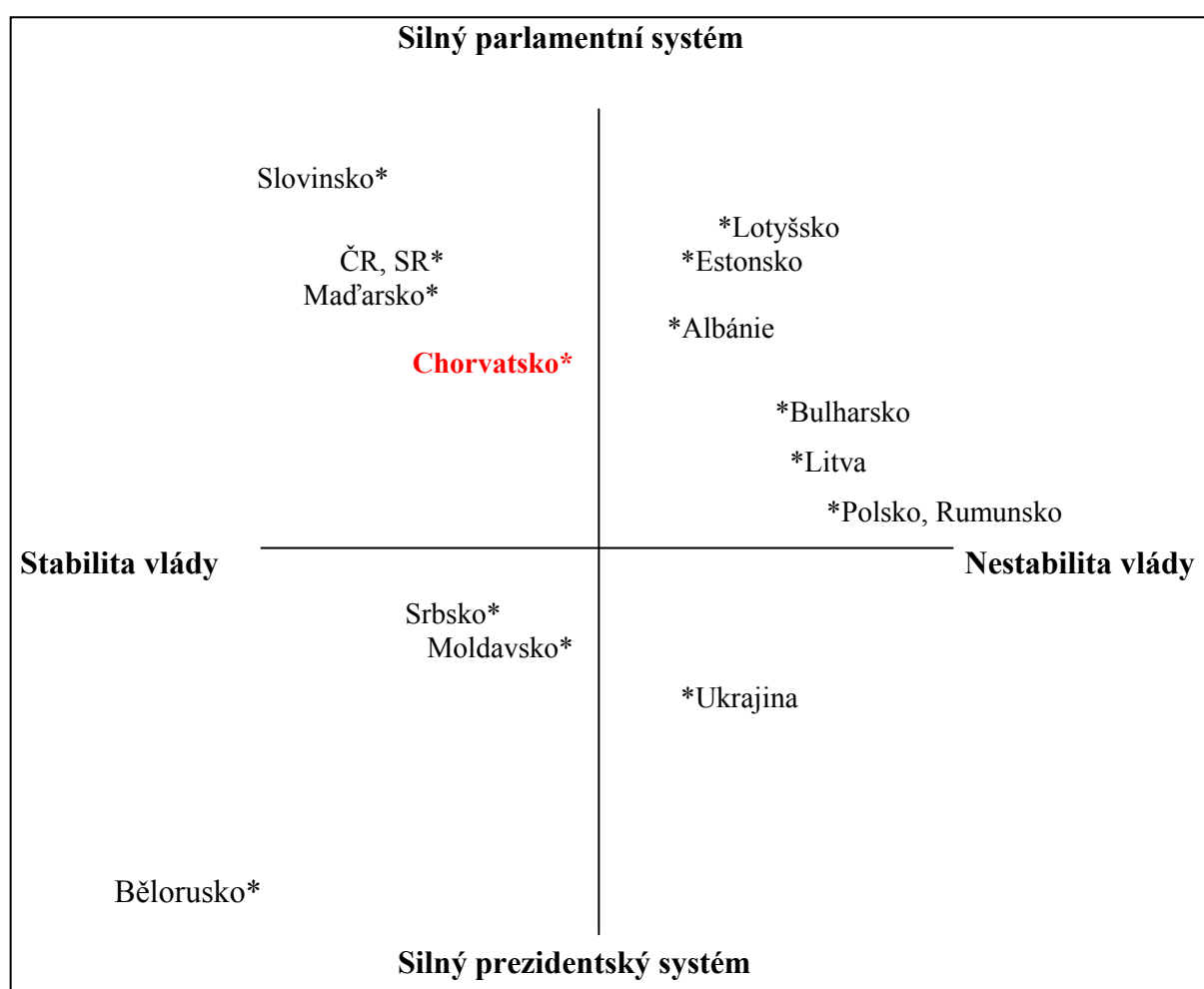
3.4.1 Politické reformy jako katalyzátor transformace ekonomiky

V přechodném transformačním období byly v Chorvatsku patrné jasné znaky **demokratického rozvoje** nesoucí se zejména v podobě nárůstu aktivity občanských skupin, které se angažovaly v podepisování peticí či hromadných veřejných protestech vedených zejména mladými lidmi, studenty, odbory či farmáři. Jako příklad můžeme uvést studentskou rebelii na jaře roku 2009, která byla největším protestem od raných 70. let 20. století. Tato aktivita chorvatské populace je výraznou změnou, neboť 45 let strávených pod komunismem, kdy svoboda slova byla silně omezena a 20 let transformace se projevilily do silně pasivního

přístupu veřejnosti k národním problémům¹¹⁶. Dalším důkazem demokratické vyzrálosti Chorvatska lze spatřovat v **relativní stálosti** vládních představitelů v čele země, i přestože politický systém skomírá na izolaci politických stran a občanské společnosti.

Tuto stálost demonstruje následující obrázek 3.7, zobrazující typ politického systému v poměru ke stabilitě/nestabilitě vlády ve vybraných zemích SVE a Západního Balkánu. Lze si povšimnout, že v Chorvatsku existuje silný parlamentní systém zaručující relativní stabilitu vlády. V porovnání s jinými zeměmi se nachází tedy uprostřed zkoumané škály.

Obrázek 3.6: Typ politického systému a stabilita vlády ve vybraných zemích SVE a Západního Balkánu



Zdroj: WHITE, G. LEWIS A BATT, 2013; vlastní zpracování

Chorvatské **institucionální prostředí** je spolu se srbským řazeno k nejstabilnějšímu na Balkáně, možná i díky částečnému odkazu bývalé Jugoslávie. I přestože v období přípravy na členství plně docházelo k postupné demokratizaci a budování institucí ještě v roce 2009 měla

¹¹⁶INSTITUTE FOR REGIONAL AND INTERNATIONAL STUDIES, ref. 79.

Evropská Komise několik výtek, o kterých se vyjádřila ve Zprávě o progresu. Dle Komise bylo nutné provést výrazné změny v soudnictví, ve veřejné správě a v boji proti korupci. **Reforma soudnictví** se stala pro Chorvatsko skutečnou výzvou, součástí bylo přijetí velkého množství nové legislativy včetně změny Ústavy v červnu roku 2010, změnou prošel i systém výběru soudců, hlasovacích práv Chorvatů v diasporách či byly pozměněny předpisy týkající se vydávání Chorvatů jiným zemím¹¹⁷. **Reforma veřejné správy** byla zacílena zejména na lidské zdroje. Snahou EU bylo podnítit Chorvatsko ke zvýšení platů v této sféře, vyřešit problém s náborem pracovníků a jejich udržení podnítit zejména pobídkami. Avšak největším zklamáním dle Evropské Komise zůstávala **boj proti korupci a organizovanému zločinu**, který nebyl dostatečný i přesto, že zde byla větší politická vůle premiéra Kosora Milanoviče, než u jejich předchůdců.

3.4.2 Ekonomické reformy a jejich soulad s Kodaňskými kritérii

Jednu z nejbohatších ekonomik bývalých zemí Jugoslávie výrazně poznamenalo válečné období, kdy došlo ke zhroucení jakékoliv produktivity ekonomiky, na čemž ji minuly první vlny investic do zemí SVE následované po pádu Berlínské zdi. Oživení ekonomiky koresponduje s politickým vývojem po smrti F. Tudjmana, tedy s politickou obměnou a zahájením procesu SAP. V letech **2000–2007** docházelo ke stabilnímu růstu **HDP o 4-6 %**, ke kterému velkou měrou přispělo nastartování cestovního ruchu a kreditně řízené spotřebitelské výdaje. K období prosperity přispěla i nízká inflace a stabilní chorvatská měna Kuna¹¹⁸. Světová finanční a hospodářská krize zasáhla tak jako jiné státy i Chorvatsko a uvrhla jej do recese. V roce 2009 došlo k propadu reálného HDP o 5,8 % a k rapidnímu nárůstu nezaměstnanosti o 17 %¹¹⁹. I přes veškerá opatření vlády, která byla přijata, se Chorvatsko potýkalo s negativní náladou veřejnosti reagující na příliš vysokou míru nezaměstnanosti, nerovnoměrný regionální rozvoj a náročné investiční prostředí. Tyto negativní dopady krize zasáhly především farmáře, válečné veterány a odborové unie, požadující změny v chorvatských institucích. Problémem chorvatské ekonomiky po celou dobu transformace zůstávají **nedostatečné zahraniční investice**.

V letech **2000-2013** prošla chorvatská ekonomika výraznou **transformací**, přičemž zásadní změnou bylo vytvoření plně tržního ekonomického prostředí, které je výrazně závislé na ekonomických cyklech členských států EU. Strukturální reformy byly připraveny tak, aby

¹¹⁷INSTITUTE FOR REGIONAL AND INTERNATIONAL STUDIES, ref. 79.

¹¹⁸CIA. The World Factbook: Croatia. *Cia. gov* [online]. 2013. [21. 3. 2015]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html>.

¹¹⁹INSTITUTE FOR REGIONAL AND INTERNATIONAL STUDIES, ref. 79.

pomohly Chorvatsku vyrovnat se zejména s konkurenčními tlaky a tržními silami Unie vznikající přistoupením na Vnitřní trh EU. V této souvislosti došlo k proměně **obchodních vztahů** ve smyslu posílení obchodní výměny se státy eurozóny, kam putuje téměř polovina veškerého obchodu. V roce 2012 (tedy před vstupem Chorvatska do EU) byla EU považována za hlavního chorvatského obchodního partnera, s exportem do Chorvatska v hodnotě 11,2 mld. EUR a importem do EU v částce 5,5 mld. EUR. Druhým nejdůležitějším trhem pro Chorvatsko zůstávají Srbsko a Bosna a Hercegovina¹²⁰. Dalším zásadním aspektem ekonomických reforem je podíl soukromého sektoru na HDP, který činil v daném období méně než 70 %, což je pod hranicí podílu na HDP u členských států EU. V tomto případě bylo nutné liberalizovat pracovní trh, nastartovat restrukturalizaci podniků a druhu podniků při jejich zakládání a založit ekonomiku více na inovacích a znalostech¹²¹.

Kromě výše uvedených politických a ekonomických reforem muselo Chorvatsko mimo jiné implementovat i **Nomenklaturu územních statistických jednotek**¹²² (Nomenclature of Territorial Units for Statistics, NUTS) a reformovat tak své samosprávné jednotky pro potřeby jednotného unijního statistického monitorování členských zemí a jejich regionů a pro potřeby implementace politiky soudržnosti EU. Stanovení statistické prostorové jednotky EU je součástí Acquis communautaire v kapitole statistika. Implementace unijních statistických jednotek je opatřeno *Nářízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003* ze dne 26. května 2003 *o vytvoření společné klasifikace územních statistických jednotek (NUTS)*. Změna administrativního členění Chorvatska, kdy byly 3 hlavní statistické regiony *Severní Chorvatsko, Střední a východní Chorvatsko* (Panonské Chorvatsko) a *Jadranské Chorvatsko* nahrazeny novými jednotkami v souladu s klasifikací NUTS, probíhala postupně v rámci přístupového procesu. Již na počátku roku 2007 chorvatský statistický úřad tyto regiony uzákonil, avšak formálně začaly platit až k 1. lednu roku 2013¹²³.

¹²⁰EUROPEAN COMMISSION, ref. 95.

¹²¹THE WORLD BANK. Croatia overview. *Worldbank.org* [online]. 2015. [21. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/country/croatia/overview>.

¹²²Jednotná nomenklatura územně statistických je od roku 1988 používána v legislativě EU (Nařízení Rady č. 2055/88) zejména pro úkoly spojenými se čerpáním Strukturálních fondů EU.

¹²³THE POLITICAL SCIENCE AND RESEARCH CENTRE. The problem of the statistical division of Croatia according to the NUTS system. *Cpi.hr* [online]. 2013. [1. 4. 2015]. Dostupné z: http://www.cpi.hr/en-10865_the_problem_of_the_statistical_division_of_croatia_according_to_the_nuts_system.htm.

Pro účely zachování hierarchické úrovně klasifikace NUTS respektující počet obyvatel¹²⁴ a homogenity ekonomického rozvoje bylo Chorvatsko rozděleno následovně¹²⁵:

- NUTS 0 tvoří Chorvatsko (HR),
- NUTS 1 je tvořeno územím Chorvatska (HR0) korespondující s předchozí úrovní,
- NUTS 2 zahrnuje dva regiony – Jadranské Chorvatsko (HR03) a Kontinentální Chorvatsko (HR04),
- NUTS 3 pokrývá 21 županií (HR031-037, HR041-049 a HR40A-4E).

Tuto klasifikaci, jež je graficky znázorněna v příloze 9 diplomové práce, doplňuje **klasifikace místních administrativních jednotek** (Local Administrative Unit, LAU), která v podmínkách Chorvatska na úrovni LAU 1 koresponduje s úrovní NUTS III a úroveň LAU 2 tvoří města a obce. Regionální úroveň Chorvatska je populačně i teritoriálně nerovnoměrně rozložena na obou úrovních NUTS 2 i NUTS 3. Komparace regionů na úrovni NUTS 2 skomírá především na nevyváženém počtu županií spadající do jednotlivých oblastí, což do jisté míry ovlivňuje regionální statistiky. Zatímco Jadranské Chorvatsko pokrývá sedm županií, Kontinentální Chorvatsko integruje oblast čtrnácti županií, čímž zabírá více než 32 tisíc km² celkové rozlohy Chorvatska, která činí 56 594 km². I v rámci ukazatele hustoty zalidnění lze Kontinentální Chorvatsko nalézt na první příčce s hodnotou 92 osob/km², přičemž Jadranské Chorvatsko vykazuje hodnotu 59 osob/km². Oba regiony jsou poměrně stejně ekonomicky vyspělé.

Srovnání na úrovni NUTS 3 hovoří o velmi silné ekonomické převaze županije *Grab Zagreb* nacházející se na území hlavního města Chorvatska. Rozlohou největší županí byla identifikována Ličko-senjska županija s rozlohou 5 353 km², následovaná Sisačko-moslavačskou županí a Splitsko-dalmatinskou županí. Co do hustoty zalidnění jsou nejsilnější příhraniční regiony ležící na cípu slovinsko-chorvatské a maďarsko-chorvatské hranice, tedy Varaždinska županija, Koprivničko-križevačka županija a Međimurska županija¹²⁶.

¹²⁴Pro úroveň NUTS I byl stanoven doporučený maximální počet obyvatel 7 milionů a minimální počet 3 miliony obyvatel. Následující úroveň NUTS II byla tvořena škálou 3 miliony až 800 tisíc obyvatel. Nejnižší úroveň NUTS 3 byla determinována maximálním počtem obyvatel 800 tisíc a spodní hranicí 150 tisíc obyvatel.

¹²⁵EUROPEAN ELECTION DATABASE. Croatia. Administrative division. *Nsd.uib.no* [online]. 2015. [1. 4. 2015]. Dostupné z: http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/croatia/administrative_divisions.html.

¹²⁶CROATIAN BUREAU OF STATISTICS. *A statistical portrait of Croatia in the European Union* [online]. 2013. [1. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.dzs.hr/Eng/important/PressCorner/StatPortraitOfCroatiaInTheEU2013.pdf>

Výše zmíněné reformy byly dále doprovázeny reformami sociálními tak, aby napomohly ke zvýšení životní úrovně dané země. Není pochyb, že podmínky stanovené EU v rámci přípravy na členství byly ku prospěchu dané země. Ověření zda stanovená unijní politika, jednotlivé předvstupní nástroje a provedené reformy přispěly taktéž ke zlepšení vývoje vybraných makroekonomických ukazatelů Chorvatska, potvrdí či vyvrátí následující kapitola diplomové práce.

4 Ekonometrické modelování a hodnocení reálné konvergence Chorvatska v přístupovém procesu

Následující kapitola diplomové práce vychází z problematiky ekonomické konvergence a rozšiřování, které byly již dříve v této práci teoreticky a metodicky popsány. Snahou je prozkoumat proces konvergence Chorvatska v přístupovém procesu ke členství v EU ke stálému stavu ze dvou pohledů - národní a regionální úrovně. Součástí první části této kapitoly je provedení průzkumové a korelační analýzy na národní úrovni, v rámci které je zkoumána síla vzájemného vývojového vztahu hodnot vybraných ukazatelů Chorvatska k uskupení EU27 anebo EU15. Proces korelace je v případě národních dat zkoumán ve třech základních dimenzích, ekonomické, sociální a územní, prostřednictvím pěti vybraných ukazatelů. Pro účely ekonometrického modelování reálné konvergence byla zvolena regionální úroveň, kdy byly v rámci Chorvatska vybrány regiony úrovně NUTS 3, které jsou použity jako průřezová data pro konstrukci panelového modelu s fixními efekty, testujícího β -konvergenci ekonomické úrovně Chorvatska k průměrné úrovni EU27. Konvergenční proces je zkoumán na vybraném ukazateli HDP na obyvatele (v PPS) ke stálému stavu, tj. průměrné regionální hodnotě HDP na obyvatele (v PPS) EU27 vypočtené z regionů úrovně NUTS 3.

Je nutno podotknout, že na odhadovaný proces přibližování ekonomické vyspělosti Chorvatska k EU mají nemalý vliv mimo jiné i předvstupní pomoc EU a uskutečněné reformy, avšak do jaké míry byly tyto činitelé zásadní, nelze reálně v této diplomové práci postihnout.

4.1 Metodická východiska a hodnocení reálné konvergence Chorvatska k EU - národní úroveň

Pro analýzu konvergenčního procesu Chorvatska na **národní úrovni** v přístupovém procesu k EU jsou zásadní **metodická východiska** s následujícími základními **aspekty**:

- výběr územní úrovně Chorvatska,
- zvolení referenčního období,
- výběr vhodných indikátorů pro modelování a měření konvergence na základě dostupných dat,
- volba tzv. stálého stavu.

Podstatou analýzy je zkoumání konvergence územní úrovně NUTS 0 (HR) představující národní úroveň k tzv. stálému stavu. Za **stálý stav** byla určena hodnota členských států EU před přistoupením Chorvatska (**EU27**) anebo hodnota tzv. starých (původních) členských zemí (**EU15**) v rámci třech dimenzí v daném referenčním období, pokud byly tyto data za EU15 dostupné. Vybrané indikátory příslušné dimenze jsou blíže nastíněny v následující kapitole. Jak již bylo výše naznačeno, účelem této kapitoly je zhodnotit konvergenci Chorvatska v procesu přistoupení k EU, a proto bylo za referenční období zvoleno období let **2000–2013**. Toto období bylo započato summitem EU v Zábřehu, kde byl představen koncept SAP a ukončeno přístupem této země k Unii, což je pro zjišťování vybraného konvergenčního procesu zásadní.

4.1.1 Datová základna pro empirickou analýzu

Datová základna pro modelování a měření reálné konvergence Chorvatska v přístupovém procesu je tvořena daty, jež byly převzaty z databáze *Evropského statistického úřadu* (Eurostat). Pro účely relevantnosti vybraných ukazatelů se základními dimenzemi byly vybrány sekce *Eurostatu ekonomika a finance, populace a sociální podmínky* s podkategorií trh práce a sekce *průmysl, obchod a služby* s podkategorií *turismus*. Vybrané ukazatele pro hodnocení konvergence s jejich návazností na jednotlivé dimenze obsahuje následující tabulka 4.1. Celkově byly využity časové řady pěti ukazatelů s roční periodicitou. V rámci každého ukazatele lze nalézt hodnoty dle dostupnosti dat za HR a EU27 spolu s EU15 či za HR a EU27. Vzhledem k tomu, že vybrané indikátory makroekonomického vývoje Chorvatska představují místy neúplné časové řady vymezené shodným referenčním obdobím, bylo nutné chybějící roční data dopočítat (odhadnout) pomocí metody extrapolace časové řady s využitím lineárního trendu. Extrapolace byla provedena s využitím softwaru IBM SPSS Statistics 22.

Tabulka 4.1: Vybrané ukazatele v ekonomické, sociální a územní dimenzi

Dimenze	Ukazatele (jednotka indikátoru)
Ekonomická	HDP/ obyvatelé (v PPS)
	Lidské zdroje ve vědě a technologiích (v % EAO)
Sociální	Míra nezaměstnanosti (v %)
	Celkové veřejné výdaje na vzdělávání (v %)
Územní	Intenzita cestovního ruchu - hromadná ubytovací zařízení cestovního ruchu (počet)

Zdroj: EUROSTAT, 2014a, 2014b, 2015a, 2015b, 2015c; vlastní zpracování

HDP/obyvatele (v PPS) lze považovat za stěžejní makroekonomický agregát vypovídající o ekonomické situaci země, a proto byl vybrán jako stěžejní ukazatel demonstrující konvergenci ekonomické úrovně. Porovnávání pomocí užití stálých cen, které přesněji odhaduje dynamiku HDP ve vybraných oblastech, nebylo z důvodu dostupnosti dat proveditelné. V našem případě byl tedy použit koncept HDP v běžných cenách přepočítaný dle parity kupního standardu (PPS). Díky přepočtu na PPS dochází k vyrovnávání rozdílů mezi kupní silou jednotek národních měn členských států EU. Vybraný ukazatel HDP na obyvatele v PPS je plně v souladu s *Evropským systémem národních účtů* (ESA95).

Dalším zkoumaným ukazatelem v ekonomické oblasti jsou **Lidské zdroje ve vědě a technologiích** (HRST) vyjádřený v procentech k ekonomicky aktivním osobám (EAO) čili k pracovní síle, která je tvořena zaměstnanými a nezaměstnanými osobami. V našem případě ukazatel zahrnuje osoby ve věku 25 – 64 pracující v odvětvích hrajících v současnosti ve vyspělých zemích primární roli, neboť je považováno za prostředek k dosažení ekonomického růstu, k vytvoření nových pracovních míst či ke zlepšení kvality života.

Významnost vědy a výzkumu v unijním prostředí dokládá i *Lisabonská strategie* či strategie *Evropa 2020*, kde jeden z mnoha cílů je věnován této oblasti. Data za Chorvatsko v roce 2000 a 2001a unijní údaj za rok 2013 byly zpětně dopočítány metodou extrapolace lineárního trendu.

V sociální dimenzi je zkoumán ukazatel **Míra nezaměstnanosti** v procentech vyjadřující roční průměr této míry. Tento ukazatel zahrnuje data za obě pohlaví. Je důležité podotknout, že do tohoto indikátoru nejsou započítány sezónní výkyvy, tedy sezónní nezaměstnanost zejména v zemědělství a stavebnictví determinována daným ročním obdobím a počasím.

Základním cílem statistik v oblasti vzdělávání je poskytnout srovnatelná a průkazná data klíčových aspektů rozdílných vzdělávacích systémů napříč celou Evropou. V našem případě byl vybrán ukazatel **Výdaje na vzdělávání** v procentuálním podílu k HDP, zahrnující zejména vládní výdaje do této oblasti. Data za roky 2012 a 2013 byly pro všechny uvedené geografické oblasti prognózovány, stejně jako údaje za Chorvatsko v letech 2000 a 2001 a údaj za EU15 pro rok 2000.

V oblasti územní dimenze byl vybrán ukazatel **Intenzity cestovního ruchu** vyjádřený počtem ubytovacích zařízení. Ubytovací statistiky lze považovat za klíčovou část turistické komparace. Do této kategorie spadají hotely, prázdninové a jiné krátkodobé apartmány, campingové prostranství a jiné rekreační prostředí. Těmito jednotkami se rozumí místní

podniky situované v geograficky identifikované oblasti, ze kterých je soustavně prováděna ekonomická činnost jedním anebo více osobami. Chybějící datová základna EU27 v letech 2000 a 2001 byla získána metodou extrapolace tak, abychom získaly ucelenou časovou řadu.

4.1.2 Průzkumová analýza vybraných indikátorů

V následující kapitole je provedena průzkumová analýza datové základny, jejímž cílem je předběžně prozkoumat a vyhodnotit konvergenční rysy vybraných ukazatelů Chorvatska k referenčnímu rámci (země EU15 či EU27) prostřednictvím vybrané **škálovací metody** (semaforová metoda) a **analýzy spojnice trendu**. Obě tyto metody mohou primárně nastínit konvergenční či divergenční tendence a trendy, které jsou dále potvrzeny či vyvráceny prostřednictvím **korelační analýzy**. Pokud bude docházet ke snižování disparit mezi jednotlivými celky, což nám jednoznačně determinuje semaforová metoda, následně můžeme hovořit o konvergenci. K aplikaci výše zmíněných metod byl použit tabulkový procesor MS Excel.

Nejvíce využívanou škálovací technikou je specifická **metoda semaforu**, jejímž smyslem je především **identifikace ekonomických, sociálních a územních disparit**. *Tříbarevné škálování* vytvořené funkcí podmíněného formátování průkazně zobrazuje maximální, střední a minimální hodnoty ukazatelů za vybrané referenční období. V případě všech čtyř ukazatelů (kromě míry nezaměstnanosti) je maximální hodnota označena tmavě zelenou barvou vyjadřující nejvyšší (nejlepší) hodnotu daného ukazatele za celé referenční období, naopak tmavě červená poukazuje na nejmenší (nejhorší) vykazovanou hodnotu za daný indikátor. Jelikož cílem vlád v oblasti trhu práce je dosahovat co možná nejnížší míry nezaměstnanosti, ukazatel míry nezaměstnanosti využívá převrácenou hodnotou orientaci a tedy zelená škála odpovídá nejnižším hodnotám a nejlepšímu dosaženému výsledku a v případě červené škály je tomu naopak. Výhodou barevných hodnotících škál je jejich dobrá přehlednost, rychlost a bezproblémová využitelnost při analýze různě širokých skupin indikátorů¹²⁷.

Následující tabulka 4.2 zahrnuje škálovaná data s využitím metody semaforu vytvořené pro námi vybranou datovou základnu. Z tabulky je patrné, že v rámci ukazatele **HDP/obyvatele** můžeme hovořit o konvergenčním procesu Chorvatska k EU27 i EU15, neboť se zde zcela viditelně snižují ekonomické disparity v daném referenčním období. Tyto závěry potvrzuje i barevná škála, kdy v rámci Chorvatska dochází k postupnému růstu HDP na obyvatele, jenž

¹²⁷MELECKÝ, Lukáš. *Disparity, soudržnost a konkurenceschopnost regionů NUTS 2 zemí Visegrádské čtyřky*. Ostrava, 2014. Dizertační práce. VŠB-TUO, Ekonomická fakulta.

je doprovázen změnou odstínu červené barvy. Dále si můžeme povšimnout, že v roce 2009 všechny územní celky zasáhl jednotný trend dopadů finanční a hospodářské krize, kdy došlo k poklesu všech hodnot tohoto ukazatele. Absolutně nejlepší vykazované hodnoty v čase přiřazujeme EU15 v závěru sledovaného období. Ukazatel **HRST** taktéž demonstruje možnou konvergenční tendence Chorvatska k průměru EU27, avšak v tomto případě nelze hovořit o tak výrazné disparitě na konci sledovaného období jako u předcházejícího ukazatele.

Tabulka 4.2: Aplikace semaforové metody na příkladu pěti vybraných ukazatelů disparit

Ukazatel		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
HDP/ obyvatele (v PPS)	EU27	19 100	19 800	20 500	20 700	21 700	22 500	23 700	25 000	25 100	23 600	24 500	25 200	25 600	25 800
	EU15	22 000	22 700	23 400	23 500	24 500	25 400	26 600	27 900	27 700	25 900	26 900	27 500	27 900	28 000
	HR	9 500	10 000	11 100	11 700	12 500	13 200	14 100	15 600	16 200	14 900	14 700	15 200	15 600	15 600
HRST (v % EAO)	EU27	34	34,5	35,0	35,9	37,0	37,8	38,6	39,2	39,6	40,1	40,5	42,4	42,9	47,85
	HR	27,6	27,6	27,6	27,6	27,9	28,2	29,2	28,8	29,9	31,5	32,1	30,9	32,3	34,5
Míra nezaměstnanosti (v %)	EU27	8,8	8,6	8,9	9,1	9,2	9,0	8,2	7,2	7,0	9,0	9,6	9,6	10,4	10,8
	EU15	7,9	7,3	7,7	8,1	8,3	8,2	7,8	7,1	7,2	9,1	9,6	9,6	10,6	11,1
	HR	15,8	15,9	15,1	14,2	13,9	13,0	11,6	9,9	8,6	9,2	11,7	13,7	16,0	17,3
Výdaje na vzdělávání (% HDP)	EU27	4,91	4,99	5,00	5,04	4,95	4,92	4,91	4,93	5,04	5,38	5,41	5,25	5,25	5,25
	EU15	4,95	4,98	5,01	5,04	4,96	4,89	4,87	4,81	4,95	5,32	5,29	5,16	5,16	5,16
	HR	3,71	3,71	3,71	3,93	3,87	3,98	4,04	4,02	4,32	4,42	4,31	4,21	4,21	4,21
Intenzita cestovního ruchu (počet)	EU27	393 990	393 990	393 990	397 732	408 500	405 080	422 550	422 850	439 593	473 202	478 732	472 102	489 992	500 444
	HR	1 185	1 172	1 273	1 341	1 465	1 530	1 643	1 811	1 985	2 088	2 117	2 189	57 808	62 026

Zdroj: EUROSTAT, 2014a, 2014b, 2015a, 2015b, 2015c; vlastní zpracování

Jak dokládá barevná škála, v rámci ukazatele **míry nezaměstnanosti** neexistuje jednotný konvergenční či divergenční trend Chorvatska k Unii za celé referenční období. Tyto závěry lze přisuzovat příznivým rokům 2007 a 2008, kdy byly za všechny územní celky vykazovány nejlepší hodnoty, které vystřídal období potýkající se s dopady finanční, potažmo dluhové krize. Na konci sledovaného období, tedy v době vstupu Chorvatska k EU, Chorvatsko

vykazovalo absolutně nejhorší hodnoty míry nezaměstnanosti za celé sledované třináctileté období. Druhý zkoumaný ukazatel v sociální dimenzi tedy **výdaje na vzdělávání** nenavázal na nejasný trend v předcházejícím zkoumaném ukazateli a v tomto případě spíše potvrdil konvergenci Chorvatska k EU27 a EU15, i přestože tento trend byl nejpatrnější v letech 2009 a 2010. Tyto výsledky poukazují na snižování disparit mezi Chorvatskem a Unií za dané referenční období. Zástupce územní dimenze, **ukazatel intenzity cestovního ruchu**, deklaruje jasný konvergenční trend v rámci této oblasti. Z tabulky je taktéž patrná vysoká územní nerovnost mezi Chorvatskem a EU27 evokující obrovskou územní disparitu.

Doplnění předchozích výsledků o stanovení funkce určující **trend** časových řad ukazatelů nám umožňuje **analýza spojnice trendu**, technika jednoduché a vícenásobné lineární regrese. Principem této analýzy je zvolení nejvhodnější funkce (spojnice trendu) dosahující nejvyšší hodnoty *koeficientu determinace* (R^2). Tento koeficient např. Hančlová¹²⁸ matematicky zapisuje pomocí následující rovnice (4.1):

$$R^2 = \frac{ESS}{TSS} = \frac{TSS - RSS}{TSS} = 1 - \frac{RSS}{TSS}, \quad (4.1)$$

kde TSS představuje úplný součet vzorců, tedy součet čtverců rozdílů pozorované hodnoty vysvětlované proměnné od průměrné hodnoty. Tento součet se skládá ze dvou položek a to ESS (vysvětlený součet čtverců) a RSS (reziduální součet čtverců). Základní myšlenkou vztahu je vysvětlení celkové změny vysvětlované proměnné metodou nejmenších čtverců (Ordinary Least Squares, OLS) Přitom platí, že $0 \leq R^2 \leq 1$, koeficient determinace se musí pohybovat mezi 0 a 1. Hodnota $R^2 = 1$ značí nejlepší způsob vyrovnání, nejvyšší spolehlivost, naopak $R^2 = 0$ značí, že model nemá smysl. Koeficient determinace je tedy kritérium určující přiléhavost spojnice trendu k datům.

Spojnice trendu vychází ze šesti různých typů trendů v závislosti na typu dat – exponenciálního, lineárního, logaritmického, polynomického, mocninného a trendu klouzavého průměru. **Exponenciální spojnice trendu** je křivka používající se zejména v případě stoupání anebo klesání hodnot ve velkých krocích, které nesmí být záporné anebo nulové. Nejčastěji používanou spojnici trendu u lineárních množin je **lineární trend**, jehož datové body připomínají přímku. Další v pořadí, **logaritmická spojnice trendu**, má své využití u dat, která rychle rostou anebo klesají, avšak postupně se vyrovnávají. Výhodou je její užití i v případě záporných hodnot. **Polynomická spojnice trendu** se vyznačuje

¹²⁸HANČLOVÁ, Jana. *Ekometrické modelování. Klasické přístupy s aplikacemi*. Praha: Professional Publishing, 2012. 214 s. ISBN 978-80-7431-088-1.

především kolísajícími hodnotami jednotlivých pozorování, stupeň polynomu lze určit počtem kolísání v datech nebo počtem zakřivení v křivce (maximum a minimum). Křivka **mocninné spojnice trendu** má své nejčastější užití pro porovnávání stoupající stejnou úměrou či stálou rychlostí a stejně jako u exponenciální křivky nemůže být použita v případě záporných a nulových hodnot. V případě potřeby vyhlazení trendu kolísání v modelu je často vybírána **spojnice trendu klouzavého průměru**, neboť je založena na výpočtu hodnoty průměru z určitého počtu datových bodů, která je pak dále využita jako bod ve spojnici¹²⁹.

I přes širokou škálu typů spojníc trendů byl jako **výchozí typ** pro analýzu datové základny zvolen **lineární trend**, ke kterému bude vybraná datová základna hodnocena. Smyslem analýzy je v případě malé shody na základě hodnoty koeficientu determinace (R^2) navržení jiného typu spojnice trendu pro daný ukazatel. Grafické zobrazení časových řad ukazatelů včetně spojníc trendů obsahuje příloha 10.

Z přílohy je patrné, že územní celky v rámci ukazatele **HDP/obyvatele** kopírují téměř totožný trend, což dokládá i R^2 , který za EU15 a Chorvatsko nabývá téměř totožné hodnoty v rozmezí 0,82-0,89. I přestože R^2 vykazuje nadprůměrné hodnoty spolehlivosti, při dalším šetření bylo zjištěno, že k časovým řadám by lépe přilnula polynomická spojnice trendu. Následně by ve všech třech případech R^2 převyšoval hodnotu 0,9. Druhý zkoumaný ukazatel **HRST** dosahuje v souvislosti s lineární spojnici trendu absolutně nejlepší hodnoty R^2 za celou datovou základnu. Můžeme tedy tvrdit, že v tomto případě náš výchozí typ představoval nejlepší formu odhadu. Ukazatel **míra nezaměstnanosti** stejně jako u semaforové metody představoval v analýze spojnice trendu pestré škálu rozpětí přiléhavosti dat. Toto rozpětí by ovšem mohlo být zúženo, pokud by byla aplikována polynomická spojnice trendu, na základě které by Chorvatsko i EU27 a EU15 dosahovaly hodnoty R^2 kolem 0,80. U ukazatele **výdajů na vzdělávání** se poprvé objevil rys, kdy na základě hodnoty R^2 žádný z odhadovaných trendů nebyl dostatečně vhodný pro spojnici trendu EU15, neboť všechny trendy vykazovaly nízké hodnoty R^2 . Křivce Chorvatska odpovídá logaritmická spojnice trendu a křivce EU15 spíše polynomická spojnice trendu. Ani u posledního ukazatele **intenzity cestovního ruchu** nebyl zcela potvrzen výchozí trend, neboť z průběhu časové řady Chorvatska byla odhadnuta polynomická spojnice trendu. Data za EU27 vykazují vysoké

¹²⁹MICROSOFT OFFICE. Přidání, změna nebo odebrání spojnice trendu v grafu. *Support.office.com* [online]. 2015. [16. 4. 2015]. Dostupné z: <https://support.office.com/cs-cz/article/P%C5%99id%C3%A1n%C3%AD-zm%C4%9Bna-nebo-odebr%C3%A1n%C3%AD-spojnice-trendu-v-grafu-fa59f86c-5852-4b68-a6d4-901a745842ad?ui=cs-CZ&rs=cs-CZ&ad=CZ#>.

hodnoty koeficientu determinace v rozmezí 0,8–0,9 hned u čtyř typů trendů, nelze tedy jednoznačně určit, že lineární trend je tím nejvhodnějším.

4.1.3 Korelační analýza vybraných ukazatelů

Jednou z metod pro posouzení těsnosti závislosti dvou náhodných veličin je **korelační analýza**. Tato analýza se zabývá testováním vzájemných (většinou lineárních) závislostí mezi veličinami, kdy se klade důraz především na sílu neboli intenzitu vzájemného vztahu než na zkoumání veličin ve směru příčina-následek. Veličiny můžeme nazvat **korelované** (asociované), pokud určité hodnoty jedné veličiny se vyskytují společně s určitými hodnotami druhé veličiny. Jedná se tedy o **dvoustranný reciproční vztah** dvou náhodných proměnných x a y , jež jsou, v případě zkoumání konvergenčního vztahu obě vzájemně na sobě závislé. Síla závislosti spojitých veličin může být testována prostřednictvím parametrických a neparametrických testů. Pro určení vhodnosti testu korelace je nutné nejdříve zjistit, zda měřené (napozorované) hodnoty splňují kritéria pro použití těchto parametrických nebo neparametrických testů. **Parametrické testy** jsou založeny na předpokladech normality rozdělení pozorovaných hodnot. **Neparametrické testy** obecně nevyžadují tolik předpokladů jako testy parametrické a mají tak často menší schopnost zamítnout nulovou hypotézu H_0 , když není správná. Mezi běžně používané parametrické testy normality je možné zařadit *Kolmogorovův-Smirnovův test* pro menší i větší soubory, který zkoumá průběh celé distribuční funkce, *Shapiro-Wilkův test* pro menší soubory ($n < 50$), který graficky porovnává hodnoty (x_i) s kvantily normovaného normálního rozdělení pravděpodobnosti $\frac{i}{n}$ nebo Chi-kvadrát test.

Vzhledem k menšímu souboru dat pro zkoumání konvergence na národní úrovni je použit *dvouvýběrový Kolmogorovův-Smirnovův test*, který testuje, zda dvě jednorozměrné náhodné proměnné pocházejí ze stejného rozdělení pravděpodobnosti. Nulová hypotéza (H_0) říká, že dva výběry odpovídají stejnému rozdělení. V této variantě testu se srovnává rozdíl kumulativních četností ($n \leq 40$) nebo relativních kumulativních četností ($n \geq 40$) dvou výběrů kde n_1 , n_2 jsou celkové počty prvků výběru. Relativní kumulativní četnosti jsou počítány jako $F_{1i} = \frac{1}{n} N_{1i}$ respektive $F_{2i} = \frac{1}{n} N_{2i}$, kde F_i je funkční hodnota distribuční funkce normálního rozdělení prvků výběru. Hodnoceným kritériem je rovnice (4.2):

$$D_2 = \max_i |N_{1i} - N_{2i}| \text{ respektive } D_2 = \max_i |F_{1i} - F_{2i}| \quad (4.2)$$

Vypočtená D-statistika je porovnávána s tabelovanou (kritickou) hodnotou pro danou hladinu významnosti (α). Pokud je hodnota kritéria D_2 větší než kritická D_{2max} , nulová hypotéza se zamítá. Program IBM SPSS Statistics 22 v praxi počítá s asymptotickou signifikancí vypočtených hodnot (*p-hodnota*), která se porovnává s *hladinou významnosti*. Pokud je signifikance větší než zvolená hladina významnosti ($\alpha = 0,05$), pak bude platit, že dva výběry odpovídají stejnému rozdělení.

Testování normality rozdělení bylo nejdříve provedeno pro ukazatel **HDP/obyvatele v PPS**. Parametrický Kolmogorovův-Smirnovův test v tomto případě prokázal, že dané údaje za Chorvatsko, EU15 a EU27 pocházejí z normálního rozdělení, neboť p-hodnoty signifikantů jsou větší než hladina významnosti, což dokládá následující tabulka 4.3. Na základě toho přijímáme H_0 ve všech třech případech.

Tabulka 4.3: Kolmogorovův-Smirnovův test normality ukazatele HDP/obyvatele (v PPS)

	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
GDP_per_capita_HR	,194	14	,163
GDP_per_capita_EU15	,163	14	,200
GDP_per_capita_EU27	,164	14	,200

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22; vlastní výpočty a zpracování, 2015

V rámci neparametrického testu jsme zkoumali, zda výběry dat ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) pochází z normálního rozdělení. Na základě obrázku 4.1 lze konstatovat, že v tomto případě nezamítáme H_0 ani pro jeden územní celek.

Závěry testování normality rozdělení pro zbylé vybrané ukazatele obsahuje příloha 11. Kolmogorovův-Smirnovův test v případě ukazatelů **HRST** (v % EAO) a **míra nezaměstnanosti** (v %) potvrdil normální rozdělení, přičemž jednak parametrický ale i neparametrický test přijal H_0 pro daná data. Zamítnutí H_0 nastalo v případě ukazatele **výdaje na vzdělávání** (v % HDP) průměru EU27, neboť hodnota signifikance dosáhla 0,008 a tím bylo zjištěno, že daná data nepocházejí z normálního rozdělení. Zamítnutí H_0 v tomto případě

potvrdil i neparametrický test. Stejný výsledek byl zjištěn a vyhodnocen za data Chorvatska v případě ukazatele **intenzity cestovního ruchu** (počet).

Obrázek 4.1: Kolmogorovův-Smirnovův test normality ukazatele HDP/obyvatele (v PPS)

Hypothesis Test Summary				
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of GDP_per_capita_HR is normal with mean 13 564,286 and standard deviation 2 243,83.	One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test	,200 ^{1,2}	Retain the null hypothesis.
2	The distribution of GDP_per_capita_EU15 is normal with mean 25 707,143 and standard deviation 2 127,64.	One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test	,200 ^{1,2}	Retain the null hypothesis.
3	The distribution of GDP_per_capita_EU27 is normal with mean 23 057,143 and standard deviation 2 317,73.	One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test	,200 ^{1,2}	Retain the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

¹Lilliefors Corrected

²This is a lower bound of the true significance.

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22; vlastní výpočty a zpracování, 2015

V další části bude provedena korelace prostřednictvím *Pearsonova korelačního koeficientu* vyjadřujícího parametrický přístup předpokládající normální rozdělení pozorovaných hodnot. *Pearsonův korelační koeficient* ($r_{x,y}$) lze matematicky zapsat následovně (4.3)¹³⁰:

$$r_{x,y} = \frac{\sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x_i - \bar{x})^2 \sum (y_i - \bar{y})^2}} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}, \quad (4.3)$$

kde x_i a y_i jsou proměnné, \bar{x} a \bar{y} jsou jejich střední hodnoty, tzn. *Pearsonův korelační koeficient* je vyjádřen poměrem směrodatných odchylek $s_{x,y}$ obou proměnných, přičemž platí, že nabývá hodnoty $-1 \leq r_{x,y} \leq 1$. Čím je hodnota $r_{x,y}$ větší, tím hovoříme o silnější závislosti mezi proměnnými x a y . V případě výskytu kladné hodnoty $r_{x,y}$ hovoříme o pozitivní korelaci, která determinuje kladný sklon křivky. Záporná hodnota naopak určuje negativní

¹³⁰MILDE, David. *Korelace* [online]. 2011. [19. 4. 2015]. Dostupné z: <http://ach.upol.cz/user-files/intranet/15-korelace-2011-1321473930.pdf>.

korelaci a záporný sklon křivky. Aby se jednalo o korelaci mezi proměnnými x a y , doporučená hodnota *Pearsonova korelačního koeficientu* by měla být v rozmezí 0,3–0,9. Je-li výsledná hodnota menší 0,3, je možné korelaci mezi proměnnými považovat za zanedbatelnou. Je-li hodnota korelačního koeficientu rovna 1, jedná se o absolutní korelaci mezi dvěma veličinami. Identifikace **silné korelace** mezi proměnnými nám předesílá existenci možné **konvergence**.

Dříve než bude provedena korelační analýza, je vhodné analyzovat vybrané ukazatele Chorvatska a Unie pomocí základních **popisných statistik** (descriptive statistics) a poté stanovit **matici korelačních koeficientů** (correlations). V závěrečné části průzkumové analýzy je hledán **vhodný trend korelační závislosti** (curve fit) hodnot vybraných ukazatelů Chorvatska a EU27, respektive EU15. Ke zkoumání statistických zvláštností datové základny jsou použity **popisné charakteristiky** jako *průměr* (Mean), *medián* (Median), *směrodatná odchylka* (Std. deviation), *rozptyl* (Variance), *variační rozpětí* (Range), *nejmenší* (Minimum) a *největší* (Maximum) hodnota ukazatele. Korelační matice obsahuje hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu $r_{x,y}$ které jsou podmíněny statistickou významností párové korelace (*sig.(2-tailed)*). Hladina významnosti je stanovena na úrovni 5 %, pokud tedy získáme hodnotu *sig.(2-tailed)* <0,05, existuje ve vývoji vybraného ukazatele mezi Chorvatskem a průměrem Unie vzájemný vztah. V případě, že je naměřená hodnota menší než 0,05 neplatí korelační vztah. Posledním ukazatelem v rámci korelační matice je *ukazatel N* značící počet pozorování neboli počet let. Analýza vhodnosti volby trendu korelační závislosti je založená zejména na *koeficientu determinace* (R^2) a *ukazateli F* determinující významnost modelu jako celku (F-test).

Tabulka 4.4: Popisné charakteristiky ukazatele HDP/obyvatele (v PPS)

	GDP_per_capita_HR	GDP_per_capita_EU15	GDP_per_capita_EU27
N Valid	14	14	14
Missing	0	0	0
Mean	13564,28571	25707,14286	23057,14286
Median	14400,00000	26250,00000	23650,00000
Std. Deviation	2243,831593	2127,643798	2317,729089
Variance	5034780,220	4526868,132	5371868,132
Range	6700,000	6000,000	6700,000
Minimum	9500,000	22000,000	19100,000
Maximum	16200,000	28000,000	25800,000

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22; vlastní výpočty a zpracování, 2015

Přehled **popisných charakteristik ukazatele HDP/obyvatele** (v PPS) obsahuje tabulka 4.4. Z tabulky je patrné, že chorvatská a unijní data zastoupená uskupením EU15 a EU27 jsou velmi nesourodá, což dokládají míry centrální tendence (průměr či medián). Variační rozpětí, tedy rozdíl mezi nejmenší a největší hodnotou ukazatele za daný územní celek, vykazuje téměř totožnou hodnotu ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) Chorvatska i EU27. Absolutně největší hodnota rozptylu HDP/obyvatele (v PSS) byla naměřena u průměru EU27, což značí velkou vzdálenost od střední hodnoty. Popisné charakteristiky ostatních ukazatelů datové základny jsou obsaženy v příloze 12.

Druhou částí korelační analýzy je sestavení korelační matice uvedené v příloze č. 13 diplomové práce, ve které jsou znázorněny dosažené hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu za jednotlivé ukazatele. Jak si lze povšimnout, vysoké hodnoty $r_{x,y}$ v případě ukazatelů **HDP/obyvatele** (v PPS) a **HRST** značí **silnou závislost** mezi daty Chorvatska a průměru EU15 či EU27. Existuje zde tedy předpoklad **konvergence** v čase. Tyto závěry nám potvrzuje i *sig.(2-tailed)*, neboť jeho nulová hodnota podmiňuje statisticky významnou existenci korelace. **Slabá závislost** dat podpořená nízkou hodnotou $r_{x,y}$, která je 0,399, byla zjištěna u ukazatele **míry nezaměstnanosti** v rámci vztahu Chorvatska a EU15. Jelikož hodnota $r_{x,y}$ převyšuje doporučené rozmezí, hovoříme i přesto o korelaci. Ve zbylých případech byla zjištěna hodnota $r_{x,y}$ v rozmezí 0,55 – 0,69 značící **střední závislost** mezi daty

Chorvatska a EU27 či EU15. Pro korelační matici byla zvolena přísnější hladina významnosti (0,01), neboť zde byla identifikována silná korelace, kdy dvě řady mají téměř stejný průběh.

Tabulka 4.5: Odhad trendu časové řady ukazatele HDP/obyvatele (v PPS)

Equation	Model Summary					Parameter Estimates	
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1
Linear	,961	298,934	1	12	,000	-13018,390	1,034
Logarithmic	,966	338,383	1	12	,000	-251037,282	26065,911
Quadratic	,969	173,539	2	11	,000	-52722,564	4,201

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22; vlastní výpočty a zpracování, 2015

Na korelační matici volně navazuje analýza tvaru závislosti vybraných ukazatelů (pozorovaných dat) prostřednictvím testování vhodnosti spojnice trendu v regresním modelu. Na základě hodnoty R^2 byl pro spojnici trendu ukazatele **HDP/obyvatele** (v PPS) doporučen **kvadratický trend**, avšak je nutno podotknout, že hodnoty koeficientu determinace pro ostatní odhady regresní křivky dosahují jen nepatrných odchylek. Závěry analýzy trendu závislosti tohoto ukazatele vytyčuje tabulka 4.5. Analýzy ukazatelů HRST, míry nezaměstnanosti, výdajů na vzdělávání a intenzity cestovního ruchu jsou obsaženy v příloze 14, ze které je patrné, že kvadratická funkce je nejvhodnější trendem pro spojnice všech ukazatelů.

4.2 Specifikace ekonometrického modelu a hodnocení reálné konvergence Chorvatska k EU27 - regionální úroveň

Stejně jako v kapitole 4.1 je vhodné nejdříve přiblížit **metodické vymezení** problematiky ekonometrického modelování procesu konvergence, konkrétně tedy zvolit územní úroveň Chorvatska, referenční období, vybrat vhodné indikátory a definovat stálý stav, ke kterému budou data za Chorvatska poměřována, uvést předpis modelu a software, v rámci kterého bude model počítán.

Jak již bylo výše nastíněno, druhým pohledem pro zkoumání konvergenčního procesu Chorvatska je regionální úroveň. Z tohoto důvodu byla pro účely modelování vybrána úroveň NUTS 3 (HR031-037, HR041-049 a HR40A-40E), která je na území Chorvatska zastoupena 21 županijemi. V rámci této územní úrovně bude posuzován ukazatel **HDP/obyvatele** (v PPS) za referenční období **2000-2011** ke stálému stavu. Za stálý stav se považuje **regionální**

průměr HDP/obyvatele v PPS **EU27**, který byl získán výpočtem průměrové hodnoty vybraného ukazatele dle platné kategorie NUTS pro EU27 (platnost v období 1 ledna 2012 – 31. prosinec 2014), kterou tvoří **1 294 regionů** Unie. Délka referenčního období kopírující proces přistoupení je ovlivněna časovými zpožděními, která nastávají při publikování regionálních dat. Na základě toho je referenční období regionální úrovně o dva roky zkráceno oproti národnímu pojetí. Měření β -konvergence Chorvatska na regionální úrovni bude provedeno prostřednictvím odhadu **nelineárního panelového regresního modelu**. Pro účely výpočtu nelineárního regresního panelového modelu bude využit statistický software *IBM SPSS Statistics 22*.

4.2.1 Datová základna ekonometrického modelu

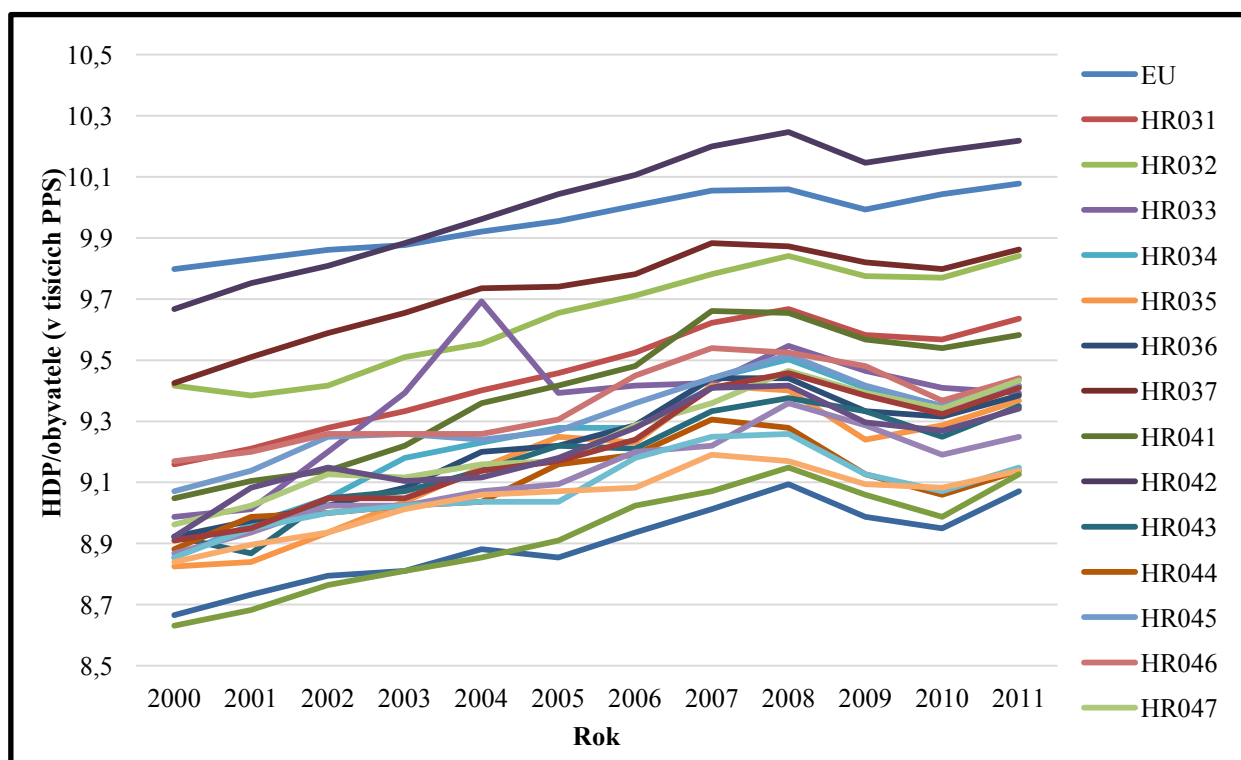
V případě regionálního úrovně bude posuzován indikátor **HDP/obyvatele** (v PPS) agregovaný za regiony NUTS 3 Chorvatska získaný z databáze *Eurostatu*. Stejně jako v případě národního pojetí byla použita regionální data s roční periodicitou. Je nutno zdůraznit, že žádné regionální statistické údaje nebyly prognózovány. Jelikož má datová základna regionálního pojetí společné aspekty se základnou definovanou v podkapitole 4.1.1., nalezneme zde bližší charakteristiku vybraného ukazatele.

4.2.2 Průzkumová analýza vstupních dat

Před sestavením modelu zkoumajícího β -konvergenci ekonomické úrovně Chorvatska k EU27, byla pro datovou základnu regionálního pojetí provedena průzkumová analýza založená na **metodě semaforu**. Teoretická východiska použití semaforové metody byla blíže popsána již v podkapitole 4.1.2, kde byla tato metoda použita pro identifikaci disparit na národní úrovni.

Grafické znázornění časových řad ukazatele HDP/obyvatele (v tisících PPS) chorvatských regionů NUTS 3 a regionálního průměru EU27 v letech 2000-2011 zachycuje následující graf 4.1.

Graf 4.1: Vývoj ukazatele HDP/obyvatele (v tisících PPS) regionů NUTS 3 Chorvatska a regionálního průměru EU27 v letech 2000-2011



Zdroj: EUROSTAT, 2014c; vlastní zpracování

Výsledky **tříbarevného škálování** HDP/obyvatele (v PPS) regionů NUTS 3 Chorvatska jsou znázorněny v příloze 15. Na základě této metody lze tvrdit, že **čtyři županije** (Primorsko-goranska zupanija (HR031), Licko-senjska zupanija (HR032), Dubrovacko-neretvanska zupanija (HR037) a především Zagrebacka zupanija (HR042) výrazně vybočují z jednotné barevné škály. Jejich postavení je determinováno vysokou hodnotou HDP/obyvatele (v PPS) za všechny regiony, což se odráží v zelené škále kopírující trend regionálního průměru EU27, zde tedy lze **identifikovat výrazné ekonomické disparity** vůči ostatním hodnotám. Hodnoty zkoumaného ukazatele za poslední zmíněný region (Zagrebacka zupanija, HR042) v letech 2003-2011 dokonce převyšují průměr EU27, jak je patrné z grafu 4.1. Jedná se tedy o vyspělý chorvatský region. V případě ostatních **dvanácti regionů NUTS 3** lze vysledovat **existenci ekonomických disparit** mezi chorvatskými regiony NUTS 3 a regionálním průměrem EU27. Sice dochází k jejich snižování, avšak existují rozdíly mezi jednotlivými regiony v jaké míře a rychlosti tento jev nastává.

4.2.3 Korelační analýza

V rámci datové základny regionálního pojetí byla provedena **korelační analýza**, kdy byla zjišťována síla těsnosti (závislosti) **průměrné** hodnoty ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) chorvatských regionů NUTS 3 k hodnotě regionálního průměru EU27. Teoretické vymezení korelační analýzy bylo blíže nastíněno v předcházející podkapitole 4.1.3.

Následující tabulka 4.6 vymezuje **popisné charakteristiky** ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) chorvatských regionů NUTS 3 a regionálního průměru EU27.

Tabulka 4.6: Popisné charakteristiky ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) regionů NUTS 3 Chorvatska a regionálního průměru EU27

	GDP_per_capita_EU27	GDP_per_capita_HR_NUTS3
Valid N	264	264
Missing	0	0
Mean	9,95643	9,31132
Median	9,97435	9,25913
Mode	9,798	9,417
Std. Deviation	,093442	,329326
Variance	,009	,108
Range	,280	1,617
Minimum	9,798	8,631
Maximum	10,078	10,247

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22, vlastní výpočty a zpracování, 2015

Hodnota variačního rozpětí (Range) 1,617 poukazuje na to, že mezi regiony NUTS 3 Chorvatska existuje velký rozdíl mezi největší a nejmenší naměřenou hodnotou ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) v porovnání s hodnotou této statistické proměnné za EU27. Na základě rozptylu (variance) obou územních celků byl v obou případech identifikován malý rozdíl v odchylce od střední hodnoty.

Tabulka 4.7: Výsledky Pearsonova testu korelace pro ukazatel HDP/obyvatele (v PPS)

	GDP_per_capita_EU27
GDP_per_capita_HR_NUTS3 Pearson Correlation	,441
Sig. (2-tailed)	,000
N	264

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22; vlastní výpočty a zpracování, 2015

Při testování korelace na příkladu vybraného ukazatele mezi průměrnou hodnotou chorvatských regionů NUTS 3 a průměrnou hodnotou EU27 bylo celkem provedeno **264 pozorování**. Hodnota $r_{x,y}$ **0,441** nám říká, že mezi daty existuje v průměru **slabá závislost** či **těsnost**. Statistická významnost výsledků, jež lze nalézt v tabulce 4.7, potvrzuje hodnota *Sig. (2-tailed)*.

Tabulka 4.8: Deskripce předpisu odhadu trendu ukazatele HDP/obyvatele (v PPS)

Model Name	MOD_1
Dependent Variable	1 GDP_per_capita_EU27
Equation	1 Linear
	2 Logarithmic
	3 Quadratic
Independent Variable	GDP_per_capita_HR_NUTS3
Constant	Included
Variable Whose Values Label Observations in Plots	NUTS3
Tolerance for Entering Terms in Equations	,0001

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22; vlastní výpočty a zpracování, 2015

Poslední částí korelační analýzy je **odhad společného trendu časových řad**. Tabulka 4.8 obsahuje deskripci předpisu pro společnou spojnicí trendu ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) regionů NUTS 3 Chorvatska a regionálního průměru EU27. Za výchozí spojnice trendu byly vybrány lineární, logaritmická a kvadratická spojnice trendu.

Z výpočtů provedených v softwaru IBM SPSS Statistics 22 vyplývá, že **není možné** stanovit jediný společný trend pro všechny společné řady ukazatele HDP/obyvatele (v PPS), neboť

naměřené hodnoty R^2 jsou příliš nízké. Mezi všemi časovými řadami HDP/obyvatele (v PPS) chorvatských regionů a EU27 tedy nebyl jednoznačně prokázán společný vzájemný vztah.

Tabulka 4.9: Odhad společného trendu časových řad

Equation	Model Summary					Parameter Estimates		
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2
Linear	,195	63,424	1	262	,000	8,790	,125	
Logarithmic	,201	65,737	1	262	,000	7,289	1,196	
Quadratic	,277	50,005	2	261	,000	-8,274	3,752	-,192

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22; vlastní výpočty a zpracování, 2015

4.2.4 Koncept panelového modelu s fixními efekty

Předností panelového modelu je schopnost analyzovat panelová data jako průřezová data po jednotlivých územních jednotkách. Nutností pro sestavení modelu je kombinace regionálních dat v průřezu a čase. Smyslem tohoto modelu je determinace toho, jak **rychle** regiony NUTS 3 Chorvatska konvergují k regionálnímu průměru EU v referenčním období 2000-2011. Výsledkem je tedy dosažené **pořadí regionů** dle tempa rychlosti vůči stálému stavu. Panelový model s využitím umělých proměnných zachycujících 21 chorvatských regionů, vychází z rovnice (2.11) a má následující tvar (4.4):

$$\ln y_{EU,t} = \alpha + \beta \ln x_{r,t} + \sum_{r=1}^{21} \gamma_r D_{r,t} + \varepsilon_{r,t} \quad (4.4)$$

kde:

- $y_{EU,t}$ endogenní proměnná (průměrné regionální HDP na obyvatele za EU27);
- $x_{r,t}$ exogenní proměnná (HDP na obyvatele za region NUTS 3);
- α úroňová konstanta;
- β parametr sklonu regresního modelu;
- γ_r rozdílový parametr fixního efektu úroňové konstanty regionu;
- $\varepsilon_{r,t}$ náhodná složka;
- $D_{r,t}$ binární (umělá) proměnná pro specifikaci regionů NUTS 3 (úroveň regionálního HDP na obyvatele);
- $D_{r,t} = 1$ jestliže se jedná o data regionu „r“ v čase „t“, ($D_{r,t} = 0$ jinak);

- r indexuje průřezovou charakteristiku – v našem případě regiony NUTS 3 Chorvatska;
- r regiony NUTS 3 (základním „regionem“ je průměr EU27),
 $r = 1, 2, \dots, 21$ (v našem případě 21 regionů NUTS 3 Chorvatska);
- t indexuje čas; $t = 2000, 2001, \dots, 2011$.

Tabulka 4.10: Přiřazení umělých proměnných pro jednotlivé regiony NUTS 3 Chorvatska

Umělá proměnná	Kód regionu	Název regionu	Umělá proměnná	Kód regionu	Název regionu
$D_{1,t}$	HR031	Primorsko-goranska županija	$D_{12,t}$	HR045	Koprivničko-križevačka županija
$D_{2,t}$	HR032	Licko-senjska županija	$D_{13,t}$	HR046	Medimurska županija
$D_{3,t}$	HR033	Zadarska županija	$D_{14,t}$	HR047	Bjelovarsko-bilogorska županija
$D_{4,t}$	HR034	Sibensko-kninska županija	$D_{15,t}$	HR048	Viroviticko-podravská županija
$D_{5,t}$	HR035	Splitsko-dalmatinská županija	$D_{16,t}$	HR049	Požeško-slavonská županija
$D_{6,t}$	HR036	Istarská županija	$D_{17,t}$	HR04A	Brodsko-posavská županija
$D_{7,t}$	HR037	Dubrovačko-neretvanská županija	$D_{18,t}$	HR04B	Osječko-baranjská županija
$D_{8,t}$	HR041	Grad Zagreb	$D_{19,t}$	HR04C	Vukovarsko-srijemská županija
$D_{9,t}$	HR042	Zagrebacká županija	$D_{20,t}$	HR04D	Karlovacká županija
$D_{10,t}$	HR043	Krapinsko-zagorská županija	$D_{21,t}$	HR04E	Sisacko-moslavačská županija
$D_{11,t}$	HR044	Varaždinská županija			

Zdroj: Eurostat, 2015; vlastní zpracování

Jak si lze povšimnout z rovnice 4.4, daný panelový model využívá techniky uměle stanovených proměnných $D_{r,t}$ pro regiony NUTS 3 Chorvatska. Celkový počet umělých proměnných (21) a jejich přiřazení k jednotlivým regionům je patrné z tabulky 4.10.

Důležitou roli při interpretaci výsledků modelu hrají znaménka u parametrů β a γ . V případě výskytu kladného znaménka u parametru β , hovoříme u takto konstruovaného modelu o konvergenci. Naopak výskyt záporného znaménka u parametru β předvídá existenci divergenčního vztahu regionů NUTS 3 Chorvatska ke stálému stavu. Přičemž kladné znaménko u parametru γ , představující fixní efekty neboli hodnoty parametru β u dummy proměnných, značí taktéž konvergenci, naopak záporné předvídá divergenční proces.

4.2.5 Odhad a verifikace ekonometrického modelu pro hodnocení reálné konvergence ekonomické úrovně Chorvatska v přístupovém procesu

Modelem β -konvergence se ověřuje sbližování ekonomické úrovně zkoumaných regionů úrovně NUTS 3 Chorvatska za celé referenční období 2000–2011 vůči stálému stavu, kterým je průměrná regionální úroveň HDP na obyvatele v PPS vypočtená za 1 294 regionů NUTS 3 EU27 dle klasifikace NUTS 2012. Panelový přístup k modelování konvergence umožňuje hodnotit konvergenční proces, ve kterém je průměrná změna HDP na obyvatele EU27 determinována změnou HDP na obyvatele příslušného regionu NUTS 3 Chorvatska a to prostřednictvím techniky umělých proměnných.

Aplikace modelu

Významnost modelu je dána hladinou významnosti, která byla stanovena na 5 %. Aby byly dosažené výsledky statistické významné, měly bychom získat p-hodnotu (Sig.) menší než 0,05. Odhadovaný panelový model ověřuje, zda se průměrný vývoj regionálního HDP/obyvatele (v PPS) chorvatských regionů NUTS 3 v letech 2000-2011 přibližoval anebo naopak měl divergentní tendence v relaci k průměrnému vývoji regionálního HDP/obyvatele (v PPS) pro země EU27. Na základě těchto vztahů je možno definovat nulovou H_0 a alternativní H_A hypotézu.

- H_0 : parametr $\beta > 0$, získáme kladné číslo, což značí, že průměrná ekonomická úroveň všech regionů NUTS3 Chorvatska **konvergovala**, za celé referenční období k průměrné ekonomické úrovni EU27 vypočtené na regionální úrovni,
- H_A : parametr $\beta < 0$, získáme záporné číslo, což značí, že průměrná ekonomická úroveň všech regionů NUTS 3 **divergovala**, za celé referenční

období, od průměrné ekonomické úrovně EU27 vypočtené na regionální úrovni.

Odhad parametrů modelu

Pro účely odhadů parametrů modelu byla využita metoda nejmenších čtverců (OLS), závěry jsou obsaženy v následující tabulce 4.11.

Závislou vysvětlovanou proměnnou v tomto případě představuje regionální průměr HDP/obyvatele (v PPS) EU27, nezávislou vysvětlující proměnnou je HDP/obyvatele (v PPS) regionů NUTS 3 Chorvatska. Na základě hodnoty násobného koeficientu determinace ($R=0,659$) bylo zjištěno, že vývoj HDP/obyvatele (v PPS) regionů NUTS 3 Chorvatska je z **65,9 %** závislý na vývoji regionálního průměru EU27 tohoto ukazatele. Hodnota $R^2=0,441$ udává, že vysvětlující proměnná vysvětluje závislou proměnnou ze **44,1 %**.

Tabulka 4.11: Shrnutí modelu β -konvergence ekonomické úrovně

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	,659	,441	,407	,0038636	,460	63,424	1	22	,000	1,938

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22, vlastní výpočty a zpracování, 2015

Statistická verifikace modelu

Statistická významnost modelu je determinována tzv. **F-statistikou** (F-testem; F) a **t-statistikou** (t-testem; t).

Podstatou F-statistiky je posouzení významnosti modelu jako celku za předpokladu, že daná statistika má Fischerovo rozdělení pravděpodobnosti. F-statistika je založena na analýze rozptylu (ANOVA), která popisuje, jakou část celkové variability se podařilo pomocí modelu vysvětlit. V případě že parametry α a β nabývají hodnoty 0, lze tvrdit, že model není statisticky významný. Pokud je alespoň jeden koeficient nenulový znamená to, že model je statisticky významný.

Matematický zápis výpočtu F-statistiky lze vyčíst z následující rovnice¹³¹ (4.5):

$$F = \frac{\left(\frac{ESS}{df_{ESS}}\right)}{\frac{RSS}{df_{RSS}}}, \quad (4.5)$$

kde ESS představuje rozptyl vysvětlený regresí, RSS znamená rozptyl přiřazen reziduálnímu rozptylu. Těmto proměnným byly přiřazeny stupně volnosti df_{ESS} a df_{RSS} . Rozhodovací pravidlo pro zamítnutí H_0 (model není statisticky významný) je, když vypočtená F-statistika > kritická F-statistika.

V našem případě vypočtená hodnota F-statistiky dosahuje hodnoty 63,424 a zjištěná kritická hodnota F-statistiky je 0,2423. Po dosažení veškerých výsledků do rozhodovacího pravidla došlo k zamítnutí nulové hypotézy (H_0) a model je statisticky významný a alespoň jeden z uvažovaných regresních koeficientů je nenulový. Veškeré hodnoty nutné pro posouzení F-testu determinuje tabulka 4.12. Významnost modelu jako celku potvrzuje i hodnota *Sig. F Change*, která je nižší než stanovená hladina významnosti ($\alpha=0,05$)

Tabulka 4.12: Analýza rozptylu (ANOVA)

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	,448	1	,448	63,424	,00
Residual	1,849	262	,007		
Total	2,296	263			

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22, vlastní výpočty a zpracování, 2015

Druhým testem zjišťující význam jednotlivých parametrů, respektive parametru β , je **t-statistika**, avšak za předpokladu normálního rozdělení dané statistiky. Matematický zápis výpočtu t-statistiky je následující, rovnice (4.6):

$$t_{\text{vyp.}} = \frac{\hat{\beta}_t - 0}{\hat{\sigma}_{\hat{\beta}_t}} \approx t_{\frac{\alpha}{2}, df}, \quad (4.6)$$

kde α , β , σ jsou koeficienty. H_0 přijímáme, pokud regresní koeficient není staticky významný, což je podmíněno vztahem $\beta=0$. Nabývá-li hodnota parametru β jinou hodnotu, tvrdíme, že regresní koeficient je statisticky významný. Rozhodovací pravidlo pro zamítnutí H_0 je vztah, kdy absolutní hodnota vysvětlované t-statistiky > kritická hodnota t-statistiky.

¹³¹DVOROKOVÁ, Kateřina, ref.22.

Následující tabulka 4.13 se zaměřuje na významnost jednotlivých parametrů. Jelikož platí rozhodovací pravidlo, H_0 byla zamítnuta a regresní koeficienty jsou statisticky významné, což znamená, že může být zařazen do odhadovaného modelu. Jednotlivé koeficienty jsou statisticky významné, což potvrzuje hodnota *Sig.*, která je menší než hladina významnosti ($\alpha=0,05$).

Tabulka 4.13: Regresní koeficienty modelu β -konvergence ekonomické úrovně Chorvatska

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	4,560	,150		30,350	,000
GDP_per_capita_HR_NUTS3	,542	,015	1,910	36,019	,000

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22, vlastní výpočty a zpracování, 2015

Ekonometrická verifikace modelu

V rámci ekonometrické verifikace modelu je posuzována **linearita modelu**, která je dána v případě, že se střední hodnota reziduí¹³² rovná 0, tedy $E(\varepsilon_i)=0$. V našem případě testování reziduí potvrdilo stanovený předpoklad, neboť rezidua skutečně mají nulovou střední hodnotu (Mean). Výsledky testování reziduí jsou obsaženy v následující tabulce 4.14.

Tabulka 4.14: Testování reziduí odhadu modelu β -konvergence ekonomické úrovně Chorvatska

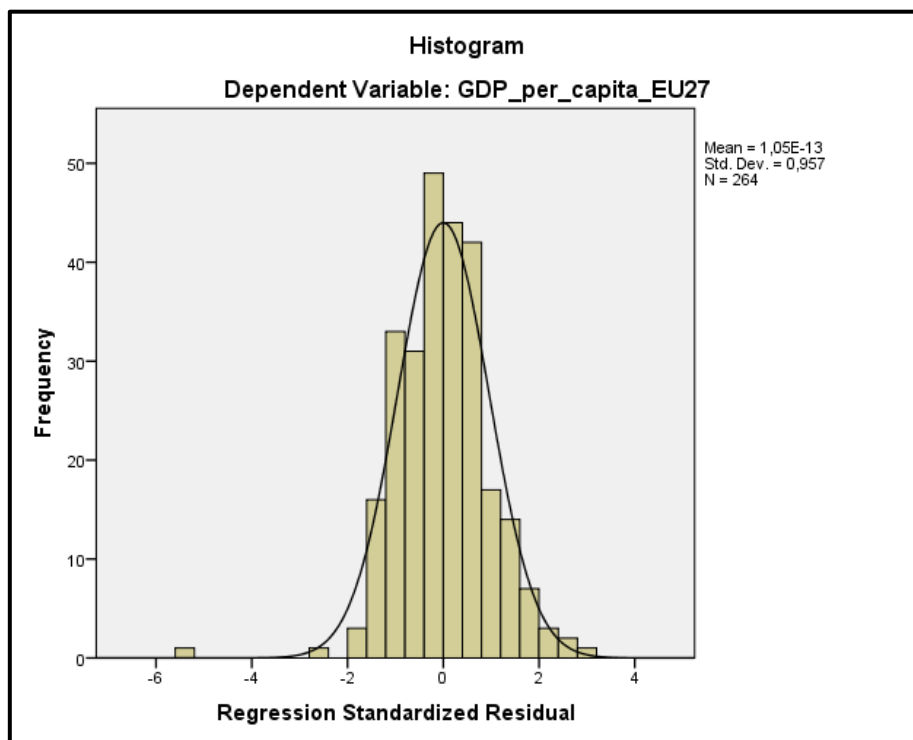
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	9,74384	10,13617	9,95643	,085812	264
Residual	-,214899	,108549	,000000	,036984	264
Std. Predicted Value	-2,477	2,095	,000	1,000	264
Std. Residual	-5,562	2,810	,000	,957	264

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22, vlastní výpočty a zpracování, 2015

¹³²Reziduum představuje rozdíl mezi napozorovanou a odhadnutou hodnotou. Reziduum tedy můžeme chápat jako velikost chyby, které se v příslušném bodě při odhadu dopouštíme.

Dále bylo testováno prostřednictvím histogramu, parametrického a neparametrického testu normality, zda rezidua pocházejí z normálního rozdělení.

Graf 4.2: Histogram standardizovaných reziduí



Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22, vlastní výpočty a zpracování, 2015

Závěry histogramu, který potvrdil znaky normálního rozdělení reziduí, jsou znázorněny v grafu 4.2. Stejně závěry potvrdil i parametrický *Kolmogorovův-Smirnovův test* obsažený v tabulce 4.15, neboť p -hodnota (*Sig.*) je větší než zvolená hladina významnosti ($\alpha=0,05$).

Tabulka 4.15: Kolmogorovův-Smirnovův parametrický test normality standardizovaných reziduí

	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
Standardized Residual	,050	264	,200

*. This is a lower bound of the true significance

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22, vlastní výpočty a zpracování, 2015

V rámci neparametrického testu normality standardizovaných reziduí byla přijata H_0 , která nám říká, že daný výběr pochází z normálního rozdělení, což si lze povšimnout z následujícího obrázku 4.2.

Obrázek 4.2: Kolmogorovův-Smirnovův neparametrický test standardizovaných reziduí

Hypothesis Test Summary				
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of Standardized Residual is normal with mean 0,000 and standard deviation 0,96.	One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test	,200 ¹²	Retain the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

¹ Lilliefors Corrected

² This is a lower bound of the true significance.

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22, vlastní výpočty a zpracování, 2015

Předpokladem reziduálních složek je, že by neměly být sériově závislé na svých zpožděných hodnotách, což sleduje **autokorelace**. Přítomnost sériové závislosti časové řady reziduí a časové řady zpožděných reziduí je testována prostřednictvím *Durbinova-Watsonova testu* (DW), který vychází z následujícího rovnice (4.7) ¹³³:

$$\varepsilon_t = \varphi * \varepsilon_{t-1} + u_t, \quad (4.7)$$

kde ε značí rezidua, φ představuje korelační koeficient u je náhodná složka. V případě že $\varphi = 0$, hovoříme o sériové závislosti. Za předpokladu že φ nedosáhne předchozí hodnoty, jedná se o autokorelaci reziduí.

Pro daný model byl stanoven testovací interval od 1,391 do 2,609. Dle software IBM SPSS Statistics 22 byla naměřená hodnota DW statistiky rovna **1,938**. Vypočtená statistika se tedy nachází v testovacím intervalu, na základě čehož lze tvrdit, že model **neobsahuje sériovou závislost reziduí**.

Heteroskedasticitou rozumíme situaci, kdy je porušena podmínka konečného a konstantního rozptylu náhodných složek. K testování heteroskedasticity, která se tedy projevuje jako lineární závislost směrodatné odchylky náhodných složek modelu na některé z vysvětlujících proměnných, bude využit jeden z nejčastěji používaných neparametrických testů – *dvouvýběrový Spearmanův test pořadové korelace*. Tento test byl vybrán z důvodu jeho jednoduchosti a aplikovatelnosti jak pro velké, tak i pro malé počty pozorování. Jeho aplikace

¹³³DVOROKOVÁ, Kateřina, ref. 22.

je podmíněna výpočtem reziduí metodou nejmenších čtverců (OLS), což je při odhadu panelového modelu s fixními efekty splněno. Spearmanův koeficient pořadové korelace se stanoví dle následujícího vztahu:

$$r_{e,x} = 1 - \frac{6 \sum d_i^2}{n(n^2 - 1)}, \quad (4.8)$$

kde d_i^2 je druhá mocnina diferencí pořadí odpovídajících dvojic e_i a x_{ij} . Pokud $|r_{e,x}| \rightarrow 0$ (resp. $|r_{e,x}| < 0,9$), pak je možné očekávat homoskedasticitu. Pokud $|r_{e,x}| \rightarrow 0$ (resp. $|r_{e,x}| > 0,9$), pak je možné očekávat heteroskedasticitu.

Dříve než bude proveden *Spearmanův test* pořadové korelace, je nezbytné uspořádat vzestupně či sestupně absolutní hodnoty reziduální složky. Stejným způsobem pak byly uspořádány pozorování vysvětlující (nezávislé) proměnné. Výsledky Spearmanova testu pořadové korelace uvádí tabulka 4.16. Vypočtená hodnota Spearmanova testu pořadové korelace pro zkoumaný model (-0,074) svědčí o homoskedasticitě.

Tabulka 4.16: Spearmanův test pořadové korelace

			Rank of GDP_per_capita_HR_NUT S3
Spearman's rho	Rank	of Correlation	-,074
	Abs_Standardized	Coefficient	
	Residual	Sig. (2-tailed)	
		N	
			,023
			264

Zdroj: IBM SPSS STATISTICS 22, vlastní výpočty a zpracování, 2015

Posledním provedeným testem je **test náhodnosti vysvětlující proměnné**. Podstatou testu je determinace toho, zda vysvětlující proměnná je náhodná (stochastická či není). V případě, že vypočtená t -statistika je menší než kritická t -statistika, je přijímána H_0 , tedy že vysvětlující proměnná je stochastická. Pokud nastane situace, kdy t -statistika je větší než kritická hodnota t -statistiky, zamítáme H_0 , a vysvětlující proměnná není stochastická.

V našem případě bylo zjištěno, že vypočtená t -statistika (0,00033) je menší než kritická hodnota t -statistiky (2,458050719), přijímáme tedy H_0 . Vysvětlující proměnná (HDP/obyvatele v PPS chorvatských regionů NUTS 3) je stochastická.

Ekonomická verifikace modelu

Účelem sestavení ekonometrického modelu a zkoumání β -konvergence bylo potvrdit sbližování ekonomické úrovně zkoumaných chorvatských regionů úrovně NUTS 3 za celé referenční období 2000–2011 vůči stálému stavu, který se v čase mění. Stálý stav má tedy nenulový růst. Snahou bylo ověřit, zda lze na tomto případě aplikovat koncept β -konvergence, kdy nejchudší regiony vykazují nejrychlejší růst ke stálému stavu v daném referenčním období. Zásadní roli při determinaci konvergenčních či divergenčních trendů má parametr β . Odhadem ekonometrického modelu byla zjištěna závislost, kterou lze matematicky zapsat pomocí následující regresní rovnice (4.9):

$$\ln \hat{HDP}_{EU,t} = 4,560 + 0,542 \ln HDP_{r,t} + 0,273 D_{1,t} + \dots + (0,403 D_{21,t}) \quad (4.9)$$

Ze závěrů odhadu modelu vyplývá, že ekonomická úroveň zkoumaných regionů NUTS 3 Chorvatska se souhrnně za období 2000–2011 **přibližovala** (konvergovala) k regionálnímu průměru EU27. Tyto tendence potvrzuje hodnota parametru β , který je větší než 0. Pro navržený model byla tedy ověřena platnost hypotézy H_0 .

Analýza fixních efektů neboli odhad parametrů umělých proměnných (γ) ekonometrického modelu β -konvergence ekonomické úrovně je zaznamenána v příloze 16. Po provedení odhadu bylo zvoleno u parametru γ_r následující pravidlo: Čím je hodnota γ_r koeficientu v absolutní hodnotě větší, tím vzdálenější je úroňová konstanta daného chorvatského regionu NUTS 3 od regionálního průměru EU27. Tento region by tudíž měl rychleji konvergovat k úrovni EU27 za sledované období. Na tuto analýzu navazuje příloha 17 obsahující interpretaci odhadu parametrů umělých proměnných a pořadí konvergence jednotlivých regionů k uniijnímu regionálnímu průměru. Bylo zjištěno, že **dvacet** chorvatských **regionů NUTS 3 konvergovalo** k regionálnímu průměru EU27 souhrnně za sledované období 2000-2011. Pořadí konvergujících regionů NUTS 3 vévodí region **HR04B** (Osjecko-baranjska županija), u kterého byla zjištěna hodnota fixního efektu ve výši **0,573**. Druhou příčku zaujímá region **HR04D** (Karlovacka županija) s hodnotou fixního efektu **0,561**. Na třetí příčce se vyskytuje region **HR04A** (Brodsko-posavska županija), u kterého byla naměřena hodnota fixního efektu **0,493**. Modelováním bylo zjištěno, že **region HR042** (Zagrebacka županija) **divergoval** k regionálnímu průměru EU27 v letech 2000-2011. Tyto tendence potvrzuje hodnota fixního efektu **-0,034** dosahující jako v jediném případě záporného znaménka. Pořadí jednotlivých regionů je zvýrazněno využitím metody semaforu.

Formulací a následným odhadem ekonometrického modelu na příkladu chorvatských regionů NUTS 3 lze aplikovat koncept β -konvergence, neboť nejchudší regiony skutečně vykazují nejrychlejší ekonomický růst k ekonomickému regionálnímu průměru EU27. Naopak na základě průzkumové analýzy v podkapitole 4.2.2. nejvyspělejší chorvatský region vykazuje zápornou rychlost konvergence, neboli diverguje vůči stálému stavu.

5 Závěr

Evropská unie je často z pohledu stabilizace kontinentu a válečných konfliktů nazývána nejúspěšnějším mírovým projektem v moderní historii. Své přispění k tomuto počínu má jistě problematika rozšiřování i přesto, že po rozšiřovacích kolech v roce 2004 a 2007 vyvstala v tomto kontextu palčivá otázka: „Kde jsou vlastně hranice rozšiřování evropské integrace?“. V době přístupu posledního osmadvacátého člena Unie (Chorvatska) vyvstaly v rámci Unie silné vnitřní strukturální problémy spjaté s finanční a dluhovou krizí, které mnohým kandidátům připomněly, že je nutno komplexně zvážit přínosy a náklady přistoupení k Unii. I přes pokles podpory Unie u chorvatské veřejnosti v těžkých dobách evropského projektu, převážila v této zemi vidina občanů být součástí integrované Evropy, což se i stalo dnem 1. července roku 2013.

Cílem této diplomové práce bylo nastínit a identifikovat aspekty předvstupní pomoci, rozšiřovacího procesu v podmínkách Chorvatska a modelování ekonomické konvergence tohoto státu k průměru Unie. Ze struktury a obsahu diplomové práce je patrné, že cíl diplomové práce mohl být naplněn.

Rozpad socialistické jugoslávské federace, jejímž zásadním rysem byla multikulturalita na poli národním, náboženském, kulturním a teritoriálním, vedl k národnímu uvědomění a etnickým válkám. V letech 1991–1995 Chorvatsko zasáhla válka za nezávislost, po které následovala poválečná obnova země. Velkou měrou k tomuto počínu přispěla ES/EU prostřednictvím humanitárních nástrojů ECHO a Obnova, které doplňovaly fondy mezinárodních měnových institucí (Mezinárodní měnový fond, Světová Banka, Evropská investiční banka a Evropská banka pro obnovu a rozvoj) a bilaterální pomoci jednotlivých členských států ES/EU, přičemž ústředním dárcem pomoci bylo především Německo. Od roku 2000 Chorvatsko mohlo čerpat finanční prostředky z nástroje CARDS, který reagoval na spuštění Stabilizačního a asociačního programu jako rámce utváření vztahů Unie se zeměmi Západního Balkánu v říjnu roku 2000 a taktéž sloužil k naplňování Stabilizační a asociační dohod, která byla v případě Chorvatska podepsána dne 29. října roku 2001. Celková alokace tohoto programu na národní a regionální úrovni pro Chorvatsko činila 443,7 mil. EUR. Ke dni 21. února 2003 Chorvatsko zaslalo oficiální žádost o členství v EU, následně získalo statut kandidátské země a byly pro něho otevřeny předvstupní nástroje PHARE, ISPA a SAPARD, jejichž cílem bylo podpořit naplňování tzv. Kodaňských kritérií a realizaci politických, ekonomických a jiných reforem. V letech 2005-2006 celková alokace těchto programů pro

Chorvatsko činila 245 mil. EUR. Začátek negociačního procesu byl podmíněn plnou spoluprací Chorvatska s ICTY v otázce vydání válečných zločinců a vyřešení poválečných sporů, celkový negociační proces lze časově zařadit do období let 2005–2011. Od roku 2007 byla politická cesta přistoupení Chorvatska k Unii podporována předvstupním nástrojem IPA, jehož alokace se v letech 2007-2012 vyšplhala na 910,23 mld. EUR. Po kladném hodnocení a souhlasu institucí EU byla podepsána přístupová smlouva Chorvatska k Unii dne 9. prosince roku 2011. Následujícím krokem bylo vypsání referenda v Chorvatsku, ve kterém většina chorvatských občanů souhlasila se vstupem do Unie, a plnému chorvatskému členství tedy nic nebránilo.

Koncept diplomové práce vedl k přijetí či zamítnutí stanovených hypotéz, spjatých s modelováním ekonomické konvergence na národní a regionální úrovni. První hypotéza byla zaměřená na identifikaci existence silné těsnosti (závislosti) všech vybraných ukazatelů Chorvatska na národní úrovni, v ekonomické, sociální a územní dimenzi, k průměru Unie. Druhá ověřovala, zda hodnoty ukazatele hrubého domácího produktu na obyvatele v paritě kupního standardu všech chorvatských regionů NUTS 3 konvergovaly v čase k regionálnímu průměru EU27.

Průzkumová analýza skládající se z deskriptivní statistiky, korelační analýzy a analýzy vhodnosti volby trendu korelační závislosti byla na národní úrovni provedena pro ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) a HRST (v % EAO) spadající do ekonomické dimenze, dále pro sociální ukazatele míra nezaměstnanosti (v %) a výdaje na vzdělávání (v % HDP), posledním zkoumaným ukazatelem v územní dimenzi byla intenzita cestovního ruchu (počet). Smyslem korelační analýzy bylo na základě Pearsonova korelačního koeficientu prokázat sílu závislosti vybraných ukazatelů Chorvatska a průměru EU15 či EU27, přičemž doporučena hodnota Pearsonova korelačního koeficientu pro zjištění korelace by měla být mezi 0,3–0,9. Čím větší dosažená hodnota tohoto koeficientu, tím mezi daty existuje silnější korelace. Prokázalo se, že v případě ukazatelů HDP/obyvatele (v PPS) a HRST (v % EAO) hovoříme o silné závislosti mezi daty Chorvatska a průměru EU15 či EU27. Slabá závislost vztahu Chorvatska a EU15 byla identifikována v rámci ukazatele míra nezaměstnanosti (v %), což potvrzuje i hodnota Pearsonova korelačního koeficientu 0,399. Ve zbylých případech se dosažená hodnota Pearsonova korelačního koeficientu vyskytovala v rozmezí 0,55–0,69 značící střední závislost mezi daty Chorvatska a EU27 či EU15. Z těchto závěrů vyplývá, že opravdu silná těsnost Chorvatska k průměru Unie byla potvrzena jen v rámci ukazatelů ekonomické dimenze, čímž došlo k zamítnutí první stanovené hypotézy diplomové práce.

Panelovým přístupem modelování β -konvergence bylo ověřováno sbližování ekonomické úrovně zkoumaných regionů úrovně NUTS 3 Chorvatska (21 županijí) za celé referenční období 2000–2011 vůči stálému stavu, kterým byla stanovena průměrná regionální úroveň HDP na obyvatele v PPS vypočtená za 1 294 regionů NUTS 3 EU27 dle klasifikace NUTS 2012. Bylo zjištěno, že dvacet chorvatských regionů NUTS 3 v daném referenčním období konvergovalo k regionálnímu průměru EU27. Na základě měření lze za nejchudší, avšak nejvíce konvergující regiony považovat regiony HR04B (Osjecko-baranjska županija), HR04D (Karlovacka županija) a HR04A (Brodsko-posavska županija). Pouze jediný region HR042 (Zagrebacka županija) vykazoval velmi slabé divergenční tendence. Na příkladu chorvatských regionů NUTS 3 byla potvrzena funkčnost konceptu β -konvergence, který je založen na tom, že nejchudší regiony nejrychleji konvergují ke stálému stavu. Na základě těchto tvrzení byla přijata druhá hypotéza diplomové práce.

Budoucnost Chorvatska lze v rámci Unie spatřovat zejména v podobě čerpání finančních prostředků ze Strukturálních a investičních fondů a jiných nástrojů, které by měly napomáhat méně rozvinutým chorvatským regionům v rozvoji daného území na poli ekonomického, sociálního i územního. I přestože bude Chorvatsko brzy slavit dvouleté výročí vstupu do Unie, existují oblasti politik, kde může tato země nabývat nové zkušenosti, které by mohla potenciálně využít při možném budoucím předsednictví Rady EU.

V době současných bezpečnostních hrozeb v blízké periférii Unie, tedy na Ukrajině, Severu Afriku či na Blízkém východě, si lze povšimnout, že problematika rozšiřování byla zatlačena do pozadí ve prospěch politiky sousedství, která sdružujícím zemím nezaručuje evropskou perspektivu v podobě členství v Unii. Tento aktuální stav vývoje politiky rozšiřování potvrzuje i islandské stáhnutí oficiální přihlášky o členství dne 12. března 2015 či velmi malé pokroky jednotlivých kandidátů v oblasti vyjednávání. Do budoucna je otázkou, zda těžištěm pro kooperaci Unie s nečlenskými evropskými státy bude právě politika rozšiřování či politika sousedství.

Seznam zdrojů

Knižní zdroje

1. CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2003. 709 s. ISBN 80-7179-804-5.
2. CINI, Michelle a Nieves Pérez-Solórzano BORRAGÁN. *European Union Politics*. 3. vyd. New York: Oxford University Press, 2010. 485 s. ISBN 978-0-19-9548637.
3. CINI, Michelle a Nieves Pérez-Solórzano BORRAGÁN. *European Union Politics*. 4. vyd. New York: Oxford University Press, 2013. 437 s. ISBN 978-0-19-969475-4.
4. CUADRADO ROURA, Juan R. *Regional policy, economic growth and convergence: lessons from the Spanish case*. Berlin: Springer, 2010. 311 s. ISBN 978-3-642-02177-0.
5. DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ. *Ekonometrické modelování konvergence ekonomické a cenové úrovně: analýza průřezových a panelových dat*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2012. 112 s. ISBN 978-80-248-2543-4.
6. DVOROKOVÁ, Kateřina. *Reálná konvergence České republiky k eurozóně*. Ostrava, 2011. Dizertační práce. VŠB-TUO, Ekonomická fakulta.
7. FOJTÍKOVÁ, Lenka a kol. *Postavení Evropské unie v podmínkách globalizované světové ekonomiky*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2014. 364s. ISBN 978-80-248-3333-0.
8. HANČLOVÁ, Jana et al. *Makroekonometrické modelování české ekonomiky a vybraných ekonomik EU*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2010. 287 s. ISBN 978-80-248-2353-9.
9. HANČLOVÁ, Jana. *Ekonometrické modelování. Klasické přístupy s aplikacemi*. Praha: Professional Publishing, 2012. 214 s. ISBN 978-80-7431-088-1.
10. HAYDEN, Robert. *From Yugoslavia to the Western Balkans: Studies of a European Disunion, 1991 – 2011*. Leiden: Brill, 2013. 391 s. ISBN 978-90-04-24190-9.
11. HINDLS, Richard a kol. *Statistika pro ekonomy*. 8. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. 415 s. ISBN 978-80-86946-43-6.
12. JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 342 s. ISBN 978-80-247-4386-8.
13. KAŇA, Radomír. *Evropská unie A*. 2. vyd. Ostrava: VŠB–Technická univerzita Ostrava, 2010. 163 s. ISBN 978–80-248-2202-0.

14. MELECKÝ, Lukáš. *Disparity, soudržnost a konkurenceschopnost regionů NUTS 2 zemí Visegrádské čtyřky*. Ostrava, 2014. Dizertační práce. VŠB-TUO, Ekonomická fakulta.
15. MOUSSIS, Nicolas. *Access to the European Union. Law, Economics, Policies*. 20 vyd. Cambridge: Intersentia, 2013. 775 s. ISBN 978-1-78068-134-4.
16. NACHTIGAL, Vladimír a Vladimír TOMŠÍK. *Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii*. Praha: Linde, 2002. 231 s. ISBN 80-7201-361-0.
17. NAIMARK, Norman M. *Plameny nenávisti: Etnické čistky v Evropě 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 235 s. ISBN 80-7106-751-2.
18. NEVIMA, Jan a Lukáš MELECKÝ. Aplikace ekonometrického modelu panelových dat pro hodnocení regionální konkurenceschopnosti na příkladu zemí visegrádské čtyřky. *Auspicia*. Ročník 2011, č. 1, s. 34-44. ISSN 1214-4967.
19. NIGEL, Thomas a Krunoslav MIKULAN. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie* 1992 – 2001. Praha: Grada, 2008. 64 s. ISBN 978-80-247-2375-4.
20. PÁNKOVÁ, Václava. Práce s panelovými daty. *Acta Oeconomica Pragensia*, 2007. Ročník 15, č. 1, s. 79-85 ISSN 0572-3043.
21. PAPADIMITRIOU, Dimitris a David PHINNEMORE. *Romania and The European Union: From Marginalisation to Membership?* Abingdon: Routledge, 2008. 208 s. ISBN 978-0415373265.
22. SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS. *Ekonomie*. 19. vyd. Praha: NS Svoboda, 2013. 715 s. ISBN 978-80-205-0629-0.
23. SEDELMEIER, Ulrich. *Enlargement – From Rules for Accession to a Policy Towards Europe?* Oxford: Oxford University Press, 2010. 429 s. ISBN 9780199544820.
24. SLAVÍK, Ctirad. Reálná konvergence České republiky k EU v porovnání s ostatními novými členskými zeměmi. *Pražské sociálně vědní studie. Veřejná politika a prognostika PPF-003*. Praha: FSV UK, 2005. 32 s. ISSN 1801-5999.
25. ŠLACHTA, Mojmir. *Ohniska napětí ve světě*. Praha: Kartografie Praha, a. s., 2007. 187 s. ISBN 978-80-7011-926-6.
- BARRO, Robert J a Xavier SALA-I-MARTIN. *Economic growth*. 2 vyd. Cambridge: MIT Press, 2004. 654 s. ISBN 02-620-2553-1.
26. VLČEK, Josef a kol. *Ekonomie a ekonomika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2003. 509 s. ISBN 80-86395-46-4.

27. WHITE, S., P. G. LEWIS a Judy BATT. *Developments in Central and East European politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. 312 s. ISBN 978-1-137-26299-8.

Elektronické publikace

28. ADRIATIC IPA CBC. *COMMISSION REGULATION (EC) No 718/2007 of 12 June 2007 implementing Council Regulation (EC) No 1085/2006 establishing an instrument for pre-accession assistance (IPA)* [online]. 2007, s. 3. [15. 8. 2014]. Dostupné z: http://www.adriaticipacbc.org/download/LEGAL_FRAMEWORK/Programme_regulations/REG_EC_718_2007.pdf.
29. ALUJEVIC, Lucia Vesnic. *European Integration of Western Balkans: From Reconciliation To European Future* [online]. 2012. [18. 3. 2015]. Dostupné z: http://martenscentre.eu/sites/default/files/publicationfiles/european_integration_of_western_balkans.pdf.
30. CEE BANKWATCH NETWORK. „*Lets talk about IPA II*”. *Toolkit for Civil Society Organisations* [online]. 2013. [15. 8. 2014]. Dostupné z: <http://bankwatch.org/sites/default/files/toolkit-IPA-II-ENG.pdf>.
31. CROATIAN BUREAU OF STATISTICS. *A statistical portrait of Croatia in the European Union* [online]. 2013. [1. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.dzs.hr/Eng/important/PressCorner/StatPortraitOfCroatiaInTheEU2013.pdf>
32. EUR-LEX. *COUNCIL REGULATION (EEC) No. 3906/89 of 18 December 1989 on economic aid to the Republic of Hungary and the Polish People's Republic* [online]. 1989, s. 11. [13. 8. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31989R3906&from=CS>.
33. EUROPEAN COMMISSION. *CARDS Assistance Programme to western Balkans. Regional Strategy Paper 2002 – 2006* [online]. 2001. [15. 8. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/regional_strategy_paper_en.pdf.
34. EUROPEAN COMMISSION. *CARDS Assistance Programme to the western Balkans. Regional Strategy Paper 2002 – 2006* [online]. 2001 [19. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.mathra.gr/files/regional_strategy_paper_en.pdf.

35. EUROPEAN COMMISSION. *COUNCIL REGULATION (EC) No 1267/1999 of 21 June 1999 establishing an Instrument for Structural Policies for Pre-accession* [online]. 1999, s. 74. [13. 8. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/l_1611999_0626en00730086.pdf.
36. EUROPEAN COMMISSION. *COUNCIL REGULATION (EC) No 2666/2000 of 5 December 2000 on assistance for Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia and the Former Yugoslav Republic of Macedonia, repealing Regulation (EC) No 1628/96 and amending Regulations (EEC) No 3906/89 and (EEC) No 1360/90 and Decisions 97/256/EC and 1999/311/EC* [online]. 2000. [15. 8. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/cards_regulation_en.pdf.
37. EUROPEAN COMMISSION. *Country Strategy Paper for Croatia 2002 – 2006 CARDS* [online]. 2001 [19. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/croatia_strategy_paper_en.pdf.
38. EUROPEAN COMMISSION. *Croatia CARDS Annual Programme 2004 (Amended)* [online]. 2004 [19. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/publications/ap_2004_hr_ammend_en.pdf.
39. EUROPEAN COMMISSION. *EU Enlargement Factsheets. Close-up on Enlargement countries: Croatia* [online]. 2012 [15. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/publication/20130514_close_up_croatia_en.pdf
40. EUROPEAN UNION. *Consolidated version of the Treaty on European Union* [online]. 2012, s. 17, 43. [12. 8. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012M/TXT&from=EN>.
41. EVROPSKÁ KOMISE. *NAŘÍZENÍ RADY (ES) č. 1268/1999 ze dne 21. června 1999 o podpoře Společenství pro předvstupní opatření v oblasti zemědělství a rozvoj venkova v kandidátských zemích střední a východní Evropy v předvstupním období* [online]. 1999. [15. 8. 2014]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/enlargement/ccvista/cz/31999r2759-cz.doc>.

42. INSTITUTE FOR REGIONAL AND INTERNATIONAL STUDIES. *The Western Balkans: Between the Economic Crisis and the European Perspective* [online]. 2010. [15. 3. 2015]. Dostupné z: <http://iris-bg.org/files/The%20Western%20Balkans.pdf>.
43. MILDE, David. *Korelace* [online]. 2011. [19. 4. 2015]. Dostupné z: <http://ach.upol.cz/user-files/intranet/15-korelace-2011-1321473930.pdf>.
44. SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA RAZVOJNU STRATEGIJU I KOORDINACIJU FONDOVA EUROPSKE UNIJE. *Europski fondovi za hrvatske projekte. Priručnik o fi nancijskoj suradnji i programima koje u Hrvatskoj podupire Europska unija* [online]. 2009. [19. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.safu.hr/datastore/filestore/10/Europski_fondovi_za_hrvatske_projekte.pdf.
45. STATE PLANNING ORGANIZATION. GENERAL DIRECTORATE FOR EUROPEAN UNION AFFAIRS. *Accession Partnership with Turkey* [online]. 2003. [15. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.foreignpolicy.org.tr/documents/140403.pdf>.

Webové stránky

46. CIA. The World Factbook: Croatia. *Cia. gov* [online]. 2013. [21. 3. 2015]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html>.
47. EUROPEAN COMMISSION. Croatia. *Ec.europa.eu*. [online]. 2015 [16. 3. 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/croatia/index_en.htm.
48. EUROPEAN COMMISSION. DG ENLARGEMENT. Countries preparing to join. Check current status. *Ec.europa.eu* [online]. 2014. [9. 8. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/check-current-status/index_en.htm.
49. EUROPEAN COMMISSION. DG ENLARGEMENT. Overview – Instrument for Pre-Accession Assistance. *Ec.europa.eu* [online]. 2014. [1. 9. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/overview/index_en.htm.
50. EUROPEAN ELECTION DATABASE. Croatia. Administrative division. *Nsd.uib.no* [online]. 2015. [1. 4. 2015]. Dostupné z: http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/croatia/administrative_divisions.html.

51. EUROPEAN UNION. Enlargement 2004 and 2007. Phare programme. *Europa.eu* [online]. 2007. [13. 8. 2014]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e50004_en.htm.
52. EUROPEAN UNION. The stabilisation and association process: the western balkans. The CARDS programme (2000-2006). *Europa.eu* [online]. 2007. [15. 8. 2014]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18002_en.htm.
53. EUROSTAT. Expenditure on education in current prices. *Eurostat.ec.europa.eu* [online]. 2014a. [2. 4. 2015]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_fiabs&lang=en.
54. EUROSTAT. GDP and main components – Current prices. *Eurostat.ec.europa.eu* [online]. 2015a. [2. 4. 2015]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.
55. EUROSTAT. Gross domestic produkt (GDP) at current market prices by NUTS 3 regions. *Eurostat.ec.europa.eu* [online]. 2014c. [20. 4. 2015]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_r_e3gdp&lang=en.
56. EUROSTAT. HRST by category, sex and age. *Eurostat.ec.europa.eu* [online]. 2014b. [2. 4. 2015]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>.
57. EUROSTAT. Number of establishments, bedrooms and bed-places. *Eurostat.ec.europa.eu* [online]. 2015c. [2. 4. 2015]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tour_cap_nat&lang=en.
58. EUROSTAT. Unemployment rate by sex and age groups – annual average, %. *Eurostat.ec.europa.eu* [online]. 2015b. [2. 4. 2015]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en.
59. INDEPENDENT BALKAN NEWS AGENCY. Croatia and Montenegro to resort to international arbitration to settle the Prevlaka peninsula dispute. *Balkan.eu.com* [online]. 2014 [18. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.balkan.eu.com/croatia-montenegro-solve-prevlaka-peninsula-dispute-international-arbitration/>.

60. MICROSOFT OFFICE. Přidání, změna nebo odebrání spojnice trendu v grafu. *Support.office.com* [online]. 2015. [16. 4. 2015]. Dostupné z: <https://support.office.com/cs-cz/article/P%C5%99id%C3%A1n%C3%ADzm%C4%9Bna-nebo-odebr%C3%A1n%C3%AD-spojnice-trendu-v-grafu-fa59f86c-5852-4b68-a6d4-901a745842ad?ui=cs-CZ&rs=cs-CZ&ad=CZ#>.
61. PORTAL HRVATSKOGA KULTURNOG VIJEĆA. Ministar Grčić pokušava nas obmanuti u svezi statističkih regija. *HKV.hr* [online]. 2012 [1. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/ostalo/prilozi-graana/12701-ministar-grcic-pokusava-obmanuti-javnost.html>.
62. STRUKTURÁLNÍ FONDY. PHARE. *Strukturalni-fondy.cz* [online]. 2014. [13. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2004-2006/Historie-regionalni-politiky-EU-v-Ceske-republice/Predvstupni-nastroje/Phare>.
63. THE POLITICAL SCIENCE AND RESEARCH CENTRE. The problem of the statistical division of Croatia according to the NUTS system. *Cpi.hr* [online]. 2013. [1. 4. 2015]. Dostupné z: http://www.cpi.hr/en-10865_the_problem_of_the_statistical_division_of_croatia_according_to_the_nuts_system.htm.
64. THE WORLD BANK. Croatia overview. *Worldbank.org* [online]. 2015. [21. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/country/croatia/overview>.
65. VALEČNÁ VIDEA. Operace Oluja. *Valecnavidea.cz* [online]. 2011. [15. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.valecnavidea.cz/2011/07/operace-oluja/>.
66. WORLD ELECTIONS. Croatia EU membership referendum 2012. *Welections.wordpress.com*. [online]. 2012 [16. 3. 2015]. Dostupné z: <https://welections.wordpress.com/2012/01/23/croatia-eu-membership-referendum-2012/>.

Ostatní

67. NAVRÁTIL, Boris. *EU a Západní Balkán*. Výukový materiál v LMS Moodle, 2014. 45 s.

Seznam zkratek

$(n + \delta) \cdot k$	Udržovací investice
$r_{x,y}$	Pearsonův korelační koeficient
A	Průměrný a mezní produkt kapitálu
ANOVA	Analýza rozptylu
BIH	Bosna a Hercegovina
	Bývalá jugoslávská republika Makedonie
CAP	Common Agriculture Policy
	Společná zemědělská politika
CARDS	Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization
	Pomoc Společenství pro rekonstrukci, rozvoj a stabilitu na Balkáně
CBC	Cross-Border Co-operation
	Přeshraniční spolupráce
CDU	Croatian Democratic Union
CPL	Comparative price level
	Komparativní cenový ukazatel
ČSFR	Česká a slovenská federativní republika
DW	Durbin-Watson test
EAFRD	European Agriculture Fund for Rural Development
	Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
EAO	Ekonomicky aktivní obyvatelstvo
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development
	Evropská banka pro obnovu a rozvoj
EFF	European Fisheries Fund

	Evropský rybářský fond
ECHO	European Community Humanitarian Office Kancelář pro humanitární pomoc Evropského společenství
EIB	European Investment Bank Evropská investiční banka
ERDF	European Regional Development Fund Evropský fond pro regionální rozvoj
ES, Společenství	Evropská společenství
ESA95	Evropský systém národních účtu
ESF	European Social Fund Evropský sociální fond
EU, Unie	Evropská unie
EU15	patnáct starých (původních) států Evropské unie
EU27	sedmadvacet členských států Evropské unie
EUR	Euro
Eurostat	Evropský statistický úřad
$f(k)$	Produkční funkce
FYROM	The Former Yugoslav Republic of Macedonia
G	Genocida
G24	Skupina čtyřadvaceti nejvyspělejších států světa
G7	Skupina sedmi nejvyspělejších států světa
H	Hraniční spor
H_0	Nulová hypotéza
HDP	Hrubý domácí produkt
HDP/obyvatele	Hrubý domácí produkt na obyvatele
HND/obyv.	Hrubý národní důchod na obyvatele

HR	Chorvatsko
HR-BIH	Operační program přeshraniční spolupráce Chorvatsko-Bosna a Hercegovina
HR-MNP	Operační program přeshraniční spolupráce Chorvatsko-Černá Hora
HR-SRB	Operační program přeshraniční spolupráce Chorvatsko-Srbsko
HRST	Lidské zdroje ve vědě a technologiích
HU-HR	Operační program přeshraniční spolupráce Maďarsko-Chorvatsko
ICJ	International Court of Justice Mezinárodní soudní dvůr
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
IPA	Instrument for Pre-accession Assistance Nástroj předvstupní pomoci
IPARD	Plán pro zemědělství a rozvoj venkova
ISPA	Instrument for Structural Policies for Pre-accession Nástroj předvstupních strukturálních politik
K	Kapitál
k*	Stabilní stav kapitálu
Komise, EK	Evropská komise
L	Práce
LAU	Local Administrative Unit Místní administrativní jednotky
MMF	Mezinárodní měnový fond
$n + \delta$	Křivka opotřebení
NATO	North Atlantic Treaty Organization Severoatlantická aliance

NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics Nomenklatura územně statistických jednotek
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OLS	Ordinary Least Squares Metoda nejmenších čtverců
OP	Operační program
OSN	Organizace spojených národů
PHARE	Poland and Hungary: Aid for Restructuring of Economies Pomoc Polsku a Maďarsku při restrukturalizaci hospodářství
PO	Pohřešované osoby
PPF	Production-possibility Frontier Hranice produkčních možností země
PPP	Purchasing Power Parity Parita kupní síly
PPS	Purchasing Power Standard Standard kupní síly
Q, Y	Výstup
R	Koeficient odhadu
R^2	Koeficient determinace
Rada EU, Rada	Rada Evropské unie
S&S model	Solowův – Swanův model
$s \cdot f(k)$	Křivka hrubých investic
sA	Křivka úspor
SAP	Stabilization and Association Process Stabilizační a asociační proces

SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural development Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova
SB	Světová banka
SDP	Social Democratic Party of Croatia
SL-HR	Operační program přeshraniční spolupráce Slovinsko-Chorvatsko
SVE	Země střední a východní Evropy
U	Uprchlíci
USA	Spojené státy americké
VB	Velká Británie
VO	Vyhnané osoby
β -kovergence	Beta konvergence
σ -kovergence	Sigma konvergence

Seznam grafů

Graf 2.1: Hospodářský cyklus a růst	8
Graf 2.2: Solowův-Swanův model	10
Graf 2.3: Podmíněná (relativní) konvergence	11
Graf 2.4: Nepodmíněná (absolutní) konvergence	12
Graf 2.5: AK model.....	13
Graf 4.1: Vývoj ukazatele HDP/obyvatele (v tisících PPS) regionů NUTS 3 Chorvatska a regionálního průměru EU27 v letech 2000-2011	71
Graf 4.2: Histogram standardizovaných reziduí.....	80

Seznam obrázků

Obrázek 2.1: Časová mapa rozšiřování Evropského společenství / Evropské unie	23
Obrázek 3.1: Ekonomické rozdíly mezi republikami bývalé Jugoslávské federace na počátku roku 1991	34
Obrázek 3.2: Území bývalé Jugoslávské federace, její rozpad a válečné konflikty	35
Obrázek 3.3: Výsledek referenda Chorvatska o členství v EU	41
Obrázek 3.4: Úrovně realizace nástroje předvstupní pomoci EU v Chorvatské republice	48
Obrázek 3.5: Vztahy mezi jednotlivými předvstupními nástroji a nástroji politiky soudržnosti, CAP a společné rybářské politiky programovacího období 2007–2013	50
Obrázek 3.6: Typ politického systému a stabilita vlády ve vybraných zemích SVE a Západního Balkánu	52
Obrázek 4.1: Kolmogorovův-Smirnovův test normality ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) .	66
Obrázek 4.2: Kolmogorovův-Smirnovův neparametrický test standardizovaných reziduí	81

Seznam tabulek

Tabulka 2.1: Přehled ekonomických škol a jejich vztah ke konvergenci/divergenci	14
Tabulka 2.2: Evropské dohody s jednotlivými státy	21
Tabulka 2.3: Země připravující se na vstup do EU v současnosti	24
Tabulka 2.4: Srovnání zaměření předvstupního nástroje IPA a IPA II a oblasti podpory	33


Tabulka 3.1: Bývalé země Jugoslávie a jejich převažující náboženství	33
Tabulka 3.2: Přehled bilaterálních sporů zemí SAP	42
Tabulka 3.3: Přehled finanční podpory ES poskytnuté Chorvatsku v letech 1991–2000 (v mil. EUR).....	45
Tabulka 3.4: Finanční alokace programu CARDS v Chorvatsku v letech 2001–2006 (v mil. EUR).....	46
Tabulka 3.5: Finanční alokace programů PHARE, ISPA a SAPARD v Chorvatsku v letech 2005–2006 (v mil. EUR)	47
Tabulka 3.6: Finanční alokace programu IPA v Chorvatsku v letech 2007–2012 (v mil. EUR)	49
Tabulka 4.1: Vybrané ukazatele v ekonomické, sociální a územní dimenzi	58
Tabulka 4.2: Aplikace semaforové metody na příkladu pěti vybraných ukazatelů disparit	61
Tabulka 4.3: Kolmogorovův-Smirnovův test normality ukazatele HDP/obyvatele (v PPS)..	65
Tabulka 4.4: Popisné charakteristiky ukazatele HDP/obyvatele (v PPS)	68
Tabulka 4.5: Odhad trendu časové řady ukazatele HDP/obyvatele (v PPS).....	69
Tabulka 4.6: Popisné charakteristiky ukazatele HDP/obyvatele (v PPS) regionů NUTS 3 Chorvatska a regionálního průměru EU27	72
Tabulka 4.7: Výsledky Pearsonova testu korelace pro ukazatel HDP/obyvatele (v PPS)	73
Tabulka 4.8: Deskripce předpisu odhadu trendu ukazatele HDP/obyvatele (v PPS).....	73
Tabulka 4.9: Odhad společného trendu časových řad.....	74
Tabulka 4.10: Přiřazení umělých proměnných pro jednotlivé regiony NUTS 3 Chorvatska ..	75
Tabulka 4.11: Shrnutí modelu β -konvergence ekonomické úrovně	77
Tabulka 4.12: Analýza rozptylu (ANOVA).....	78
Tabulka 4.13: Regresní koeficienty modelu β -konvergence ekonomické úrovně Chorvatska	79
Tabulka 4.14: Testování reziduí odhadu modelu β -konvergence ekonomické úrovně Chorvatska	79
Tabulka 4.15: Kolmogorovův-Smirnovův parametrický test normality standardizovaných reziduí.....	80
Tabulka 4.16: Spearmanův test pořadové korelace.....	82

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 24. dubna 2015



Bc. Lenka Vaculíková

Seznam příloh

- Příloha 1: Výčet kapitol Acquis communautaire
- Příloha 2: Klíčové fáze negociačního procesu
- Příloha 3: Způsobilé regiony předvstupního nástroje IPA
- Příloha 4: Členské státy EU jako dárci finanční pomoci Chorvatsku
- Příloha 5: Geografické vymezení OP přeshraniční spolupráce Maďarsko – Chorvatsko a OP přeshraniční spolupráce Slovinsko – Chorvatsko v letech 2007-2013
- Příloha 6: Geografické vymezení OP Jadranská přeshraniční spolupráce a OP přeshraniční spolupráce Chorvatsko - Bosna a Hercegovina v letech 2007-2013
- Příloha 7: Geografické vymezení OP přeshraniční spolupráce Chorvatsko - Černá Hora a OP přeshraniční spolupráce Chorvatsko - Srbsko v letech 2007-2013
- Příloha 8: Geografické vymezení OP Jihovýchodní Evropa a OP Středozeří v letech 2007-2013
- Příloha 9: Struktura NUTS Chorvatské republiky
- Příloha 10: Spojnice trendu vývoje HDP/obyvatele (v PPS), HRSR (v % EAO), míry nezaměstnanosti (v %), výdajů na vzdělávání (v %, k HDP) a intenzity cestovního ruchu (počet) EU27, EU15 a HR v letech 2003-2013
- Příloha 11: Kolmogorovův-Smirnovův parametrický a neparametrický test normality rozdělení ukazatele HRST (v % EAO), míry nezaměstnanosti (v %), výdajů na vzdělávání (v % HDP) a intenzity cestovního ruchu (počet)
- Příloha 12: Popisné charakteristiky ukazatele HRST (v % EAO), míry nezaměstnanosti (v %), výdajů na vzdělávání (v %, k HDP) a intenzity cestovního ruchu (počet)
- Příloha 13: Matice korelačních koeficientů vybraných ukazatelů datové základny
- Příloha 14: Odhad trendu časové řady ukazatele HRST (v % EAO), míry nezaměstnanosti (v %), výdajů na vzdělávání (v %, k HDP) a intenzity cestovního ruchu (počet)
- Příloha 15: Aplikace semaforové metody na příkladu ukazatele HDP/obyvatele (v PPS)
- Příloha 16: Odhad parametrů umělých proměnných ekonometrického modelu
- Příloha 17: Interpretace odhadu parametrů umělých proměnných ekonometrického modelu β - konvergence ekonomické úrovně